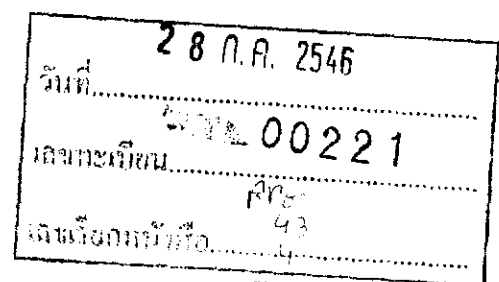

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการ
กองทุนเพื่อการพัฒนา :
กรณีศึกษาสภาพาทอลิกแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา (ศูนย์สังคมพัฒนา)

โดย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีนาคม 2544

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม บี เค
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร 298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการ
กองทุนเพื่อการพัฒนา :
กรณีศึกษาสมาคมทอลิกแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา (ศูนย์พัฒนาสังคม)

ผู้วิจัย

นางนาถฤดี นาครวจา

สังกัด

สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 ขอบเขตการศึกษาและวิธีการวิจัย	2
1.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	4
1.5 ผลการทบทวนเอกสาร	5
1.6 คำศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา	7
2.1 กำเนิดแนวคิดงานพัฒนาสังคมของพระศาสนจักรในระดับสากล	7
2.2 ประวัติการก่อตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา	8
2.3 วิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ในงานพัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ	11
2.4 วิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อ "ทุน" และ "องค์กรทุน"	13
บทที่ 3 ระบบและกลไกการบริหารงานของสภาคาทอลิกฯ	15
3.1 ระบบและกลไกการดำเนินงาน	15
3.1.1 ภาพรวมโครงสร้างในพระศาสนจักรคาทอลิกระดับต่าง ๆ	15
3.1.2 สถานะของสภาคาทอลิกฯ ภายใต้พระศาสนจักรคาทอลิก ในประเทศไทย	15
3.1.3 กลไกการประสานงานในส่วนกลาง	18
3.1.4 กลไกการประสานงานในส่วนภูมิภาค(ศูนย์สังคมพัฒนา)	21
3.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	22
3.1.6 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรในแต่ละระดับ	24
3.1.7 ปัญหาอุปสรรคในการประสานงานระหว่างส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาคและการแก้ไข	25
3.2 การบริหารทุน	27
3.2.1 แหล่งทุนและการได้มาของทุน	27
3.2.2 จำนวนเงินทุนรวมและการบริหารทุน	30
1) ภาพรวมเงินทุนที่บริหารต่อปีแยกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ...	31
2) การจัดหาทุนและการบริหารทุน(งบประมาณ)	31

	หน้า
3) รูปแบบการบริหารทุน	37
3.3 ปัจจัยและอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อระบบและกลไกการทำงาน ขององค์กร	40
3.4 ระบบตรวจสอบประเมินผลขององค์กรที่มีผลต่อการพัฒนาระบบ บริหารจัดการ	41
บทที่ 4 ผลกระทบจากการบริหารทุนต่อกลุ่มเป้าหมายและต่อชุมชน	44
4.1 วิวัฒนาการแนวคิดและแนวทางการบริหารทุนของศูนย์สังคมพัฒนา	44
4.2 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์สังคมพัฒนา จาก 5 กรณีศึกษา	45
4.2.1 ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพ	45
4.2.2 ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลนครราชสีมา	48
4.2.3 ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลจันทบุรี	50
4.2.4 ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลราชบุรี	53
4.2.5 ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลเชียงใหม่	54
4.3 ผลกระทบต่อการเสริมสร้างกลไกการพัฒนาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น	58
4.3.1 เครือข่ายผู้นำเกษตรกรรมระดับภาคและลักษณะ การทำงาน	58
4.3.2 การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและการบริหาร จัดการกองทุนเพื่อการพึ่งตนเอง	59
บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	69
5.1.1 สถานภาพและลักษณะการดำเนินงานขององค์กร	69
5.1.2 ปัญหาและอุปสรรค	72
5.2 ข้อเสนอแนะ	73
5.2.1 ระบบ กลไกและแนวทางการบริหารจัดการทุน	74
5.2.2 รูปแบบการบริหารจัดการทุน	75
5.2.3 ความเห็นของกรรมการและสมาชิกต่อการจัดการทุน	75
5.2.4 การจัดการบริหารที่เหมาะสมกับสังคมไทย	76

	หน้า
สารบัญตาราง	
ตารางที่ 1 : แสดงจำนวนเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา	22
ตารางที่ 2 : ภาพรวมเงินทุนที่บริหารต่อปีแยกส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค	31
ตารางที่ 3 : แสดงจำนวนสมาชิกและการบริหารทุนของ สถาบันการเงินชุมชน (ส.ง.ช.)	65
สารบัญแผนภูมิ	
แผนภูมิที่ 1 : แสดงสถานะของสภาพาทอเล็ก ๆ ในประเทศไทย	16
แผนภูมิที่ 2 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างงานเผยแพร่ศาสนา กับงานพัฒนาสังคม	17
แผนภูมิที่ 3 : แสดงความสัมพันธ์ของกลไกภายในองค์กรระดับต่าง ๆ	20
แผนภูมิที่ 4 : โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์สังคมพัฒนาโดยทั่วไป	21
แผนภูมิที่ 5 : แสดงภาพความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทุนและสภาพาทอเล็ก ๆ	28
แผนภูมิที่ 6 : รูปแบบการบริหารงานคณะกรรมการเขต ศูนย์ฯ จันทบุรี	60
แผนภูมิที่ 7 : รูปแบบคณะกรรมการชาวบ้านระดับสังฆมณฑล(ศูนย์ฯ เชียงใหม่.)	61
แผนภูมิที่ 8 : โครงสร้างเครือข่ายการประสานงานเขตป่าเกาะญอ	62
แผนภูมิที่ 9 : โครงสร้างการบริหารงานของสถาบันการเงินชุมชน (ส.ง.ช.)	63
ภาคผนวก	
1 สรุปการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องฯ	77
2 รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์และเข้าร่วมสนทนากลุ่ม	109
3 แผนที่การแบ่งเขตพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์สังคมพัฒนา	119
4 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่	121
5 สรุปข้อมูลของ 5 ศูนย์สังคมพัฒนาที่ไม่ได้ทำการศึกษา	123
บรรณานุกรม	126

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ปรากฏการณ์ใหม่ที่น่าเป็นความพยายามหนึ่งเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา คือการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไปสู่ระดับของการตัดสินใจบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ในรูปของการจัดการ “กองทุน” เพื่อพัฒนาท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่น จากบทเรียนของบางองค์กรได้สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานพัฒนาในรูปแบบกองทุนที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นร่วมคิดและตัดสินใจ สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิด “การพัฒนาท้องถิ่น” ขึ้นได้ ไม่ว่าหน่วยงานนั้นจะสังกัดอยู่ภายใต้หน่วยงานของรัฐ หรือเป็นหน่วยงานภาคเอกชน และไม่ว่าที่มาของทุนที่ใช้บริหารนั้นจะมาจากภาครัฐ หรือเป็นเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศโดยตรง ดังเช่นในกรณีของสำนักพัฒนาชุมชนเมือง ซึ่งสังกัดสำนักงานการเคหะแห่งชาติ ได้จัดระบบและกลไกพิจารณาและติดตามโครงการพัฒนาในรูปแบบของคณะกรรมการท้องถิ่น (Local Project Committee) เพื่อบริหารเงินที่ได้รับการสนับสนุนจาก DANCED หรือในกรณีของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งเคยได้รับเงินสนับสนุนแบบให้เปล่า (Grant Fund) จาก CIDA ได้แต่งตั้งคนในท้องถิ่นเป็นคณะกรรมการภาค (Project Review Committee) มีอำนาจในการตัดสินใจบริหารจัดการได้เอง หรือในกรณีของสภาคทลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา(สคทพ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานพัฒนาสังคมที่สังกัดภายใต้องค์กรศาสนา ก็ได้จัดตั้งหน่วยงานในระดับภาคเรียกว่า “ศูนย์สังคมพัฒนา” มีอิสระในการบริหารทุนและบริหารงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการหรือหน่วยงานท้องถิ่นเหล่านี้ในเวลาต่อมาได้กลายเป็นกลไกพัฒนาท้องถิ่นที่มีลักษณะการทำงานที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านเพื่อจัดการแก้ไขปัญหา กำหนดทิศทางของตนเอง และบริหารทรัพยากรของตนเอง อันนำไปสู่การสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาชุมชน

จากกรณีตัวอย่างเหล่านี้ ประเด็นหนึ่งที่เป็นโจทย์ที่มีนัยสำคัญอย่างยิ่งคือ การหาแนวทางการพัฒนา (Model) ที่ส่งเสริมให้ระบบของกลไกการพัฒนาต่าง ๆ เชื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทุนและ/หรือทรัพยากรด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นการตอบโจทย์วิจัยดังกล่าว ซึ่งผลที่ได้จะนำไปสู่การสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการและตัดสินใจบริหารทรัพยากรด้วยตนเอง อันจะทำให้ชุมชนสามารถยืนด้วยตัวเองอย่างเข้มแข็งและถาวรภาพ

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 ศึกษากระบวนการ กลไกและแนวทางในการบริหารจัดการทุน เพื่อสร้างความยั่งยืนสำหรับชุมชน ที่เชื่อต่อการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการกิจการสาธารณะของท้องถิ่น โดยท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่น ได้อย่างจริงจัง

1.2.2 เปรียบเทียบและประเมิน รูปแบบการจัดการทุนเพื่องานพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2.3 ศึกษารูปแบบการจัดการบริหารกองทุนที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

1.2.4 พัฒนาศักยภาพขององค์กรที่ศึกษา ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทำวิจัยอย่างเป็นระบบ

1.3 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมินเพื่อสังเคราะห์ และเสนอแนะระบบและกลไกการบริหารจัดการทุนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1.3.1 ขอบเขตการวิจัย

- 1) ทุนเพื่อการพัฒนา ครอบคลุมถึงทุนที่มาจากงบประมาณแผ่นดินและทุนที่มาจากแหล่งอื่นๆ โดยเน้นทุนที่เป็นการจัดสรรเพื่อให้เกิดโครงการภาคประชาชน (ไม่ใช่โครงการที่ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ซึ่งผู้ดำเนินโครงการอาจเป็นชาวบ้าน นักพัฒนาเอกชน ประชาชนทั่วไป ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนโครงการในนามหน่วยงานรัฐ
- 2) ขอบเขตของการบริหารจัดการทุน ครอบคลุมถึงการได้มา การดูแล การจัดสรรทุน และระบบการติดตามประเมินผล

1.3.2 องค์กรบริหารจัดการทุนที่ทำการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการกำหนดกรณีศึกษาไว้ 5 องค์กร คือ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สภาคatholicแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง กองทุนสิ่งแวดล้อม และกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม รับผิดชอบศึกษาร่วมกันโดย "ภาควิชาความร่วมมือเพื่อการวิจัย (Research Consortium)" แต่สำหรับในรายงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของ "สภาคatholicแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา(ศูนย์สังคมพัฒนา)" ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากอีก 4 องค์กรที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงขอกำหนดกรอบการศึกษาเฉพาะองค์กรที่ศึกษาไว้ให้ชัดเจน ดังนี้คือ

- 1) สถานภาพขององค์กร "สภาคatholicแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.)" ต่อไปนี้จะเรียกโดยย่อว่าสภาคatholicฯ เป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่พัฒนาสังคมภายใต้การกำกับดูแลของ "สภาพระสังฆราชคatholicแห่งประเทศไทย" ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคatholicในประเทศไทย มีประวัติการเผยแพร่ศาสนาเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานานกว่า 400 ปีแล้วโดยคณะมิชชันนารีและนักบวชตั้งแต่สมัยพระนารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2110 (คณะกรรมการศึกษาวัฒนธรรมอีสาน:2535)

- 2) สภาคาทอลิกฯ มิได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาโดยมีกองทุนตั้งไว้ให้บริหารตั้งแต่ต้น เช่นเดียวกับกรณีศึกษาอีก 4 องค์การ เพื่อที่จะมีเงินทุนดำเนินการ สภาคาทอลิกฯ ต้องเสนอแผนงานและขออนุมัติงบประมาณต่อองค์กรทุนต่างประเทศในเครือข่ายศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
- 3) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา เนื่องจากสภาคาทอลิกฯ มีสำนักเลขาธิการเป็นหน่วยประสานงานกลาง 1 แห่งตั้งอยู่ที่เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ มีองค์กรสมาชิกจำนวน 34 องค์การ ดำเนินงานกระจายอยู่ทุกภาคทั่วประเทศ ในจำนวนองค์กรสมาชิกเหล่านี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ กลุ่มแรก คือ "ศูนย์สังคมพัฒนา" (Diocesan Social Action Center - DISAC) มีสำนักงานตั้งอยู่ในเขตสังฆมณฑล 10 เขตทุกภาคทั่วประเทศ ซึ่งต่อไปนี้ในเนื้อหารายงานบางแห่งจะเรียกโดยย่อว่า "ศูนย์ฯ" กลุ่มที่ 2 คือ "คณะนักบวชชาย" และ "คณะนักบวชหญิง" จำนวน 24 องค์การ ซึ่งมีวิสัยทัศน์และแนวทางการดำเนินงานด้านสังคมแตกต่างจากการดำเนินงานของศูนย์สังคมพัฒนาโดยสิ้นเชิง ผู้วิจัยได้เรียนปรึกษากับเลขาธิการสภาคาทอลิกฯ (บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ) ถึงการเลือกกลุ่มศึกษาสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ และได้รับคำแนะนำให้ศึกษาเฉพาะกรณีของศูนย์สังคมพัฒนา ซึ่งดำเนินงานตรงตามหัวข้อวิจัย และเนื่องจากเวลาที่ศึกษามีจำกัด ผู้วิจัยจึงได้รับคำแนะนำให้เลือกศึกษาเฉพาะบางศูนย์ฯ โดยเลือกกระจายให้ครบทุกภาค ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นครั้งนี้จึงได้แก่
 - 3.1) สำนักเลขาธิการสภาคาทอลิกฯ (สนลช.) เป็นตัวแทนของสภาคาทอลิกฯ ในการดำเนินงานพัฒนาสังคมในประเทศไทยซึ่งเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานและสนับสนุนงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาในเขตสังฆมณฑล 10 เขตทั่วประเทศ
 - 3.2) ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง คือ สุพรรณบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาคร สมุทรปราการ นครปฐม ช่างทอง กรุงเทพฯ นครนายกและฉะเชิงเทรา บางส่วน
 - 3.3) ศูนย์ฯ เชียงใหม่ มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน คือ เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง บางส่วน
 - 3.4) ศูนย์ฯ ราชบุรี มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ตอนบน คือ ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี
 - 3.5) ศูนย์ฯ นครราชสีมา มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานตอนใต้ คือ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ชัยภูมิ
 - 3.6) ศูนย์ฯ จันทบุรี มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออก คือ จันทบุรี ตราด ระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก สระแก้ว

1.3.2 ประเด็นการวิจัย

- 1) ศึกษาบริบท เศรษฐกิจ และความจำเป็นที่ทำให้เกิดองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน เพื่อปิดช่องว่างหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ๆ รวมถึงประวัติศาสตร์การพัฒนากิจการ การกองทุน การแยกตัว การขยายผลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

- 2) ศึกษาภาพรวมขององค์กรที่ทำหน้าที่จัดสรรทุนเพื่อการพัฒนา โดยศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้
 - จำนวนองค์กร/หน่วยงาน ที่ทำเรื่องการบริหารทุน
 - วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายในภาพรวม
 - แหล่งทุน และวิธีการได้มาของทุน
 - ขนาดของทุนรวม
 - เงื่อนไขข้อกำหนดในการจัดสรรทุน
 - รูปแบบการบริหารทุนและกิจกรรม (รวมทั้งกิจกรรมต่อเนื่อง)
 - ผลการดำเนินงานและผลกระทบต่อชุมชนในภาพรวม
 - ผลกระทบต่อการเสริมสร้างกลไกการพัฒนาท้องถิ่น หรือการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อใช้ในการกิจการสาธารณะประโยชน์
- 3) ศึกษาเปรียบเทียบและสังเคราะห์รูปแบบการจัดการกองทุน เพื่อนำเสนอรูปแบบและกลไกการบริหารจัดการที่นำไปสู่กระบวนการ การบริหารจัดการกองทุนชุมชนที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับสังคมไทย

1.3.3 ระยะเวลาการวิจัย : 1 เมษายน – 31 ธันวาคม 2543

1.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้กำหนดให้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่ทำการศึกษาเพื่อขอเจ้าหน้าที่ 1 คน มาร่วมกับทีมนักวิจัยในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ศึกษา และรายงานความก้าวหน้าผลการศึกษาให้ผู้บริหารหน่วยงานทราบเป็นระยะๆ แต่เนื่องจากสภาคทอลิกฯ ได้กระจายอำนาจการบริหารงานไปให้ศูนย์สังคมพัฒนาในระดับภูมิภาคแล้ว สำนักเลขาธิการฯ มิได้เก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดในการดำเนินงานไว้ที่ส่วนกลาง ประกอบกับเจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดแบ่งคนให้เข้าร่วมทีมศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ แต่ยินดีประสานงานให้ผู้วิจัยลงไปศึกษาเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้เอง และก่อนที่จะเข้าไปในพื้นที่ต่าง ๆ ผู้วิจัยจะต้องเสนอประเด็นที่จะศึกษาโดยละเอียดให้เลขาธิการสภาคทอลิกฯ พิจารณาก่อน ดังนั้นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จึงได้มาจากวิธีการต่อไปนี้ คือ

1.4.1 ศึกษาโดยการรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Review literature) ได้แก่ หนังสือ วารสาร (สังคมพัฒนา) บทความ แผ่นพับ(Brochure) ของสภาคทอลิกฯและศูนย์ฯ ต่างๆ โดยเฉพาะรายงานการวิจัยบางเรื่องที่มีเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษาอยู่ เช่น ประสพการณ์การพัฒนา:แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม(ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑล เชียงใหม่:2540) “คู่มือการอบรมงานพัฒนาสังคม” ซึ่งผลิตขึ้นมามากหลายชุดโดยสภาคทอลิกฯ และเครือข่าย 4 ศูนย์สังคมพัฒนาภาคอีสาน หรือเอกสารบางอย่างแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารเงินทุนของสภาคทอลิกฯ โดยตรง แต่ก็สามารถสะท้อนให้เห็นภาพรวมแนวคิด วิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน

พัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ ได้เป็นอย่างดี เช่น พระสมณสาส์น "การพัฒนาประชาชาติ" ฉบับสังเขปของสมเด็จพระสันตะปาปาปอลที่ 6 แปลจากฉบับภาษาอังกฤษชื่อ *Populorum Progressio* (สคทพ.; 2521) และศาสนาคาทอลิกกับงานพัฒนาสังคม (สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย แผนกการพิมพ์) และอื่นๆ ดังปรากฏรายละเอียดในเอกสารอ้างอิงท้ายรายงาน นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เห็นถึงการบริหารเงินทุนในแต่ละศูนย์ฯ ก็คือแผนงานและงบประมาณการบริหารทุนในบางปี(เท่าที่พอจะค้นหาได้) รวมทั้งรายงานความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน และรายงานการใช้จ่ายงบประมาณบางปี

- 1.4.2 การสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคล (Indept Interview) ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน เช่น ประธานและเลขาธิการสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาคนปัจจุบัน ผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนาในปัจจุบันและในอดีต รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางคน
- 1.4.3 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group interview) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนามทั้ง 5 ศูนย์ฯ และผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการบริหารกองทุนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการทำงานของศูนย์สังคมพัฒนา

1.5 ผลการทบทวนเอกสาร

สาระสำคัญบางประการที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสารดังกล่าวข้างต้น คือ (1) ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งสภาคาทอลิกฯ และศูนย์สังคมพัฒนา (2)วิวัฒนาการแนวคิด โครงสร้างนโยบายในการทำงานพัฒนาสังคมในภาพรวม อันเป็นที่มาของแนวคิดในการบริหารจัดการ "ทุน" เพื่อการพัฒนาตามความหมายของสภาคาทอลิกฯ (3) ผลการบริหารเงินทุน ในที่นี้ก็คือรายงานผลการปฏิบัติงานและรายงานการใช้จ่ายเงินตามแผนงานเปรียบเทียบกับงบประมาณที่ตั้งไว้เพื่อเสนอต่อแหล่งทุนของศูนย์สังคมพัฒนา และ (4) รายงานผลการสรุปทบทวนการดำเนินงานในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2515 – พ.ศ.2525) โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 10 แห่ง (ซึ่งใช้ 25 คำถามเป็นตัวนำเพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน) (CCTD Secretariat : 1985) ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารงานในเวลาต่อมา และการสรุปทบทวนการดำเนินกิจกรรมกับชุมชนในบางด้าน เช่น การทำกิจกรรมข้าวและควาย

1.6 คำศัพท์เฉพาะ (ศูนย์สังคมพัฒนา 4 มิสซังอีสาน และศูนย์ฯ ผูกอบรมอาชีพชนบทหนองคาย : คู่มือการอบรมงานพัฒนาตามแนวทางของเรา : 2543)

- 1.6.1 "เขตสังฆมณฑล" หมายถึงเขตการปกครองตนเองของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย ซึ่งมีมุขนายก(พระสังฆราชของแต่ละสังฆมณฑล)เป็นผู้ปกครองสูงสุด ในอดีตเรียกว่า "เขตมิสซัง" หมายถึงเขตการปกครองย่อยที่ขึ้นตรงต่อสันตะสำนัก (กรุงโรม) ต่อมาภายหลังได้รับการยกฐานะในการปกครองตนเอง จึงเปลี่ยนมาเรียกว่า"สังฆมณฑล" (น.1)

- 1.6.2 จิตตารมณ์ หมายถึงคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ที่สอนให้ทุกคนทำความดี มีจริยธรรม มีศีลธรรม มีเมตตากรุณา มีการให้อภัย รู้จักการแบ่งปันช่วยเหลือ ฯลฯ สภาคาทอลิก ฯ ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการรวมกลุ่มประชาชนนอกเหนือจาก แนวคิด โครงสร้าง นโยบาย (น. 20)
- 1.6.3 การรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต คือการให้การศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าที่ดั่งามที่มีอยู่ในตัวคน... ซึ่งก่อให้เกิดการช่วยเหลือแบ่งปัน...โดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม (น.27)
- 1.6.4 โครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดน (Border Zone) ได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การ MISEREOR ประเทศเยอรมันนี ซึ่งสภาคาทอลิกฯ รับผิดชอบในระหว่างปี พ.ศ.2518 ถึงปี พ.ศ.2523
- 1.6.5 การอภิบาล (Pastoral) หมายถึง การดูแลสมาชิกตั้งแต่เกิดถึงตาย ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

บทที่ 2

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.) หรือ Catholic Council of Thailand for Development (CCTD) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานด้านพัฒนาสังคม ภายใต้การปกครองของสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย สำหรับรายงานนี้เพื่อที่จะสามารถเข้าใจแนวคิดและแนวทาง “การบริหารทุน” ของสภาคาทอลิก ฯ ในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ถึงวิวัฒนาการแนวคิดการพัฒนาสังคมของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพระศาสนจักรในระดับสากลและในระดับเอเชียตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา (สคทพ.:แนวทางของเรา:2530:8-11: บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์:แนวคิดของคนที่สนใจคน:2543:11-29) โดยจะกล่าวสรุปไว้พอเป็นสังเขป ดังนี้

2.1 กำเนิดแนวคิดงานพัฒนาสังคมของพระศาสนจักรในระดับสากลและเอเชีย

สรุปเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อแนวคิดงานพัฒนาสังคมในประเทศไทยดังนี้ (สคทพ.:แนวคิดของคนที่สนใจคน:2543:13-29)

2.1.1 ระหว่างปี ค.ศ.1945-ค.ศ.1949 (พ.ศ.2488 – พ.ศ.2492) หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดและการปฏิบัติของพระศาสนจักรเกี่ยวกับงานด้านสังคมมีจุดเริ่มจากการที่พระศาสนจักรในประเทศเยอรมนีได้ร่วมกันก่อตั้งองค์กรเงินทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยสงครามภายในประเทศ เช่น MISEREOR, CEBEMO, MISSIO, AFOD, และ Caritas-Germany เป็นต้น และต่อมาได้ขยายไปสู่ประเทศอื่น ๆ ในทวีปยุโรปด้วย

2.1.2 ระหว่างปี ค.ศ.1950 – 1959 (พ.ศ.2493 – พ.ศ.2502) เกิดสงครามเย็น มีการจัดตั้ง “องค์กร คาริตัสสากล (Caritas Internationalis)” มีสมาชิกเริ่มต้นจำนวนมากกว่า 50 ประเทศทั่วโลก (รวมทั้งสภาคาทอลิกฯ) ปัจจุบันจำนวนสมาชิกเพิ่มเป็นกว่า 150 ประเทศทั่วโลก งานพัฒนาสังคมระยะนี้เป็นรูปแบบขององค์กรที่ทำงานด้านสงเคราะห์และบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัยสงคราม ตลอดจนคนยากจนทั่วไป ในประเทศไทยเริ่มมีการจัดตั้งเขตมิสซังต่าง ๆ ขึ้นในปี 1955 (พ.ศ.2498)

2.1.3 ระหว่างปี ค.ศ.1962 – 1965 (พ.ศ.2505 – พ.ศ.2508) เป็นช่วงระยะเวลาการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ในระดับเอเชียมีการก่อตั้งสหพันธสภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย (The Federation of Asian Bishop Conferences หรือ FABC) หลังจากนั้นมีการออกพระสมณสาส์นหลายฉบับที่กล่าวถึงงานพัฒนาสังคม เช่น “การพัฒนาประชากร (POPULORUM PROGRESSIO)” ย้ำถึงการพัฒนาคณะและชุมชนครบทุกด้าน (ค.ศ.1967 หรือ พ.ศ.2510)

2.1.3 พ.ศ.2505 สถาบัน PISA (Priests' Institution for Social Action) ได้จัดอบรมให้แก่พระสงฆ์และพระสังฆราช 170 คนขึ้นที่ฮ่องกง เกี่ยวกับความรู้ด้านสังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานพัฒนาสังคม ผู้แทนจากประเทศไทยที่เข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ ได้แก่

บาทหลวงบอนแนงต์(ผู้ประสานงานในการจัดส่งพระสงฆ์ไทยไปเข้าร่วม) (มุขนายก)พระสังฆราชบุญเลื่อน หนัันทรัพย์ และพระสงฆ์อื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง

2.1.4 ปี 1968 (พ.ศ. 2511) องค์การทุน MISEREOR ได้ปรับบทบาทเป็นผู้ให้ทุนในการทำงาน และผลจากการประชุมของบรรดามุขนายกที่เมืองบาเกียว ประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีการประกาศจัดตั้งสำนักประสานงานชื่อ OHD หรือ Office for Human Development ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหนึ่งของสหพันธสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งเอเชีย (Federation of Asian Bishops' Conferences - FABC)

2.1.5 พ.ศ.2518 สำนักงาน OHD ได้จัดการประชุมพระสังฆราชที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมจากประเทศต่างๆ ในระดับเอเชีย เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของสังคม (Structural Analysis) ทางเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ประชุมนี้เรียกว่า “สภาพระสังฆราชเพื่อการพัฒนา (Bishop Institute for Social Action หรือ BISA) และต่อมาได้มีการสัมมนาเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาสังคมให้แก่บาทหลวงคาทอลิกโดยทั่วไป เรียกว่า PRISA

2.2 ประวัติการก่อตั้งสภาคาทอลิกฯ แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

เอกสารที่เกี่ยวกับการวิวัฒนาการแนวคิด วิธีการทำงานของสภาคาทอลิกฯ. มีปรากฏรายละเอียดแตกต่างกันเล็กน้อยในหลายที่ เช่น แนวทางของเรา (สคทพ.,2530) แผ่นพับของสำนักเลขาธิการ และบทความในวารสารสังคมพัฒนา ฉบับแนวทางของเรา ปีที่ 26 ฉบับที่ 1/2541 รวมถึงหนังสือที่พระสังฆราชบุญเลื่อน หนัันทรัพย์ นายกสภาคาทอลิกฯ คนปัจจุบัน ผู้ร่วมริเริ่มแนวคิดใหม่ด้านงานพัฒนาสังคมของพระศาสนจักรไทย ก็ได้เขียนสรุปไว้ในหนังสือเรื่อง “แนวคิดของคนที่น่าสนใจคน” (มกราคม:2000) และใน “คู่มือการอบรมงานพัฒนาตามแนวทางของเรา” ของศูนย์สังคมพัฒนา 4 มิสซังอีสานและศูนย์ฝึกอบรมอาชีพนบพhtonงคาย (กรกฎาคม 2543) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับทราบข้อมูลเพิ่มเติมจากบาทหลวงนิพนธ์ เทียนนิหาร บาทหลวงพื้นเมืองคนแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ (พ.ศ.2517) ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน (ตั้งอยู่ที่ อ. คอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่) ในรายงานนี้ได้รวบรวมเนื้อหาจากหลาย ๆ ที่มาสรุปรวมไว้ด้วยกัน โดยได้รับการตรวจทานจากบาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ เลขาธิการสภาคาทอลิกฯ คนปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปพอเป็นสังเขปได้ดังนี้ คือ

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีประวัติการเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาประมาณสี่ร้อยปีแล้วโดยการบุกเบิกของคณะมิชชันนารี การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์เกิดขึ้นมาก่อนการก่อตั้งสภาคาทอลิกฯ และศูนย์สังคมพัฒนา ซึ่งมีวิวัฒนาการมาเป็นระยะ ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 พ.ศ.2499 – พ.ศ.2516 แนวทางการทำงานในระยะนี้มีลักษณะสงเคราะห์ที่ถึงพัฒนา กลุ่มเป้าหมายหลักคือ คนจนและคนที่ขาดโอกาสในด้านต่าง ๆ

- 1) พ.ศ.2508 บาทหลวงบอนแนนต์ ได้จัดอบรมให้ประชาชนในชุมชนแออัด เขตห้วยขวาง-ดินแดง รู้จักการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเองโดยใช้แนวคิดและกิจกรรม “เครดิตยูเนียน” เป็นเครื่องมือ
- 2) พ.ศ.2511 สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้ง “คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์” ขึ้น เพื่อขยายแนวคิดและส่งเสริมงานเครดิตยูเนียนและการสหกรณ์ไปในเขตมิสซังต่าง ๆ อย่างจริงจังทั้งในเมืองและในชนบท ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน กลุ่มต่าง ๆ ควบคู่ไปกับกิจกรรมบริการสงเคราะห์แบบเดิม (การรักษาพยาบาลและการศึกษา) และแบบใหม่ (จัดหาบริการข้าว โครงการสร้างชุมชนใหม่ และการปฏิรูปที่ดิน)
- 3) งานเครดิตยูเนียนขยายตัวไปอย่างรวดเร็วจนสามารถจัดตั้ง “ชมรมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย” ได้สำเร็จและแยกตัวออกไปจากสภาคาทอลิกฯ โดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. พ.ศ.2512
- 4) พ.ศ.2515 มีการออกวารสารราย 3 เดือน ชื่อ “วารสารสังคมพัฒนา” เพื่อรณรงค์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในงานพัฒนาสังคมแก่บุคคลทั่วไปในระดับกว้าง

ช่วงที่ 2 พ.ศ.2516 – พ.ศ.2525 เป็นช่วงที่มีการก่อตั้งสภาคาทอลิกฯ และศูนย์สังคมพัฒนา มีเหตุการณ์ที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน ดังนี้

- 1) พ.ศ.2516 ได้มีการเปลี่ยนชื่อจาก “คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์” เป็น “สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา หรือ สคทพ. (CATHOLIC COUNCIL OF THAILAND FOR DEVELOPMENT - CCTD)” มีสำนักงานที่บริหารและประสานงานซึ่งในช่วงแรกเรียกว่า “ส่วนกลาง” ในขณะเดียวกันก็รับหน้าที่เป็นผู้แทนองค์กรเครือข่ายระดับเอเชียที่เรียกว่า APHD (Asian Partnership for Human Development) ทำหน้าที่คัดเลือกโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยที่มีแนวทางคล้ายกันเพื่อสนับสนุนทุนดำเนินการ รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานราชการทั้งในด้านการอบรม การประสานแผนกิจกรรม และเงินทุน
- 2) พ.ศ.2518 สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้ประกาศจัดตั้ง “ศูนย์สังคมพัฒนา หรือ Diocesan Social Action Centers (DISAC)” ในเขตมิสซังต่าง ๆ อย่างเป็นทางการเพื่อให้เป็นหน่วยปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคมโดยตรง และสนับสนุนให้ศูนย์สังคมพัฒนามีอิสระในการดำเนินงาน มีการจัดตั้งสำนักงานและจัดหาบุคลากรเข้ามาทำงาน ซึ่งในระยะแรกแนวทางการดำเนินงานของศูนย์สังคมพัฒนาต้องอิงอยู่กับนโยบายและแผนงานของสภาคาทอลิกฯ เป็นหลัก
- 3) ในช่วงนี้มีการเผยแพร่แนวคิด “การพัฒนาที่ถือคนเป็นศูนย์กลาง และการพัฒนาคนทั้งครบ” บนพื้นฐานคำสอนทางสังคมของพระศาสนจักร ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะนี้ ได้แก่ การจัดสัมมนาพระสงฆ์ และอบรมผู้นำชาวบ้าน ทำให้เกิดโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคมมากมาย เช่น โครงการข้าว โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ สหกรณ์ร้านค้าประจำหมู่บ้าน

ฯลฯ ขณะเดียวกันที่จังหวัดเชียงใหม่เริ่มมีการศึกษาค้นคว้าแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างจริงจัง

- 4) ในช่วงหลังเกิดปัญหาเร่งด่วน เนื่องจากศูนย์สังคมพัฒนาหลายแห่ง คือศูนย์ฯ จันทบุรี ศูนย์ฯ เชียงใหม่ ศูนย์ฯ อุบลราชธานี และศูนย์ฯ อุตรดิตถ์ ร่วมกับสำนักงานส่วนกลางต้องเข้าร่วมโครงการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยจากอินโดจีน และต่อมาใน พ.ศ.2518 เกิด "โครงการต่อเนื่องช่วยเหลือคนไทยชายแดน (BZ-Border Zone)" ขึ้น โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก MISEREOR จนสิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ.2523
- 5) ระยะนี้มีปัญหาการบริหารงานภายในเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของศูนย์สังคมพัฒนา (ในด้านการเงินและการดำเนินงาน) และมีการทบทวนเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนาซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารงานในเวลาต่อมา

ช่วงที่ 3 พ.ศ.2525 – พ.ศ.2527 เป็นการเริ่มต้นนโยบายการกระจายอำนาจ ศูนย์สังคมพัฒนาได้รับการสนับสนุนให้มีอิสระในการดำเนินงานเต็มที่ และมีการปรับบทบาทของ "ส่วนกลาง" ให้เป็น "สำนักเลขาธิการ(สนลข.)" โดยให้มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และให้บริการแก่องค์กรสมาชิก เป็นตัวแทนองค์กรสมาชิกในการติดต่อกับกลุ่ม องค์กรทั้งในและนอกประเทศ

เหตุการณ์สำคัญในช่วงนี้คือ การประเมินผลภายในโดย **การจัดประชุมสัมมนาของผู้ปฏิบัติงาน** ศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 10 ศูนย์ฯในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2526(สคทพ.:Who developed whom?:1985) เพื่อประเมินผลงานในรอบ 10 ปี และพิจารณาทบทวนบทบาทตนเองในฐานะที่เป็นองค์กรพัฒนา และทัศนคติที่มีต่อพลังสร้างสรรค์และศักยภาพในการพัฒนาตนเองของประชาชน โดยมองเห็นว่า "การส่งเสริมโครงการด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเองได้แท้จริง แต่ต้องอาศัยภูมิปัญญา พลังสร้างสรรค์และศักยภาพของประชาชนในกระบวนการพัฒนาด้วย" ซึ่งส่งผลให้มีการปรับกระบวนการทำงานจาก "บนลงล่าง"เป็น"ล่างขึ้นบน" และปรับแนวทางการทำงานจาก "แนวเศรษฐกิจ" เป็น "แนวศาสนาและวัฒนธรรม"

ช่วงที่ 4 พ.ศ.2527 – พ.ศ.2530 ในช่วงนี้เกิดกระบวนการสรุปทบทเรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกันระหว่างศูนย์สังคมพัฒนาเขตมิสซังต่าง ๆ กับประชาชนมากขึ้น และสถาปนาทอลิกฯ เริ่มตระหนักถึงพลังสร้างสรรค์ของประชาชนในการพึ่งตนเองผ่านทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การรวมกลุ่มชาวนา การทอดผ้าป่าข้าว หรือกองทุนข้าว เป็นต้น มีการใช้กิจกรรมที่เรียกว่า **"กระบวนการศึกษาความเป็นจริงและร่วมชีวิต (Exposure Immersion)"** กระตุ้นให้พระสงฆ์และผู้ปฏิบัติงานตื่นตัวในการศึกษาเข้าใจสังคม เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเข้าใจถึงความหมายของ **"การพัฒนาคนครบถ้วนทุกมิติ"**(สคทพ.:แนวทางของเรา:2530:11)

ช่วงที่ 5 พ.ศ.2531– พ.ศ.2535 แนวการทำงาน เน้นการประสานงาน สร้างกลุ่มใหม่และสร้างเครือข่าย มีการทำงานแยกเป็นประเด็น เช่น งานเกษตร สตรี เยาวชน สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และมีการสรุปบทเรียนการทำงานในรูปแบบการประเมินผลและการศึกษาวิจัย และจัดทำเอกสารชุด “เครื่องมือการทำงานพัฒนาแนวทางวัฒนธรรมชุมชน” (กาญจนา แก้วเทพ:2532) เพื่อเป็นคู่มืออบรมผู้ปฏิบัติงานให้มีทิศทางเดียวกัน

ช่วงที่ 6 พ.ศ.2536 ถึงปัจจุบัน เน้นการสร้างงานทั้งด้านลึกและด้านกว้าง ในด้านลึกคือการอบรมความรู้และพัฒนาทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น การรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเป็นไปของสังคม การทำบัญชี และรายงานการเงิน การเตรียมแนวคิดชุมชนเรื่อง “กองทุนเพื่อการพึ่งตนเอง” และการจัดหาแหล่งทรัพยากร เป็นต้น ในด้านกว้าง สภาคาทอลิกฯ ยังคงมีบทบาทเป็นผู้แทนองค์กร APHD คัดเลือกโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีแนวทางคล้ายกันเพื่อสนับสนุนทุนดำเนินการต่อไป

ดร.กาญจนา แก้วเทพ และดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ ได้กล่าวสรุปในงานวิจัยเรื่อง “การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท” (กาญจนา-กนกศักดิ์:2530:57) เกี่ยวกับลักษณะพิเศษของสภาคาทอลิกฯ ว่าแตกต่างจากองค์กรเอกชนอื่น ๆ ดังนี้คือ

1. การเป็นองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก หลักยึดในการทำงานพัฒนามีแก่นของศาสนาเป็นพื้นฐาน และมีแนวทางโดยทั่วไปสอดคล้องกับคริสต์ศาสนาสากล
2. ได้รับการสนับสนุนทั้งด้านความคิดและด้านการเงินจากต่างประเทศ
3. มีช่องทางที่ได้รับข่าวสาร ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานพัฒนาจากทางสากล โดยผ่านข่ายงานคาทอลิกด้วยกัน
4. มีกระบวนการประเมินผลตนเองอยู่ตลอดเวลา

2.3 วิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ในงานพัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ

ดังได้กล่าวแล้วว่าสภาคาทอลิกฯ เป็นองค์กรที่สังกัดภายใต้องค์กรศาสนา ดังนั้นวิสัยทัศน์ขององค์กรจึงเกี่ยวข้องกับคำสอนของศาสนา และเอกสารหลักที่ใช้ในการทำงานก็มาจากเอกสารสังคายนาในวาติกันที่ 2 (มีชื่อเป็นภาษาละตินว่า GAUDIUM ET SPES) ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของพระสังฆราช บุญเลื่อนหมั่นทรัพย์ที่ว่า “...การพัฒนาก็คือการช่วยมนุษย์(รวมทั้งตัวเราเอง)ให้ถึงความดี บริบูรณ์...และ....ศาสนาควรจะเป็นพลังในการพัฒนามนุษย์ ศาสนากับการพัฒนาต้องไปด้วยกัน” (สคทพ. :2543:45) ปรากฏชัดใน “ข้อบังคับสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา พุทธศักราช 2530” (สคทพ.:แนวทางของเรา:2530:18-23) ว่ามี จุดมุ่งหมาย ดังนี้คือ

- 1) พัฒนาคนให้เป็นคนครบครัน โดยเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ให้สมกับศักดิ์ศรีและหลักธรรมแห่งศาสนา

2) เสริมสร้างสังคมแห่งความรักที่เหมาะสมกับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ประกอบด้วยความยุติธรรมและสันติ

3) ร่วมมือกับมวลสมาชิกและกลุ่มชนหรือองค์การต่าง ๆ เพื่อการนี้

และมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ดังนี้คือ

- 1) ส่งเสริมการศึกษาแก่คนทุกระดับ เพื่อการพัฒนาและเพื่อความยุติธรรมและสันติ
- 2) ส่งเสริมให้คนทุกระดับได้ยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติต่อกันและกันในสังคม
- 3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาตนเอง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง
- 4) ส่งเสริมการร่วมมือ ประสานงาน การจูงใจ และการแบ่งปัน บริการในด้านการสงเคราะห์และพัฒนา

หมายเหตุ: การพัฒนาคนให้ครบครัน หมายถึง "การพัฒนาคนทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ วัฒนธรรม สังคมและการเมือง" และ"การพัฒนาที่แท้ก็คือ การทำให้คนรู้จักใช้ความสามารถทุกอย่างที่ตนมีปรับปรุงตนให้ดีขึ้น ...และต้องให้คนร่วมมือกับชุมชนของตน เพื่อทำให้ชุมชนของตนดีขึ้น มนุษย์จะครบครันได้ก็ในสังคม" (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์:2543:65) ทั้งหมดนี้มาจากความเชื่อว่า "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" และเชื่อในความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง(Articulation) ระหว่างคนกับมิติสามสิ่ง คือ "คนกับสิ่งสูงสุด เพื่อนมนุษย์ด้วยกันและ คนกับธรรมชาติ-สิ่งสร้าง"(สคทพ.:แนวทางของเรา:31-33) นอกจากนี้พระคุณเจ้าบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ยังกล่าวเพิ่มเติมว่าองค์ประกอบของการพัฒนาที่แท้จริงต้องมีสิ่งต่อไปนี้ เช่น (น.112)

- ต้องยอมรับวัฒนธรรมของปวงชน
- ทำให้ปัจจัย 4 ของประชาชนมีอยู่อย่างพอเพียง
- กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
- มีความเป็นธรรมในสังคม ให้มีความยุติธรรมเกิดขึ้น
- เคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์
- หลุดพ้นจากความเสื่อมถอย
- ทุกคนมีส่วนร่วม
- การแบ่งปันซึ่งกันและกัน แบ่งปันช่วยเหลือกันและกัน
- ต้องคำนึงถึงมลภาวะ
- ปฏิรูปมนุษย์ให้ดีขึ้นในทุกด้าน
- ฯลฯ

กลุ่มเป้าหมายของสภาคาทอลิกฯ คือ กลุ่มผู้ยากไร้ ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มคนชายขอบของสังคม (สคทพ.:โครงการสัมมนาผู้นำเกษตรกรระดับชาติ ครั้งที่ 1:30)

และเพื่อให้เข้าใจง่ายสำหรับบุคคลทั่วไป ดร.กนกศักดิ์ และ ดร.กาญจนา แก้วเทพ กล่าวสรุปความหมายของ "การพัฒนา" ของ สภาคาทอลิกฯ ในงานวิจัยเรื่องการพึ่งตนเอง ฯ ว่า "คือการปลดปล่อย

คนจนทั้งหมดให้หลุดพ้นจากโครงสร้างที่อยู่ติดกรรมด้วยวิธีการช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเอง ให้ประชาชนมั่นใจและเพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง และมีองค์กรที่รับใช้ผลประโยชน์ของตน" (กาญจนา แก้วเทพ: 2530.)

นอกจากนี้พระคุณเจ้าบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ ยังกล่าวถึงผู้ทำงานพัฒนาว่า "เป็นพัฒนากรหรือ Change agent คือ ผู้ที่ต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง .. มีหน้าที่เข้าไปอยู่ในชุมชน อยู่กับชาวบ้าน เรียนรู้จากเขา และสร้างกลุ่ม โดยกระตุ้นให้พวกเขามีความคิดริเริ่ม (Creative/ Initiative) เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกเขา และต้องมีการประเมินผลงานด้วย ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความสำนึกถึงการอยู่ร่วมกันมากขึ้น (Awareness-Action-Reflection)" (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์: 2543:57-58)

2.4 วิสัยทัศน์ขององค์กรต่อทุนและองค์กรทุน

2.4.1 วิสัยทัศน์ต่อ "ทุน"

"ทุน" ในกรณีนี้หมายถึง "เงิน" ในองค์กรพัฒนาโดยทั่วไปมีลักษณะการใช้อยู่ 2 ประเภท คือ เงินทุนที่ใช้ในหมวดบุคลากรและการบริหารจัดการทั่วไปในสำนักงาน และเงินทุนที่ใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาต่าง ๆ แต่ "ทุน" ในความหมายของผู้บริหารสภาคาทอลิกฯ พระคุณเจ้าบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์และบาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ กล่าวว่า "ทุนมิได้หมายถึงเฉพาะเงินเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงคนด้วย" ดังนั้น "ในการทำงานจึงให้ความสำคัญแก่ (การสร้าง) คน มากกว่าเงิน" และกล่าวว่า "ในอดีตเราเคยหาปลาให้ชาวบ้านกิน และระยะหลังได้สอนให้หาปลากินเองแล้ว ตอนนี้ต้องปล่อยให้เขาคิดหาเองบ้าง (Give fish, Fishing, Why fish.)"

บาทหลวงบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ กล่าวว่า "ทุนไม่ใช่จุดหมายสุดท้ายของเรา" และ "การรวมกลุ่มของชาวบ้าน...ก็เพื่อให้เขามีโอกาสสร้างทุนของเขาเอง โดยไม่ต้องรอทุนจากข้างบนลงมา... หลักใหญ่ของการรวมกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส ด้อยทุน จุดมุ่งหมายสำคัญไม่ใช่เน้นที่ "ทุน" แต่ต้องการให้ทางเลือกแก่คนด้อยโอกาส "คนยากไร้"... (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์, ม.ค.2543:113)

2.4.2 วิสัยทัศน์ต่อ "องค์กรทุน"

สำหรับวิสัยทัศน์ที่มีต่อความช่วยเหลือจากกองทุนระดับโลก ในระดับสากลมีข้อความในเอกสารการพัฒนาประชาชาติว่า "...พระสันตะปาปา ปอลที่ 6 ทรงเรียกร้องให้มีการจัดตั้งกองทุนก้อนใหญ่ระดับโลกขึ้น เงินนี้อาจได้จากการลดค่าใช้จ่ายทางการทหาร...กองทุนระดับโลกที่เสนอมานี้จะช่วยกำจัดความฟุ่มเฟือย...หลายประเทศใช้จ่ายเงินทองอย่างว่าเล่น...ในขณะที่เดียวกันไม่มีเงินจะสร้างโรงเรียน บ้านเรือน โรงพยาบาล..." (สคทพ.:การพัฒนาประชาชาติ:2521:40-41) และมีข้อความในเอกสารพระสังคายนาวาติกันที่ 2 ว่า "ชาติที่เจริญแล้วมีหน้าที่ที่รับผิดชอบ ที่จะต้องช่วยเหลือชาติที่กำลังพัฒนา" สำหรับในประเทศไทยพระคุณเจ้าบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ กล่าวสรุปว่า "...ประเทศเจริญแล้วจะช่วยเหลือประเทศที่ด้อยพัฒนา โดยตกลงชักเอาเงินจากรายได้ของประเทศตามจำนวนที่ตกลงกัน...อีกอย่าง

หนึ่ง...ควรให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการด้วย ประเทศที่ด้อยพัฒนาต้องการครูและนักวิชาการที่เชี่ยวชาญ" (สคทพ.:แนวคิดของคนที่น่าสนใจ:2543:33-34)

ส่วนทัศนะที่มีต่อองค์กรทุนนั้นเห็นได้จากคำกล่าวสรุปในรายงานการประเมินผลการดำเนินงานโครงการข้าวเมื่อครบรอบ 6 ปี(พ.ศ. 2524-2529) ของบาทหลวงวัชรินทร์ สมานจิต (เลขาธิการสภาคาทอลิกฯ พ.ศ.2530) ว่า "องค์กรทุน...มักคิดถึงเพียงด้านเทคนิคของการเตรียมการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การรายงานและงบประมาณเป็นไปตามโครงการหรือไม่...บรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ อย่างไร...นั่นคือหมดเวลา...แต่โครงการเป็นชีวิตของชาวบ้าน ต้องมีการสืบทอดตลอดไป... สภาคาทอลิกฯ ต้องเอาชาวบ้านเป็นหลัก ไม่ใช่เป็นเพียงกลุ่มเป้าหมาย...ควรพูดว่าเราไปร่วมกับชาวบ้านมากกว่าที่จะบอกว่าให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมกับเรา"

บทที่ 3

ระบบและกลไกการบริหารงาน

3.1 ระบบและกลไกการดำเนินงาน

3.1.1 ภาพรวมโครงสร้างในพระศาสนจักรคาทอลิกระดับต่าง ๆ

เพื่อให้เข้าใจระบบการทำงานของสภาคาทอลิกฯ ได้ชัดเจนขึ้นในที่นี้จะขอสืบถึงภาพรวมของโครงสร้างในพระศาสนจักรคาทอลิกระดับต่าง ๆ โดยย่อ (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์:2543:48) ดังนี้

- 1) ระดับโลก (สากล) มี “พระสันตะปาปา” เป็นหัวหน้า และสันตสำนัก (คูเรีย) ที่วาติกัน เป็นสำนักประสานงาน
- 2) ระดับประเทศ ประกอบด้วย สังฆมณฑลต่างๆ (รวมกัน) มี “สภาพระสังฆราช(คาทอลิก)” ทำการประสานงาน
- 3) ระดับท้องถิ่น ได้แก่ วัด (ในแต่ละ)สังฆมณฑล หัวหน้า(มุขนายก) ได้แก่ พระสังฆราช

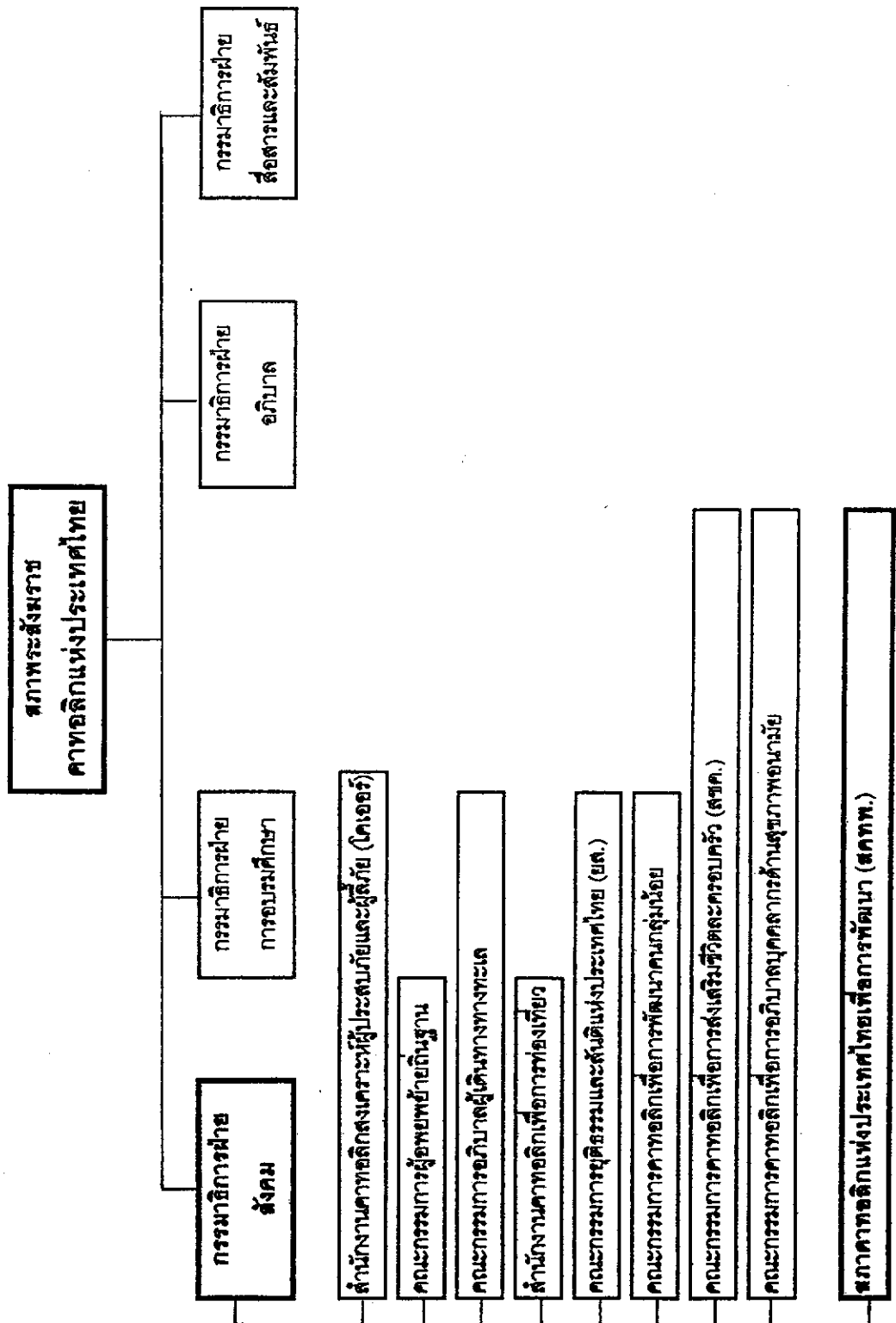
3.1.2 สถานะของสภาคาทอลิกฯ ในประเทศไทย

สภาคาทอลิกฯ เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในหลายหน่วยงานภายใต้การปกครองของ “สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย” นายกสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยคนปัจจุบัน (พ.ศ.2543-2546) คือ พระคาร์ดินัล ไมเคิล มีชัย กิจบุญชู

ภายใต้สภาพระสังฆราช นอกจากกรรมาธิการฝ่ายสังคมแล้ว ยังมีกรรมาธิการฝ่ายการอบรม ศึกษา กรรมาธิการฝ่ายอภิบาล และ กรรมาธิการฝ่ายสื่อสารและการสัมพันธ์

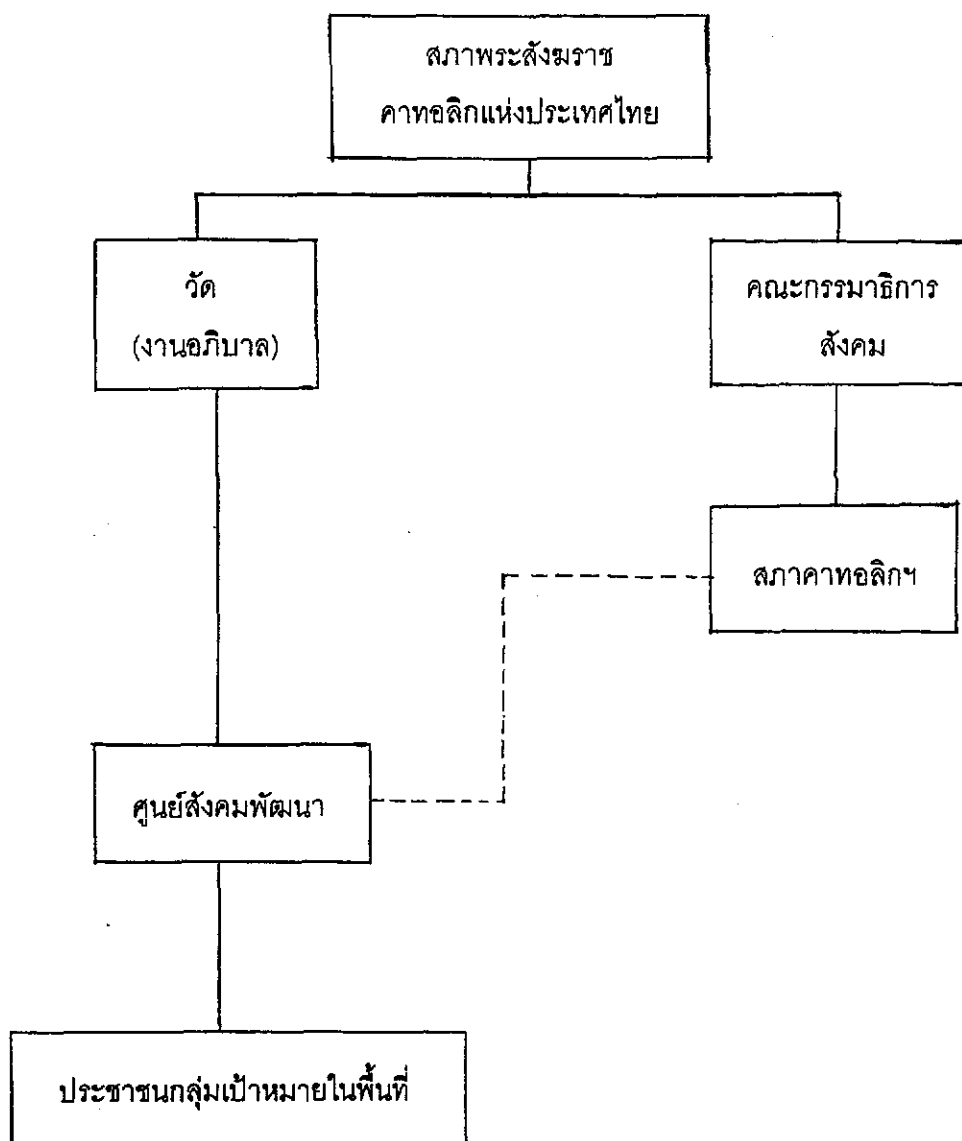
ภายใต้กรรมาธิการฝ่ายสังคม นอกจากสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาแล้ว ยังมีสำนักงานและคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ อีก 8 กลุ่ม ได้แก่ สำนักงานคาทอลิกสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย(โคเออร์) คณะกรรมการผู้อพยพย้ายถิ่นฐาน สำนักงานคาทอลิกเพื่อการท่องเที่ยว คณะกรรมการอภิบาลผู้เดินทางทางทะเล คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนาชนกลุ่มน้อย คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการส่งเสริมชีวิตครอบครัว และคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการอภิบาลบุคคลากรด้านสุขภาพอนามัย

เพื่อประกอบความเข้าใจโปรดดูแผนภูมิที่ 1

★ แผนภูมิแสดงสถานะของสภาการศึกษา ในประเทศไทย
(แผนภูมิ ที่ 1)

สภาคาทอลิกฯ ได้รับมอบหมายให้เป็นกลไกหลักในการกระตุ้นให้เกิดแนวทางการทำงานพัฒนาสังคมผ่านทางศูนย์สังคมพัฒนาแยกออกมาจากงานอภิบาล(Pastoral) ซึ่งเป็นภารกิจพื้นฐานของศาสนา โดยมีนโยบายสร้างความร่วมมือกับบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีแนวทางการทำงานคล้ายกัน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ดังนั้นบุคลากรของสำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนาจึงมีคนที่นับถือศาสนาต่างกันมาทำงานร่วมกัน เช่นเดียวกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ศูนย์สังคมพัฒนาทำงานด้วย ดังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างงานเผยแพร่ศาสนากับงานพัฒนาสังคม

(แผนภูมิที่ 2)

3.1.3 กลไกการประสานงานในส่วนกลาง

- 1) สภากรรมการคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา มีจำนวน 36 คน ประกอบด้วยผู้แทนของ 10 ศูนย์สังคมพัฒนา และ 24 องค์การสมาชิก ผู้บริหารสูงสุด ได้แก่
 - นายกสภาเป็นมุขนายก คือ พระสังฆราชมีคาแอล บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งมุขนายกของสังฆมณฑลอุบลราชธานีอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย) และ
 - เลขาธิการสภา ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของสภา คือ บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ
 ด้านการดำเนินงาน มีการประชุมสามัญประจำปีละ 1 ครั้ง เพื่อพิจารณานโยบายและกิจกรรมโดยทั่วไปของสภา รวมทั้งพิจารณาแผนกิจกรรมและงบประมาณของสำนักเลขาธิการ

- 2) คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยกรรมการ 11 คน นายกสภาเป็นผู้บริหารสูงสุด และเลขาธิการสภาเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียกประชุมปีละ 4 ครั้ง (ทุก 3 เดือน) หน้าที่หลักของคณะกรรมการบริหารคือ

- ร่วมกันพิจารณาสนับสนุนกิจกรรมของสภาฯ
- ติดตามแผนกิจกรรมและงบประมาณของสำนักเลขาธิการ

คณะกรรมการลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ประกอบด้วย

- ผู้แทนศูนย์สังคมพัฒนา 5 ศูนย์ฯ (จำนวนหนึ่งในสองของศูนย์ฯ) 5 คน
- ผู้แทนจากคณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย (ยส.) 1 คน
- ผู้แทนจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อส่งเสริมชีวิตครอบครัว (สชค.) 1 คน
- ผู้แทนจากสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย (ยช.) 1 คน
- ผู้แทนจากชมรมนักบวชชาย 1 คน
- ผู้แทนจากชมรมนักบวชหญิง 1 คน
- ผู้แทนคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรี (ค.ค.ส.) 1 คน

3) สำนักงานเลขาธิการ (สนลข.) เป็นสำนักงานระดับชาติของสภาคาทอลิกฯ มีเลขาธิการเป็นผู้บริหารสูงสุด ภาระกิจหลัก คือการสนับสนุนงานของศูนย์สังคมพัฒนาและองค์การสมาชิก ภาระกิจรองคือการเป็นตัวแทนในประเทศไทยขององค์กรพันธมิตรในต่างประเทศที่สภาคาทอลิกฯ เป็นสมาชิกอยู่ คือ Asia Partnership Human Development หรือ APHD (ปัจจุบันสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ) โดยเลขาธิการฯ รับผิดชอบเป็นประธาน “คณะกรรมการคัดเลือกโครงการ” (Project Review Committee หรือ PRC) ซึ่งมีคณะกรรมการที่แต่งตั้งจากบุคคลต่อไปนี้

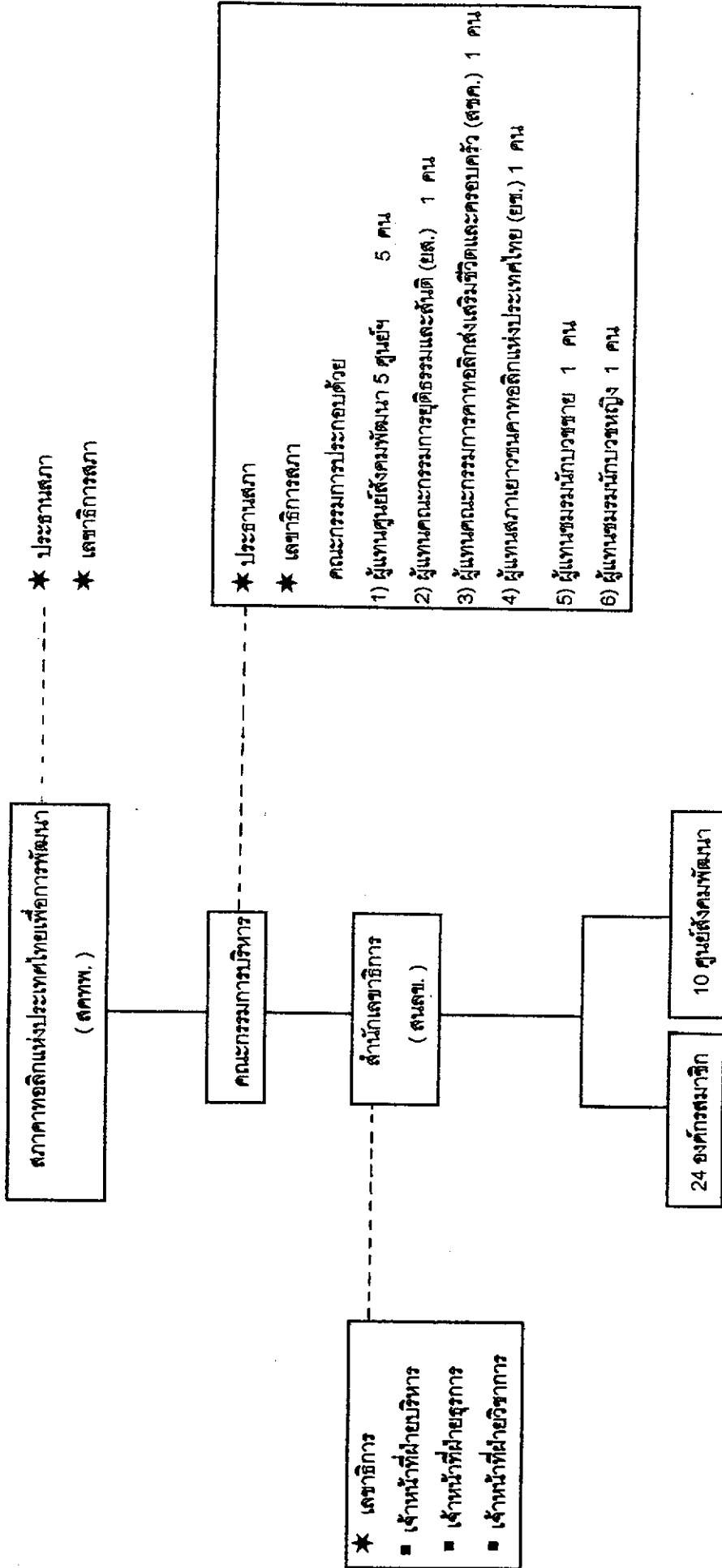
- เจ้าหน้าที่โครงการ (Project Officer) ของสำนักเลขาฯ 1 คน
- บุคคลภายนอกอีก 3 คน ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ได้แก่ ผู้แทนฝ่ายวิชาการ 1 คน
- ผู้แทน NGO 1 คน และผู้แทนศูนย์สังคมพัฒนา 1 คน

หน้าที่ของ PRC คือ การคัดเลือกโครงการที่น่าสนใจขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีทิศทางและการทำงานคล้ายกัน เพื่อสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

บุคลากรของสำนักเลขาธิการ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่เป็นลูกจ้างประจำ(ไม่ใช่บาทหลวง)ที่นับถือศาสนาต่างๆ กัน ปัจจุบันมีจำนวนเจ้าหน้าที่ 10 คน แบ่งหน้าที่กันดังนี้

- ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วยงานการเจ้าหน้าที่ งานวางแผนและพัฒนา
- ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วยงานการศึกษา งานมหาพรต งานเกษตร งานสตรี งานแรงงาน งานโครงการ และงานสารสนเทศ
- ฝ่ายธุรการและการเงิน ประกอบด้วยงานสวัสดิการ/เงินเดือน งานการเงินและบัญชี และงานตรวจสอบภายใน

(ดูแผนภูมิที่ 3 ประกอบ)

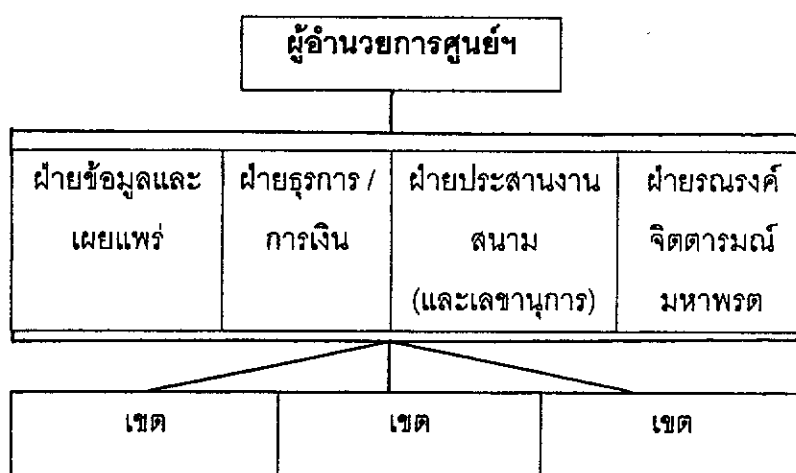

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของกลไกภายในองค์กรระดับต่าง ๆ
(แผนภูมิ ที่ 3)

3.1.4 กลไกการประสานงานในส่วนภูมิภาค (ศูนย์สังคมพัฒนา)

ศูนย์สังคมพัฒนาเป็นกลไกในระดับภูมิภาคที่อยู่ภายใต้การปกครองของสังคมชนบท มีหน้าที่ดำเนินงานพัฒนาสังคมโดยการประสานงานกับสำนักเลขาธิการ สมาคาคทอลิกฯ มีอิสระในการบริหารงานและบริหารงบประมาณได้เองตามสภาพปัญหาและความต้องการในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถติดต่อประสานงานกับแหล่งทุนได้เอง โดยทั่วไปศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 10 แห่งมีโครงสร้างการบริหารที่คล้ายกัน กล่าวคือ มี

- ผู้อำนวยการศูนย์ฯ 1 คน (เป็นบาทหลวงคาทอลิก)
 - มีเจ้าหน้าที่ประจำฝ่ายต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ประสานงานสนามจำนวน 3-7 คน รับผิดชอบพื้นที่ 1 คนต่อ 1 เขต (ไม่ได้แบ่งตามเขตการปกครอง อาจจะข้ามอำเภอหรือข้ามจังหวัด)
 - บางแห่งมีเจ้าหน้าที่ประสานงานทั่วไปด้วย 1 คน เช่น ที่ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ
 - เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน/ธุรการ 1 คน
 - เจ้าหน้าที่ฝ่ายรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต 1 คน
 - เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล 1 คน (บางแห่งทำหน้าที่เป็นเลขานุการสนามด้วย เช่นที่ ศูนย์ฯ จันทบุรี)
- (โปรดดูแผนภูมิที่ 4 ประกอบความเข้าใจ)

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์สังคมพัฒนาโดยทั่วไป (แผนภูมิที่ 4)

ศูนย์สังคมพัฒนาที่มีการขยายงานมากขึ้น เช่น ตั้งหน่วยงานเพิ่ม หรือขยายบทบาทผู้นำชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ จะมีการแต่งตั้งกรรมการทำหน้าที่เพิ่มขึ้น เช่น ในกรณีของศูนย์ฯ เชียงใหม่ อาจทำให้โครงสร้างการบริหารงานซับซ้อนเพิ่มขึ้น (ดูในภาคผนวก น.121 และดูการแบ่งเขตพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์สังคมพัฒนาในภาคผนวก น.119) เพื่อประกอบความเข้าใจกลไกการทำงานของศูนย์สังคมพัฒนา ทั้ง 5 แห่ง โปรดดูโครงสร้างบุคลากรของศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 5 แห่งได้ดังตารางที่ 1 ด้านล่างนี้

ตำแหน่ง / ศูนย์ฯ	กรุงเทพฯ	โคราช	จันทบุรี	ราชบุรี	เชียงใหม่
1. ผู้จัดการ	1				
2. ผู้ประสานงานทั่วไป	1				1
3. ผู้ประสานงานสนาม					
- เขตชนบท	2	3	3	3	19
- เขตเมือง	4				
4. เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา/ อบรม	2				
5. เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล/ เผยแพร่			1		1
6. เจ้าหน้าที่ฝ่ายรณรงค์ มหาพรต	1	1	1	1	1
7. เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ / การเงิน	1	1	1	1	1
8. เลขานุการ (สำนักงานหรือสนาม)			1		
รวม(คน)	12	5	7	5	23

(ตารางที่ 1 : แสดงจำนวนเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา)

หมายเหตุ

- 1) ศูนย์ฯ โดยมีเจ้าหน้าที่น้อย เจ้าหน้าที่ 1 คนอาจรับผิดชอบงานหลายด้าน และนอกจากจะแบ่งงานเป็นฝ่ายแล้ว เจ้าหน้าที่ 1 คนยังรับผิดชอบงานเฉพาะด้านเพื่อประสานงานกับสำนักเลขาฯ ด้วย คือ งานสตรี งานเกษตร หรืองานแรงงาน เป็นต้น
- 2) ผู้ประสานงาน 1 คนรับผิดชอบพื้นที่เฉพาะหลายหมู่บ้าน ชำมด่าบล/ชำมอำเภอ หรือชำมจังหวัด เรียกว่า "เขต"
- 3) จำนวนบุคลากรอาจเปลี่ยนไปขึ้นอยู่กับนโยบายศูนย์ฯ ในแต่ละช่วง

3.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกส่วนกลาง และกลไกส่วนภูมิภาค

สำนักเลขาธิการเป็นกลไกส่วนกลาง ในอดีตเคยทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อกับแหล่งทุนและจัดสรรทุนให้แก่ศูนย์สังคมพัฒนาซึ่งเป็นกลไกระดับภูมิภาค เพื่อนำไปดำเนินกิจกรรมกับ "คนจน" หรือ "ผู้ด้อยโอกาส" ในเขตชนบทและในเขตชุมชนเมือง แต่ในภายหลังได้เปลี่ยนไปเป็นผู้ให้การสนับสนุนเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกทั้งสองระดับมีประวัติความเป็นมาโดยสังเขปดังนี้ คือ

- 1) ในระยะแรก (พ.ศ.2516-พ.ศ.2525) สำนักเลขาธิการเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับองค์กรทุนต่างประเทศที่สภาคาทอลิกฯ เป็นสมาชิกอยู่ และจัดสรรทุนต่อไปให้แก่ผู้รับทุน 3 กลุ่ม คือ ศูนย์สังคมพัฒนาฯ 10 แห่ง, องค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ และ หน่วยงานของรัฐที่ขอรับการสนับสนุน แต่ในที่นี้จะกล่าวเน้นเฉพาะความสัมพันธ์ที่มีกับศูนย์สังคมพัฒนาฯ เท่านั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิด “การรวมศูนย์อำนาจ (Centralized / top-down)” กล่าวคือ

- 1.1) ส่วนกลางมีหน้าที่ส่งเงินงบประมาณไปให้ศูนย์สังคมพัฒนาแต่ละแห่งเพื่อทำโครงการต่าง ๆ
- 1.2) การติดต่อแหล่งทุนในทุก ๆ เรื่อง เช่น การเสนอแผนงาน การติดต่อขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรเงินทุน ตลอดจนการติดตามผล การเขียนรายงานไปยังองค์กรทุน การสนับสนุนข้อมูลโครงการต่าง ๆ ที่องค์กรทุนต่างประเทศขอให้ช่วยจัดทำข้อเสนอแนะ ล้วนเป็นบทบาทของส่วนกลางทั้งสิ้น

ต่อมาเกิดปัญหภายในเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติระหว่างส่วนกลางและศูนย์สังคมพัฒนาได้มีการแก้ปัญหาโดยการปรับแนวทางการทำงานใหม่ให้สร้างสรรค์ขึ้น โดยจัดให้มีการสัมมนาเจ้าหน้าที่ภายใน และจัดทำโครงการพัฒนาพนักงานอาวุโส เป็นประจำทุกปี เป็นต้น

- 2) ระยะที่สอง พ.ศ.2525 มีการกระจายอำนาจ ในเรื่องการจัดหาทุนและบริหารงบประมาณตลอดจนการตัดสินใจไปสู่ทุกส่วนขององค์กร และเปลี่ยนชื่อจากสำนักงานส่วนกลางเป็น “สำนักเลขาธิการ(สนลข.)” นั่นคือการให้อิสระแก่ศูนย์สังคมพัฒนาบริหารจัดการตัวเองได้ทุกเรื่อง รวมถึงยุทธวิธีการทำงานก็ให้ขึ้นกับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น การประสานงานระหว่างศูนย์สังคมพัฒนาและสำนักเลขาธิการเป็นเพียงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเท่านั้น นับว่าเป็นการเปลี่ยนวิธีการทำงานจาก “บนลงล่าง(Top down) เป็น “ล่างขึ้นบน(Bottom Up) เป็นครั้งแรก

ในระยะนี้บทบาทสำนักเลขาธิการเปลี่ยนเป็นดังนี้

- 2.1) เป็นผู้จัดฝึกอบรมให้แก่องค์กรสมาชิกเกี่ยวกับการจัดหาแหล่งทุน รวมถึงวิธีการเขียนโครงการขอทุนเพื่อให้องค์กรสมาชิกสามารถติดต่อแหล่งทุนได้เองโดยตรง
- 2.2) ช่วยศูนย์สังคมพัฒนาฯ จัดฝึกอบรมพัฒนาคณากร (เรื่องการวิเคราะห์สังคม การฝึกทักษะด้านบัญชี รายงานการเงิน)
- 2.3) จัดเวทีให้ผู้ปฏิบัติงานได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวความคิดการทำงานกัน แม้กิจกรรมโครงการจะหมดสิ้นตามวาระของแหล่งทุนแล้ว แต่สำนักเลขาธิการก็จะเป็นสะพานเชื่อมต่อกิจกรรมกับมิติด้านศาสนาและ

วัฒนธรรม การศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกอย่างเป็นขบวนการ (สนช., ธนาคารข้าว, 2533, น.155)

- 2.4) สนับสนุนการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรตในแต่ละสังฆมณฑลโดยมีเป้าหมายเพื่อการระดมทุนสำหรับงานสงเคราะห์และงานพัฒนา รวมถึงบทบาทในการเผยแพร่แนวคิดและกิจกรรมต่าง ๆ ของสภาคาทอลิกฯ ด้วย

3.1.6 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากร ในแต่ละระดับที่สำคัญ ได้แก่

- 1) นายกสภากรรมการ คือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ 2 บทบาทคือ

- 1.1) เป็นประธานในการประชุมสามัญประจำปีของสภา หน้าที่ของสภา คือการพิจารณารายงานกิจกรรมของสภาฯ ทั้งมวล วางนโยบาย และพิจารณารายงานการเงินประจำปี และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสำนักเลขาธิการ
- 1.2) เป็นผู้บริหารสูงสุดของคณะกรรมการบริหาร ซึ่งมีการประชุมทุก 3 เดือน เพื่อพิจารณาวางทิศทาง แนวทางการทำงานของสภา และวางระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนพิจารณาอนุมัติแผนงาน กิจกรรมและงบประมาณของสำนักเลขาธิการ

2) เลขาธิการสภากรรมการ

เป็นบาทหลวงคาทอลิกซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายกสภากรรมการ (โดยสภากรรมการเสนอชื่อ ผู้ที่เห็นว่าเหมาะสม 3 ชื่อ ให้นายกสภากรรมการพิจารณาแต่งตั้ง) เลขาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารสำนักเลขาธิการ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหาร มีหน้าที่ต่อไปนี้ คือ

- 2.1) รับสนองนโยบายที่คณะกรรมการบริหารกำหนดไว้ โดยไม่มีอำนาจบริหารเหนือองค์กรสมาชิกแต่อย่างใด
- 2.2) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์สังคมพัฒนาและองค์กรสมาชิกอื่น ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายของสภาคาทอลิกฯ
- 2.3) ทำการเผยแพร่ประสบการณ์ แนวคิดงานพัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ สู่อำเภอ
- 2.4) ร่วมงานกับองค์กรและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหาร

3) ผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนา

เป็นบาทหลวงคาทอลิกที่ได้รับการแต่งตั้งโดยพระสังฆราชท้องถิ่น(มุขนายกของสังฆมณฑล) มีหน้าที่บริหารสำนักงานศูนย์สังคมพัฒนาตามนโยบายของสภาคาทอลิกฯ มีวาระการทำงานคราวละ 3 ปีเป็นอย่างน้อย

4) ลูกจ้างประจำ

มี 2 ส่วนคือ ส่วนกลาง(สำนักเลขาธิการ) และส่วนภูมิภาค(สำนักงานศูนย์สังคมพัฒนา (ดังได้กล่าวถึงแล้วในข้อ3.1.4)

5) อาสาสมัครในชุมชน

นอกเหนือจากลูกจ้างประจำของศูนย์สังคมพัฒนาแล้ว ผู้ที่มีบทบาทสำคัญสำหรับงานพัฒนาในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน ก็คือเหล่าอาสาสมัครประเภทต่าง ๆ ที่ ศูนย์สังคมพัฒนาติดต่อทาบทามจากคนในท้องถิ่นที่มีจิตใจเสียสละและมีความสนใจที่จะช่วยเหลือในกิจกรรมงานพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยศูนย์ฯ จัดอบรมเพิ่มเติมให้ความรู้เข้าใจในการทำงานพัฒนาชุมชนและการประสานงานกับศูนย์ฯ ซึ่งมีอาสาสมัครหลายประเภท คือ

5.1) ผู้นำโครงการ หมายถึงผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ

5.2) ผู้นำวิทยากร หมายถึงสมาชิกหรือผู้นำที่มีประสบการณ์การทำงานพัฒนาผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดแบ่งปันความรู้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม มีหน้าที่เรียกสมาชิกเข้าประชุมหรือรับการอบรม รวมทั้งแก้ไขปัญหการทำงานในกลุ่ม นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เผยแพร่แนวคิดการทำงานของศูนย์ฯ ให้แก่ชาวบ้านที่สนใจด้วย

5.3) ครูคำสอน เป็นบุคลากรในสายงานอภิบาล ซึ่งได้รับการอบรมให้มีความรู้จักรับการวิเคราะห์ปัญหาสังคมและเข้าใจเจตนารมณ์ของศาสนา (มีเฉพาะในบางพื้นที่)

5.4) อาสาสมัครชุมชน โดยทั่วไปเป็นคนที่มีบทบาทเป็นผู้นำธรรมชาติในชุมชนที่สนใจและต้องการร่วมแก้ไขปัญหของชุมชน มีความรู้ความเข้าใจปัญหาสังคม สามารถให้คำปรึกษาแก่กลุ่มได้และสามารถประสานงานระหว่างศูนย์ฯ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้ในบางโอกาส เช่น ครูที่บ้านหนองไม้งาม จังหวัดชัยภูมิ ในเขตพื้นที่ของศูนย์ฯ นครราชสีมา และครูที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเขตพื้นที่ของศูนย์ฯ กรุงเทพฯ เป็นต้น

3.1.7 ปัญหาอุปสรรคในการประสานงานระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และการแก้ไข

- 1) การกระจายอำนาจมาก ทำให้การติดตามงานจากส่วนกลางทำได้ไม่ทั่วถึง และตอบสนองต่อความต้องการแก้ปัญหาในพื้นที่ได้ไม่ทันทั่วถึงในบางประเด็น เนื่องจากการพัฒนางานและการเติบโตของแต่ละศูนย์สังคมพัฒนาไม่เท่ากัน ทำให้การร้องขอการสนับสนุนจากส่วนกลางต่างกัน ในบางแห่งที่มีการเติบโตขยายงานในพื้นที่มากอาจต้องการการสนับสนุนที่ต่างระดับจากเกณฑ์ทั่วไป หรือความห่างกันอาจทำให้การสื่อสารบางเรื่องมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ และอาจนำไปสู่การเกิดความรู้สึกห่างเหินกับผู้บริหารสูงสุดได้

การแก้ไข คือ

- 1.1) ส่งตัวแทน(เจ้าหน้าที่)ไปพูดคุยรับทราบปัญหาและความต้องการในแต่ละศูนย์ฯ
 - 1.2) เลขาธิการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม(ที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม) ที่จะต้องเข้าร่วมโดยให้ศูนย์ฯ เสนอล่วงหน้านาน ๆ
 - 1.3) จัดการประชุมสังสรรค์ระหว่างสำนักเลขาธิการและศูนย์ฯ ในพื้นที่ โดยเชิญศูนย์ฯ ที่สนใจเข้าร่วม กิจกรรมนี้เริ่มทำใน พ.ศ.2543 โดยคาดว่าจะเป็นการประหยัดเวลาของเลขาธิการที่ไม่สามารถไปเยี่ยมทุกศูนย์ฯ ได้
- 2) การที่แต่ละศูนย์ฯ มีแนวทางในการพัฒนาตนเองโดยอิสระ เมื่อมีการลาออกของเจ้าหน้าที่หรือเปลี่ยนตัวผู้บริหารศูนย์ฯ พร้อมๆ กันบุคลากรใหม่ที่เข้ามาทำงานอาจต้องใช้เวลาานจึงจะสามารถทำความเข้าใจกับงานเดิมและสานต่องานต่อไปได้ หรืออาจสานต่อไม่ได้เลย ประกอบกับโอกาสการเข้าใจหรือรับรู้งานระหว่างศูนย์ฯ มีน้อยลง จึงเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนางานของศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง
- การแก้ไข คือ
- 2.1) สำนักเลขาธิการ จัดให้มีการประชุมสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ทุกศูนย์ฯ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างกัน โดยเฉพาะคนเก่าและคนใหม่ พร้อมทั้งเสริมสร้างกำลังใจให้แกกัน โดยให้อีกาสทุกคนได้พักผ่อนร่วมกันด้วย ปีละ 2 ครั้ง ๆ ละ 5 วัน(เดือนมกราคมและเดือนกรกฎาคม) เรียกว่า "Staff in Training"
 - 2.2) จัดอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่เฉพาะเรื่องที่ต้องการ เช่น การทำบัญชี รายงานการเงิน การเขียนโครงการเพื่อเสนอแหล่งทุน การให้ความรู้เรื่องการงานสตรี และการส่งเสริมเกษตรปลอดสารพิษ เป็นต้น
 - 2.3) นโยบายการรับสมัครเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ ให้พิจารณาด้านวุฒิการศึกษาด้วย แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ด้วย
- 3) การเปลี่ยนผู้บริหารศูนย์ฯ ซึ่งมีวาระดำรงตำแหน่งเพียง 3 ปี ในกรณีที่สังฆมณฑลท้องถิ่นเปลี่ยนตัวผู้บริหารศูนย์ฯ คนใหม่ซึ่งไม่คุ้นเคยกับงานพัฒนามาก่อน อาจมีผลให้เกิดปัญหาการสานต่องานเดิมได้ จึงเป็นหน้าที่ของสภาคาทอลิกฯ ร่วมกับสังฆมณฑลในการเตรียมบุคลากรไว้สืบทอดงานล่วงหน้า

การแก้ไข คือ สภาคาทอลิกฯ จัดโครงการอบรมบาทหลวงที่คัดเลือกมาจากแต่ละสังฆมณฑล เพื่อให้เข้าใจการทำงานพัฒนาสังคมและรู้จักแนวทางการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย (คนจนเมือง/สลัม ชาวเขา อีสานอพยพ ชนบทอีสาน และคนกลุ่มน้อย) โดยจัดอบรมครั้งละ 5 วัน และมีกำหนดการให้ไปสัมผัสชีวิตจริง(Exposure)ในพื้นที่เป้า

หมายถึง เรียกการอบรมนี้ว่า "PRISA หรือ Priest & Religion Institution for Social Action"

3.2 การบริหารทุน

3.2.1 แหล่งทุนและการได้มาของทุน

สภาคาทอลิกฯ ไม่มีกองทุนเป็นของตนเอง แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้โครงสร้างขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีเครือข่ายองค์กรทุนทางศาสนาในต่างประเทศจำนวนหนึ่งให้การสนับสนุน แหล่งทุนของสภาคาทอลิกฯ จากการให้สัมภาษณ์ของบาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ สามารถสรุปได้เป็น 3 แหล่งใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ (ดูแผนภูมิที่ 5 ประกอบ)

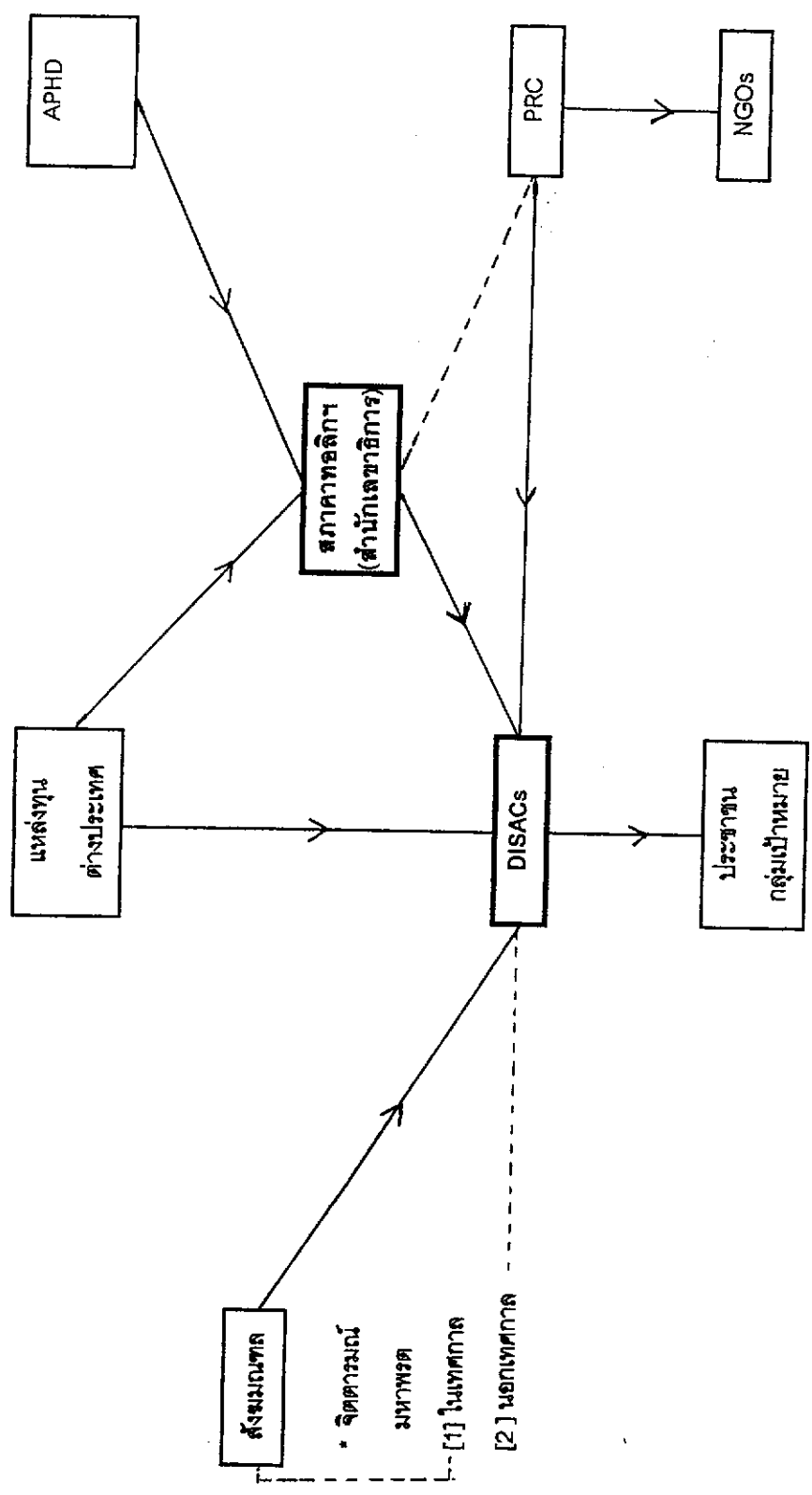
1) องค์กรทุนต่างประเทศที่สนับสนุนงบประมาณตามโครงการ (Project Based) ให้แก่สำนักเลขาธิการ (สนลช.) และศูนย์ฯ ต่าง ๆ

สำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนาจะต้องทำโครงการและแผนงาน 1 ปีหรือ 3 ปี เสนอขึ้นไปตามระเบียบขององค์กรทุน แหล่งทุนที่สำคัญ ได้แก่

- 1.1) MISEREOR มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศเยอรมัน สนับสนุนงบประมาณบริหาร และให้ทุนส่งเสริมงานพัฒนาโครงการขนาดเล็ก (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) และโครงการพัฒนาอาชีพ แก่ศูนย์สังคมพัฒนาหลายแห่ง
- 1.2) Caritas Internationalis - Caritas Asia เป็นองค์กรศาสนาสากล มีองค์กรสมาชิก 154 ประเทศทั่วโลก สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่นครวาติกัน กรุงโรม ประเทศอิตาลี สำนักเลขาธิการได้รับการสนับสนุนงบประมาณทั้งในด้านบริหารและด้านการศึกษาอบรม
- 1.3) CEBEMO (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น BILANCE) รวมตัวกับ CARITAS - Netherland แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น CORDAID ปัจจุบันมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ศูนย์สังคมพัฒนาหลายแห่ง เช่น ศูนย์นครราชสีมา ศูนย์ฯ ราชบุรี และศูนย์ฯ เชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบัน (2543) แต่ในที่สุด CORDAID ได้ประกาศยุติการให้ทุนแก่ประเทศไทยทั้งหมดนับตั้งแต่สิ้นปี 2543 เป็นต้นไป

องค์กรทุนเหล่านี้มีการประสานงานกันและแบ่งความรับผิดชอบช่วยเหลือศูนย์ฯ ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมขององค์กร (เช่น 1 องค์กรทุนอาจช่วยเหลือ 1-3 ศูนย์ฯ ไม่ซ้ำกับองค์กรทุนอื่น) นอกจากนี้ก็แล้วแต่ความสามารถของผู้บริหารที่จะติดต่อกับองค์กรทุนอื่น ๆ สำหรับโครงการขนาดเล็ก (ประมาณปีละ 3 - 8 แผนบาทต่อโครงการ) อาทิเช่น ในกรณีของศูนย์ฯ กรุงเทพฯ สามารถติดต่อขอการสนับสนุนได้จากองค์กรทุนหลายแห่ง ได้แก่

- (1) DANCED (ประเทศเดนมาร์ก-โครงการเกษตรแบบยั่งยืน),
- (2) MAF ประเทศแคนาดา (โครงการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร),

แผนภูมิที่ 5 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทุน
กับศูนย์สังคมพัฒนา

- (3) HelpAge International & Adopt-A-Granny Scheme ประเทศไทย (โครงการผู้สูงอายุ)
- (4) Enfant du Mekong ประเทศฝรั่งเศส (โครงการทุนการศึกษาเด็กยากจน)
- (5) Sancta Infantia ประเทศอิตาลี (โครงการเด็กและเยาวชน) เป็นต้น

2) องค์การเครือข่ายทุนระดับเอเชีย ที่ให้การสนับสนุนแก่องค์กรพัฒนาเอกชน (APHD หรือ Asia Partnership Human Development)

APHD มีองค์กรสมาชิก 23 องค์กรจาก 20 ประเทศทั่วโลก รวมทั้งสมาคมทอลิกฯ ปัจจุบันสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ สมาคมทอลิกฯ (สำนักเลขาฯ) ได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2516 จนถึงปัจจุบัน โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ปีละ 5 - 6 ล้านบาท เพื่อให้ทุนสนับสนุนโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชนที่น่าสนใจ ซึ่งมีเงื่อนไขของผู้รับการสนับสนุน ดังนี้ คือ

- (1) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน(ไม่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา)
- (2) มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกันคือคนจน/คนด้อยโอกาส มีทิศทาง แนวทางการทำงานคล้ายกัน
- (3) เน้นโครงการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นเร่งด่วนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังทุกขั้นตอน
- (4) มีวัตถุประสงค์ชัดเจนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนาศักยภาพเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองโดยสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง
- (5) ในแต่ละโครงการจะได้รับงบประมาณสนับสนุนไม่เกิน 1.5 ล้านบาท

อย่างไรก็ดี สำนักเลขาฯ ถือว่างานของ APHD เป็นงานรอง(สำนักเลขาฯ ทำงานของ APHD - สัปดาห์ละ 1 วัน) การสนับสนุนการทำงานให้ศูนย์สังคมพัฒนาและองค์กรสมาชิกถือเป็นงานหลักสำหรับหน่วยงานของสมาคมทอลิกฯได้รับงบประมาณจาก APHD ในแต่ละปีประมาณ 1-3 แห่ง เช่น

- ในปี พ.ศ.2541 สำนักเลขาธิการได้รับบฝึกอบรมด้านการเกษตร 1.2 ล้านบาท และศูนย์ฯ เชียงใหม่ได้รับบเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรเครือข่ายชาวบ้าน 6 แสนบาท

- ในปี 2542 ศูนย์ฯ ราชบุรี ได้รับบประมาณ 7 แสนบาทอบรมเกษตรปลอดสารพิษ และศูนย์ฯ เชียงใหม่ได้รับบต่อเนื่องอีกประมาณ 5 แสนบาท เป็นต้น

3) แหล่งทุนภายในประเทศ แบ่งได้อีกเป็น โดยตรงและโดยอ้อม คือ

3.1) โดยตรง ได้แก่ เงินบริจาค (จากประชาชนที่มาโบสถ์) ในช่วงเทศกาลมหาพรต (Lenten Campaign) ก่อนวันเทศกาล Easter 40 วันในช่วงต้นปี และนอกเทศกาล (จากครู นักเรียน ในโรงเรียนเครือข่ายคาทอลิก) ประมาณปลายปีก่อนวันคริสต์มาส หรืออาจขยายเป็นตลอดปี เงินเหล่านี้ได้รับการจัดสรรไปยังส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- นำไปช่วยกิจกรรมของสมาคมทอลิกฯ 40 %
- ช่วยกิจกรรมของสังฆมณฑล 60% (ในส่วนนี้ถูกแบ่งไปช่วยงานของศูนย์สังคมพัฒนา 30 %)

ในการทำนองเดียวกันศูนย์สังคมพัฒนาอาจจะร่วมกับชุมชนจัดงานตามประเพณีท้องถิ่นเพื่อหาทุนสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรชุมชนและศูนย์สังคมพัฒนา เช่น งานทอดผ้าป่า(ภาคอีสาน) หรืองานทานข้าวล้นบาตร(ภาคเหนือ) เป็นต้น

นอกจากนี้สังคมชนบทท้องถิ่น ซึ่งศูนย์สังคมพัฒนาสังกัดอยู่เป็นแหล่งหนึ่งที่สามารถให้การสนับสนุนศูนย์สังคมพัฒนาได้ตามสภาพเงื่อนไขเฉพาะท้องถิ่นทั้งในรูปแบบการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานบางโครงการ และการให้ใช้สถานที่ เป็นต้น ดังเช่น ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ ได้รับการช่วยเหลือสมทบในงานบริหารและการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ปีละประมาณ 1 ล้านบาท และศูนย์ฯ นครราชสีมาได้รับอนุญาตให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ทำงานด้วย

3.2) โดยอ้อม เช่น การร่วมมือกับองค์กรอื่นที่มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกันและมีแนวทางการดำเนินงานคล้ายกัน แต่มีความถนัดต่างกัน เช่น

- (1) การร่วมมือกับหน่วยงานราชการหรือภาคเอกชน ที่มีแผนงานและกลุ่มเป้าหมายเดียวกันเช่น กรณีที่ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ ร่วมมือกับสำนักงานปราบปรามยาเสพติดจัดอบรมเยาวชนในเขตชุมชนแออัด
- (2) หรือกรณีของมูลนิธิพัฒนาชุมชนเมือง(พม.) ส่งเสริมเรื่องออมทรัพย์และมีเงินสินเชื่อให้ประชาชนในเขตชุมชนแออัด
- (3) หรือโครงการกองทุนเพื่อสังคม(SIF) มีเงินช่วยเหลือ สงเคราะห์คนชรา เด็กกำพร้า และทุนการศึกษาเยาวชนที่ด้อยโอกาส
- (4) ในขณะที่ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ มีทักษะในการทำงานรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน และมีพื้นที่ทำงานอยู่ในเขตชุมชนแออัดหลายแห่ง เช่น เขตหนองแขม หลักสี่ บางเขน คลองเตย และเขตปริมณฑล เป็นต้น ทำให้สามารถร่วมงานกันได้ โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ทำหน้าที่เป็นที่เล็งให้แก่องค์กรเครือข่ายชาวบ้านในการเสนอโครงการ และร่วมติดตามโครงการให้แก่องค์กรทุน

3.2.2 จำนวนเงินทุนรวมและการบริหารทุน

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าสภาพคาทอลิกฯ ไม่มีเงินกองทุนบริหาร การจัดหางบประมาณมาใช้ในองค์กรขึ้นอยู่กับการจัดทำแผนงานโครงการและงบประมาณเสนอต่อแหล่งทุนเป็นรายปีหรือราย 3 ปี โดยแยกทำของแต่ละสำนักงาน และเนื่องจากระยะเวลาการทำงานของสำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนามีมานานระหว่าง 25 - 28 ปี การเก็บรวบรวมเอกสารของสำนักงานแต่ละแห่งจึงไม่ค่อยสมบูรณ์นัก ประกอบกับระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยมีน้อยทำให้ไม่สามารถรวบรวมตัวเลขการเงินย้อนหลังไปได้มากเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นภาพรวมการบริหารทุนของสภาพคาทอลิกฯ ผู้วิจัยจะแบ่งการรายงานเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ภาพรวมเงินทุนที่บริหารต่อปีของทั้งสำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนา โดยการแสดงตัวเลขงบประมาณระหว่างปี พ.ศ.2541-พ.ศ.2543
- 2) การจัดหาทุนและการบริหารงบประมาณแยกรายสำนักงาน และ
- 3) รูปแบบการบริหารทุน

1) ภาพรวมเงินทุนที่บริหารต่อปีแยกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ตารางสรุปเปรียบเทียบสัดส่วนทุนที่ใช้จ่ายในการดำเนินงานด้านต่างๆ แยกหน่วยงาน

หน่วยงานรับผิดชอบ	งบบริหารต่อปีโดยประมาณ (บาท)*	งบบริหารสำนักงานและบุคลากร	โครงการศึกษาอบรม	โครงการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจ
สำนักเลขาธิการ	8,000,000	67 %	33 %	-
ศูนย์ฯ เชียงใหม่	7,000,000	54 %	19 %	27 %
ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ	4,000,000	75 %	25 %	-
ศูนย์ฯ โคราซ	2,500,000	37 %	21 %	42%
ศูนย์ฯ จันทบุรี	1,900,000	30 %	70 %	-
ศูนย์ฯ ราชบุรี	1,500,000	50 %	30 %	20 %

รวม 6 หน่วยงาน = 24,500,000 บาท

(ตารางที่ 2)

หมายเหตุ: ตัวเลขข้างต้นเป็นการประมาณการจากงบประมาณระหว่างปี 1998-2000(พ.ศ.2541-พ.ศ.2543) เป็นส่วนใหญ่ (ดูในบรรณานุกรม น.129-130) ซึ่งวิธีการแสดงงบประมาณของแต่ละศูนย์ฯ มีความแตกต่างกันที่ บางศูนย์ฯ รวมเงินเดือนบุคลากรไว้ในหมวดกิจกรรมด้วย แต่บางแห่งแยกออกมา โดยเฉพาะศูนย์ฯ จันทบุรี ระยะหลังเน้นให้การศึกษาอบรมโดยไม่มีทุนใหม่เพิ่มให้ชาวบ้าน ยกเว้นเงินที่กลุ่มเก่าคืนมาและนำไปให้ทุนเวียนขยายกลุ่มใหม่ ส่วนอีก 5 ศูนย์ฯ ที่ไม่ได้ศึกษาไว้ในที่นี้ (ดูในภาคผนวก น.124-125) บาทหลวง วิชาญ กิจเจริญ เลขาธิการสภาคาทอลิกฯ กล่าวว่าสามารถอนุมานตัวเลขได้ใกล้เคียงกัน

2) การจัดหาทุน และการบริหารทุน(งบประมาณ)แยกหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2.1) สำนักเลขาธิการ

โดยปกติมีการจัดทำแผนงบประมาณไว้เป็นช่วง ๆ ละ 3 ปี เพื่อขอการสนับสนุนจากแหล่งทุน (ได้กล่าวถึงแล้วในข้อ 3.2.1) ยกเว้นในปี 1999-2000 (พ.ศ.2542-พ.ศ.2543) มีการปรับเป็นแผน 2 ปี (เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการยุติการช่วยเหลือเงินทุนของแหล่งทุนหลังปี 2000) โดยมีงบประมาณปีละ 6 - 8 ล้านบาท เป็นงบสมทบจากท้องถิ่นกับงบที่ขอการสนับสนุนจากแหล่งทุนในอัตราส่วน 20:80 และสัดส่วนในการใช้ทุนในด้านต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละของงบรวมทั้งหมด ดังนี้

2.1.1) ฝ่ายบริหาร มีงบประมาณร้อยละ 10.20

(รวมงานการเจ้าหน้าที่ งานวางแผนและพัฒนา)

2.1.2) ฝ่ายวิชาการ มีงบประมาณร้อยละ 33.08

(รวมงานการศึกษา งานมหาพรต งานเกษตร งานสตรี
งานแรงงาน งานโครงการและงานสารสนเทศ) กิจกรรม
ในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาดูงาน การ
ประชุมสัมมนาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่าง
ประเทศให้แก่บุคลากรของสำนักเลขาธิการ ศูนย์สังค
พัฒนาและองค์กรสมาชิกทั้งหมด)

- 2.1.3) ฝ่ายธุรการและการเงิน มีงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 56.69
(รวมเงินเดือน สวัสดิการ งานการเงินและบัญชีของทั้ง
สำนักเลขาธิการและของศูนย์ฯ และงานตรวจสอบภายใน)

2.2) ศูนย์สังคมนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

- 2.2.1) การหาทุน ในระยะแรกพระบาทหลวงเจ้าวัดเป็นผู้เขียนโครงการของงบประมาณมา
ช่วยหมู่บ้านเอง ต่อมาในปี 1983 (พ.ศ.2526) ได้เปลี่ยนเป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการ
ศูนย์สังคมนาเป็นผู้เขียนแผนเสนอต่อแหล่งทุน ซึ่ง ได้แก่

- (1) MISEREOR เป็นแหล่งทุนหลักตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน โดยการเสนอแผน
งาน 1 ปีหรือ 3 ปี และจัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงินส่งไป
ให้องค์กรทุนทุก 6 เดือนก่อนการโอนเงินในงวดต่อไป
- (2) CRS (ประเทศไทย) ให้งบประมาณแบบให้เปล่าสำหรับค่าบริหารสำนักงาน
และโครงการส่งเสริมอาชีพ
- (3) Rome's Santa Infantia ให้เปล่าสำหรับโรงเรียนในชนบทและการพัฒนา
อาชีพ โดยสภาคาทอลิกฯ สนับสนุนงบประมาณบริหารบางส่วน
- (4) ในปัจจุบันศูนย์ฯ ขอทุนได้จากสถานทูตต่าง ๆ ได้อีก เช่น Danced จากสถาน
ทูตเดนมาร์ก(ด้านเกษตร) เนเธอร์แลนด์ (ด้านเกษตร) อังกฤษ(ผู้สูงอายุ)
- (5) หน่วยงานรัฐ เช่น กรมประชาสัมพันธ์ ป.ป.ส. สำนักนายกฯ(เรื่องเยาวชน
กับยาเสพติด) เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2527 ศูนย์ฯ เริ่มจ้างบุคลากรประจำระดับต่าง ๆ และมีการสำรวจ
สภาพปัญหาของหมู่บ้านเพื่อเตรียมจัดทำแผนงานโครงการและแผนงบประมาณ 3 ปี
(2528-2530) ตัวอย่างงบประมาณที่ศูนย์ฯจัดทำในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน เช่น

- ปี พ.ศ.2526 มีงบประมาณ 570,000 บาท
- ปี พ.ศ.2527 มีงบประมาณ 510,000 บาท

(โดยของงบประมาณต่อเนื่องจาก MISEREOR

ในวงเงิน 3.56 แสนบาท และขอจาก

สภาคาทอลิกฯ และ CRS (ประเทศไทย) อีก

ประมาณ 1.52 แสนบาท)

- ปี พ.ศ. 2541-พ.ศ.2543 (ทุนจาก MISEREOR

50 % ท้องถิ่นสมทบ 50 %) มีงบประมาณรวม 3 ปี

12,271,000 หรือคิดเฉลี่ยเป็นปีละ

4,090,000 บาท

2.2.2) การบริหาร(ทุน)งบประมาณ ในระหว่าง พ.ศ.2541-พ.ศ.2543 ศูนย์ฯ จัดสรรหมวด

การใช้จ่ายด้านต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละของงบประมาณทั้งหมด ดังนี้

(1) บุคลากร ร้อยละ 55

(2) บริหารสำนักงาน ร้อยละ 20

(3) ส่งเสริมสนับสนุนงานพัฒนา ร้อยละ 25

(รวมประชุม ฝึกอบรม กิจกรรม-โครงการ

ประสานงาน ติดตามผล)

(ที่มา: ร่างแผนงาน 3 ปี (1998-2000) ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ เสนอองค์กร MISEREOR)

2.3) ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทนครราชสีมา

2.3.1) การหาทุน การทำงานในช่วงแรกบาทหลวงเจ้าวัดจะเป็นคนหาเอง หรือใช้ทรัพยากร

ส่วนตัวนำมาช่วยชาวบ้าน แต่หลังจากจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาอย่างเป็นทางการ ศูนย์ฯ ต้องเสนอโครงการไปขอทุนที่ฝ่ายโครงการของสำนักงานส่วนกลางด้วย จนกระทั่งปี 2527 เป็นต้นมาศูนย์ฯ เริ่มติดต่อขอทุนเอง แหล่งทุนที่ศูนย์ฯ ติดต่อขอการสนับสนุน คือ MISEREOR ประเทศเยอรมันนี ดังนี้

- ปี พ.ศ.2531 ได้รับงบสนับสนุน 1.9 ล้านบาท (คิดเป็น 99 % ของงบประมาณทั้งหมด ที่เหลือเป็นส่วนสมทบจากท้องถิ่น)

- ปี พ.ศ.2540 ทุนจาก MISEREOR ลดลงเหลือ 96 % ของงบรวมทั้งหมด

-ปี พ.ศ.2542 จัดทำแผนงบประมาณระหว่างปี พ.ศ.2542-พ.ศ.2543 เป็นเงินประมาณ 10.23 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นส่วนที่เสนอขอจาก MISEREOR เป็นเงิน 4.4 ล้านบาท และมีส่วนสมทบจากท้องถิ่น 5.8 ล้านบาท (ทุนจากแหล่งทุนลดลงเหลือ 54 % ของงบรวม) (ที่มา: Project Application ระหว่าง มกราคม 2542 ถึง ธันวาคม 2543 ของศูนย์ฯ นครราชสีมา)

2.3.2) การบริหารทุน(งบประมาณ)

ในด้านรายจ่าย ศูนย์ฯ มีแผนการใช้จ่ายในหมวดต่อไปนี้เป็นร้อยละของงบประมาณรวมตามลำดับปี พ.ศ.2539, 2540 และ 2542 ดังนี้

(1) การบริหารและประสานงาน 52%, 48% และ 37%

(2) สนับสนุนโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคม 37%, 24% และ 41%

(ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ได้รับเงินทุนไปเป็นอันดับหนึ่งคือ

การขุดบ่อน้ำ เพื่อส่งเสริมโครงการเกษตรพอเพียง(5 หมู่บ้าน)

ส่งเสริมกลุ่มสตรีหรือสตรี(10 กลุ่ม) การสนับสนุนการใช้ปุ๋ย

อินทรีย์ ทุนก่อตั้งร้านค้า/ศูนย์สาธิตการตลาด 3 แห่ง) การ

ศึกษาอบรมชาวบ้าน (ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มสตรี 15 ครอบครัว)

ชาวบ้านที่สนใจงานพัฒนา)

- (3) งบประมาณสำหรับเจ้าหน้าที่ประชุมสัมมนา 11%, 28% และ 22%
(ทั้งในท้องถิ่น ระดับภาคและระดับชาติ)

2.4) ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทจันทบุรี

2.4.1) การหาทุน ศูนย์ฯ จัดทำงบประมาณไว้ดังนี้

- ศูนย์ฯ มีแผนแม่บทระหว่าง พ.ศ.2538-พ.ศ.2540 โดยวางงบประมาณไว้ปีละประมาณ 986,000 บาท โดยมีส่วนสมทบจากท้องถิ่นคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35, 36 และ 39 ของงบประมาณทั้งหมดในแต่ละปีตามลำดับ (ในที่นี้การสมทบจากท้องถิ่น หมายถึง ชาวบ้านสมทบค่าอาหาร-ค่าเดินทาง-ค่าสงวนเวลา และสังคมชนบทสมทบด้าน บุคลากร สถานที่สำนักงาน บ้านพัก ยานพาหนะ โดยเฉพาะด้านการเงินสนับสนุนเป็นจำนวนเงินครึ่งหนึ่งของส่วนสมทบจากพื้นที่ทั้งหมดในแต่ละปี)

- แผนกิจกรรม(ต่อเนื่อง) พ.ศ.2541-2543 มีงบประมาณรวมทั้งสิ้น 5.87 ล้านบาท โดยเป็นส่วนสมทบจากพื้นที่ ร้อยละ 40 ของยอดรวมทั้งหมด(2.35 ล้านบาท) และเสนอขอการสนับสนุนจาก BILANCE อีกร้อยละ 60 (3.52 ล้านบาท)

- ในอดีตศูนย์ฯ เคยเข้าร่วมโครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดน (Border Zone) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากองค์กร CEBEMO ช่วยเหลือด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

2.4.2) การบริหารทุน(งบประมาณ)เปรียบเทียบแผนการจัดสรรทุนระหว่างปี พ.ศ.2538 –

พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2541-พ.ศ.2543 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละตามลำดับของงบประมาณรวมข้อ 2.4.1) โดยแบ่งตามหมวดต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- (1) 51 % เน้นหนักในด้านการให้การศึกษาอบรมแก่บุคลากรทั้งของศูนย์ฯ และภายในสังคมชนบท (วัด โรงเรียน)ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ซึ่งทำในหลายรูปแบบ เช่น การสำรวจศึกษาในชุมชน การประชุมและสัมมนาต่าง ๆ การจัดขบวนการสัมผัสชีวิต (Exposure-Immersion) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายหลักคือการรวมกลุ่มประชาชนและการสร้างเครือข่าย โดยสร้างผู้นำกลุ่ม ผู้นำเขตและผู้นำวิทยากร

- (2) 21 % สำหรับการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต (สัมมนาในโรงเรียน) และการจัดทำเอกสารข้อมูลเผยแพร่ (เช่น จัดทำกรณีศึกษา งานวิจัย จัดทำจุลสาร"ศูนย์ฯ จันท" จดหมายข่าวและแผ่นพับ)
- (3) 28 % สำหรับการจัดประชุมประสานงานและค่าบริหารสำนักงาน (วัสดุอุปกรณ์ซ่อมบำรุงสำนักงาน ตรวจสอบบัญชี ยานพาหนะและเงินเดือนเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน)

หมายเหตุ:

- 1) การจัดทำงบประมาณเกี่ยวกับเงินเดือนและสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานแต่ละฝ่ายจะถูกรวมไว้ในค่าใช้จ่ายของแต่ละหมวดด้วย
- 2) ที่มาของข้อมูล: แผนแม่บท ปี 1995-1997 และแผนงานและกิจกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนา (ต่อเนื่อง) ประจำปี 1998-2000 ของศูนย์ฯ จันทบุรี

2.5) ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนทลราชบุรี

2.5.1) การหาทุน ศูนย์ฯ มีการจัดหาทุนดังนี้

- ในระหว่างปี พ.ศ.2522 - พ.ศ.2526 ศูนย์ฯ ต้องเสนอแผนงานโครงการไปยัง สำนักเลขาธิการ เพื่อให้พิจารณาจัดส่งงบประมาณมาให้โดยได้รับงบประมาณมาดำเนินงานปีละประมาณ 8 ล้านบาท
- ต่อมาหลังจากนโยบายการกระจายอำนาจในระหว่างปี 2527-2530 ศูนย์ฯ ได้ร่วมกับโครงการขนด้า (หน่วยงานหนึ่งภายในสังคมชนทลราชบุรี) ติดต่อกับองค์กรทุน (ขณะนั้นยังไม่มีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ชัดเจน)
- พ.ศ.2531 จึงเริ่มแยกติดต่อกับองค์กรทุน CEBEMO เอง โดยการจัดทำแผนงาน 3 ปี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานปีละ 1.5 ล้านบาทโดยจะต้องส่งรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานทุก 6 เดือน พร้อมกับรายงานการเงินที่มีผู้สอบบัญชีอนุญาตตามกฎหมายรับรองทุกปี (ข้อมูลจากบาทหลวงประสิทธิ์ ฐิธิรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ราชบุรี)

2.5.2) การบริหารทุน(งบประมาณ)

เนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหารศูนย์ฯ ใหม่ ผู้วิจัยจึงไม่ได้รายละเอียดข้อมูลด้านนี้ แต่บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญซึ่งในอดีตเคยทำหน้าที่ผู้บริหารศูนย์ฯ ราชบุรี และเคยให้เจ้าหน้าที่ของสำนัก เลขาธิการช่วยเหลือในด้านการช่วยตรวจรายงานการเงินและจัดหาผู้ตรวจสอบบัญชีให้ ได้ประมาณการสัดส่วนการบริหารงบประมาณของศูนย์ราชบุรีไว้ดังนี้

- เป็นงบบริหารสำนักงานและบุคลากร	50 %
- โครงการศึกษาอบรมสำหรับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ประมาณ	30 %
- และโครงการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ	20 %

2.6) ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมณฑลเชียงใหม่

2.6.1) การหาทุน

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 ศูนย์ฯ ทำแผนเสนอขอเงินสนับสนุนเป็นรายปีจากสภาทอโลกฯ บ้าง หรือจากสังคมณฑลบ้าง ได้ปีละประมาณ 3 ล้านบาท

ปี พ.ศ.2525 เสนอแผนงาน 3 ปี(พ.ศ. 2525-พ.ศ.2527) ต่อ MISEREOR ทำให้ได้รับงบประมาณสนับสนุนมา 20 ล้านบาท

ปี พ.ศ.2539 องค์การทุน 3 แหล่งคือ MISEREOR, APHD และ BILANCE (CORDAID) ได้พิจารณาจัดสรรทุนร่วมกัน สนับสนุนแผนงาน 3 ปี(พ.ศ.2539-พ.ศ.2541)ของศูนย์ฯ ในวงเงิน 15 ล้านบาท หรือปีละประมาณ 5 ล้านบาทโดยมีเงื่อนไขต้องมีการสมทบจากชาวบ้านด้วย

สำหรับปี พ.ศ.2542 ได้รับงบประมาณต่อเนื่องจาก MISEREO, APHD และ BILANCE รวมทั้งส่วนสมทบอื่น ๆ คิดเป็นสัดส่วนดังนี้

	ล้านบาท	ร้อยละ
(1) ทุนต่างประเทศ	3.82	52.4
(2) ส่วนสมทบเป็นค่าแรงสิ่งของ	1.43	19.61
(3) ส่วนสมทบเงินสดและอื่นๆ	2.04	27.99
รวม	7.29	100.00

(ที่มา:รายงานการเงินปี พ.ศ.2542 ของศูนย์ฯ เชียงใหม่)

2.6.2) การบริหารทุน(งบประมาณ)

ศูนย์ฯ เชียงใหม่แบ่งเขตบริหารเป็น 3 เขตย่อย แต่ละเขตมีบัญชีของตัวเอง แต่ศูนย์ฯ เป็นผู้คุมบัญชีใหญ่ ในปี 2542 ศูนย์ฯ เน้นงานด้านการพึ่งตนเองของชาวบ้าน การสนับสนุนองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็งและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังมีสัดส่วนรายจ่ายในงานด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

- (1) 20 % หรือประมาณ 1.5 ล้านบาทเป็นการเสริมงานโครงการเศรษฐกิจ ได้แก่ การติดตามโครงการเหมืองฝายที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการจัดสรรที่ดินให้กับครอบครัวที่ไม่มีที่ทำกิน 2 ครอบครัว โครงการพัฒนาเสริมรายได้ให้แก่ผู้หญิงในด้านการถนอมอาหาร ติดตามโครงการทุนการเกษตร โครงการธนาคารข้าว(ทำนารวมได้ข้าวเปลือก 962 ถัง แบ่งให้ศูนย์เด็กเล็กและสมาชิก 762 ถัง) โครงการเลี้ยงสัตว์ โครงการทุนหมุนเวียน โครงการแม่บ้าน/เด็ก/เยาวชน และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ
- (2) 14.9 % หรือประมาณกว่า 1 ล้านบาท เป็นงานด้านการศึกษาอบรม มีการจัดสัมมนาผู้นำชาวบ้าน พ่อบ้าน แม่บ้านเขตพะเยา และการจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มแม่บ้านป่าเกอญะเขตเชียงใหม่กับเขตแม่ฮ่องสอน การจัดอบรมผู้นำกองทุนชุมชนรวม 3 เขต

- (3) 6.8 % หรือประมาณ 4.9 แสนบาท เป็นงานด้านการประสานงานและสร้างเครือข่าย มีการจัดประชุมและประสานงานอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของภาคเอกชนและภาครัฐได้ประสานงานด้านสิ่งแวดล้อม (หน่วยงานรัฐสนับสนุนด้านเงินทุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) และเครือข่ายเยาวชนด้านภัยยาเสพติดหลายหมู่บ้าน มีการจัดงานรณรงค์ กองบุญข้าว 4 เขต และการจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้นำเกษตรระดับชาติและชนเผ่าพื้นเมืองจาก 10 สังคมชนชาติ
- (4) 3.8 % หรือประมาณ 2.7 แสนบาท เป็นงานเอกสารข้อมูลเผยแพร่ มีการจัดทำเอกสารสรุปบทเรียนจากประสบการณ์การทำงานศูนย์ ในด้านงานผู้หญิง (ต่อมาได้ขยายเป็นงานวิจัย) และประสบการณ์ของชาวบ้านเรื่องเกษตรปลอดสารพิษ ในส่วนของศูนย์ฯ มีการจัดเตรียมเอกสารโครงการ 3 ปีเสนอให้กับองค์การทุนอียู (EU) การจัดทำสไลด์เรื่อง "การสัมผัสชีวิต" เพื่อเผยแพร่ประสบการณ์การทำงานแนวทางศาสนาวัฒนธรรม
- (5) 54.5 % หรือประมาณ 3.9 ล้านบาท เป็นค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรและการบริหารจัดการในสำนักงาน ได้แก่การจัดประชุมระดับเขตทุกเดือน ประชุมคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ทุก 3 เดือน

3) รูปแบบการบริหารทุน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบการบริหารทุนกับกลุ่มเป้าหมายของศูนย์สังคมพัฒนาในภาพรวมได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

3.1) เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant)

โดยภาพรวมในอดีตศูนย์ฯ ต่าง ๆ ทำการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสมาก งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้ไปในด้านต่อไปนี้ เช่น

- ด้านสุขภาพอนามัย (การรักษาพยาบาล)
- การช่วยเหลือเกี่ยวกับกิจการสาธารณูปโภค เช่น จัดหางบมาให้ชาวบ้านทำถนน ขุดบ่อน้ำ(บาดาล) เป็นต้น
- การประกอบอาชีพ (เช่น การจัดซื้อที่ดินให้ชาวบ้านเช่าทำนา ทำไร่ ร่วมกัน หรือซื้อแทรกเตอร์มาให้ชาวบ้านยืมใช้)
- ทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส และ
- สนับสนุนการสร้างอาคารสถานที่จัดประชุมหรือทำกิจกรรมในหมู่บ้าน

ในระยะหลัง แนวทางการทำงานของสภาคatholic เปลี่ยนไปเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน ศูนย์ฯ หลายแห่งจึงเน้นหนักในการให้การศึกษาอบรมแก่ผู้นำและสมาชิกในเรื่องความเข้าใจในการบริหารจัดการงานกลุ่ม โดยในช่วงแรกศูนย์ฯ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาอบรมให้ทั้งหมด (ค่าใช้สถานที่ ค่าเดินทางและค่าอาหาร) แต่ในระยะหลังศูนย์ฯ บางแห่ง

พิจารณาว่ากองทุนชุมชนเข้มแข็งขึ้นแล้ว ก็ให้ออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เองบางส่วนหรือทั้งหมด หรือในบางแห่งเมื่อมีการของบประมาณสนับสนุนการสร้างอาคารสถานที่เพื่อดำเนินกิจกรรม แหล่งทุนมักกำหนดเงื่อนไขให้มีการสมทบจาก ศูนย์ฯ และสมาชิกร่วมด้วย โดยกำหนดเงื่อนไขทั่วไป คิดเป็นสัดส่วนระหว่าง แหล่งทุน ศูนย์ฯ และสมาชิกตามความเหมาะสมเฉพาะกรณีดังเช่น 80:10:10 หรือ 70:20:10 เป็นต้น ทั้งนี้ในส่วนของสมาชิกสามารถกำหนดให้สมทบได้ไม่ว่าจะเป็นเงิน (จากเงินผ้าป่า) วัสดุสิ่งของ(ทราย เส้า ฯลฯ) และแรงงานคน(รวมถึงการคิดเป็นมูลค่าแรงงานในการจัดทำงบประมาณ)

3.2) การให้สินเชื่อ (Loan) โดยทั่วไปกำหนดเงื่อนไขการให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ดังนี้

3.2.1) การคิดดอกเบี้ยและเงื่อนไขทั่วไป เช่น

- ศูนย์ฯ คิดดอกเบี้ยกลุ่มประมาณ 1-3 % ตามความพร้อมของกลุ่ม ในระยะเริ่มต้นศูนย์ฯบางแห่งปล่อยให้สมาชิกกู้เป็นรายบุคคลเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเสริมรายได้ เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่/เป็ด วัว/ควาย ฯลฯ เป็นต้น แต่ระยะหลังได้เปลี่ยนมาเป็นการให้กู้เป็นกลุ่มเพราะการติดตามง่ายกว่า
- กำหนดระยะเวลาการใช้คืนภายในเวลา 1-5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมของกิจกรรม
- เงื่อนไขการคืนเงิน ศูนย์ฯ ขอคืนเงินต้น แต่ดอกเบี้ยอาจแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1 % ส่งคืนศูนย์ฯ อีก 1 % ให้กลับไปตั้งเป็นกองทุนในหมู่บ้าน และอีก 1 % นำไปขยายตั้งกลุ่มใหม่

3.2.2) ตัวอย่างเงื่อนไขการให้กู้ของศูนย์ฯ ขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรม เช่น

(1) ในกรณีของโครงการธนาคารข้าวสาร (ศูนย์ฯ จันทบุรี) กำหนดเงื่อนไข ดังนี้

- สมาชิกต้องจ่ายสมทบ 40 % ของราคาข้าวทั้งหมด
- ศูนย์ฯ สนับสนุนโครงการปีต่อไป
- ศูนย์ฯ สนับสนุนส่วนที่เหลือ 60 % ของราคาข้าวทั้งหมด เป็นระยะเวลา 3 ปี
- ศูนย์ฯ จะสนับสนุนข้าวไม่เกิน 2 กระสอบต่อ 1 ครอบครัว

การส่งคืน สมาชิกต้องส่งคืนทุนดำเนินการ และเสียดอกเบี้ยร้อยละ ตามมติของกลุ่ม

(2) โครงการวัวเพื่อการพึ่งตนเอง (ศูนย์ฯ จันทบุรี) มีเงื่อนไข ดังนี้

สมาชิกต้องเสียดำสมทบตัววัวที่ศูนย์ฯ จ่ายให้ครั้งแรก 2 ตัว เป็นเงิน 5,000 บาท ตามวัน เวลาที่ศูนย์ฯ กำหนด และไม่สามารถเรียกคืนได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ

สมาชิกต้องเสียดำบำรุงสัตว์คนละ 100 บาทต่อปี และทุก ๆ ปีจนกว่าจะส่งคืนทุนแล้วเสร็จ

ศูนย์ฯ จะออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งวัวให้กับสมาชิกครั้งแรกเท่านั้น

ฯลฯ

3.3) การสนับสนุนกองทุนหมุนเวียน (Revolving Fund)

ศูนย์ฯ ใช้วิธีการนำดอกเบี้ยที่กลุ่มส่งคืนเงินกู้ (1 – 2 %) ตั้งเป็นเงินไขให้มีการจัดตั้ง "กองทุนหมู่บ้าน" ในลักษณะของเงินทุนหมุนเวียน โดยศูนย์ฯ ไม่ได้เน้นการนำกลับไปดำเนินการเอง แต่ให้คณะกรรมการกลุ่มสามารถดำเนินการได้เองใน 2 ลักษณะโดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ เป็นพี่เลี้ยงให้ คือ

3.3.1 ตั้งกฎระเบียบขึ้นมาจัดการบริหารกันเอง ตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มสามารถติดตามดูแลการดำเนินงานภายในได้เอง เช่น ติดตามการใช้เงินกู้และการใช้คืนของสมาชิกตามระเบียบกลุ่ม(อาจใช้คืนเป็นเงิน วัสดุสิ่งของ และสัตว์) และติดตามการขยายสมาชิกใหม่เองได้

3.3.2 สนับสนุนให้ดำเนินการขยายสมาชิกหรือกลุ่มใหม่เอง ในกรณีที่กลุ่มเดิมมีความสามารถในการดำเนินงานได้เข้มแข็งแล้ว ศูนย์ฯ จะสนับสนุนให้กลุ่มพิจารณาขยายสมาชิกในหมู่บ้านใหม่เองโดยใช้กองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน รวมถึงการขยายสมาชิกกลุ่มใหม่ในหมู่บ้านอื่น โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ศูนย์ฯ ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว เช่น การเริ่มจากการให้การศึกษาอบรมให้กลุ่มสนใจเข้าใจหลักการของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รวมทั้งการช่วยให้กลุ่มใหม่สามารถเสนอปัญหาและความต้องการริเริ่มโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาของตนไปยังศูนย์ฯ ได้ ในกรณีเช่นนี้ศูนย์ฯ จึงได้จัดอบรมเพื่อสร้างผู้นำประเภทต่างๆ ขึ้นมา (ดังรายละเอียดปรากฏในบทที่ 3 ข้อ 3.1.6)

สืบเนื่องจากการดำเนินงานในรูปแบบกองทุนหมุนเวียนทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาการทำงานไปได้อย่างเหมาะสมภายในท้องถิ่น เช่น

- (1) การสร้างเครือข่ายในระหว่างกลุ่มต่างๆ จากการดำเนินงานในข้อ 3.3.2 ทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาการทำงานไปเป็นเครือข่ายได้ โดยอาจจะเริ่มจากกลุ่มที่มีกิจกรรมคล้ายกัน ไม่เฉพาะในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ยังเป็นเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน หรือจังหวัด โดยการร่วมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกัน เช่น กลุ่มข้าว กลุ่มปุย กลุ่มวัว/ควาย เป็นต้น และต่อมาได้พัฒนาเป็นการทำงานร่วมกันในระดับภาค เช่น การจัดผ้าป่าข้าวระดับภาคของกลุ่มเกษตรกรผู้นำ เป็นต้น (มีรายละเอียดปรากฏในบทที่ 4 ข้อ 4.3.1)
- (2) การขยายความช่วยเหลือไปยังสมาชิกในชุมชนเดียวกันไม่เฉพาะสมาชิกกลุ่ม จากการสัมมนาชนกรรมกรและสมาชิกกลุ่มในศูนย์ฯ ต่างๆ พบว่าหลังจากกลุ่มบริหารกองทุนหมุนเวียนจนมีกำไรแล้ว นอกจากสมาชิกจะได้เงินปันผลจากกลุ่มแล้ว ยังมีหลายกลุ่มได้ปรับระเบียบให้เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและศักยภาพในการดูแลตัวเอง เช่น คนชรา เด็กกำพร้า หญิงหม้าย หรือผู้ป่วยบางประเภท เป็นต้น รวมถึงยังสามารถถ่ายทอดอิทธิพลให้แก่คนนอกกลุ่มโดยเฉพาะคนจนที่ไม่สามารถชำระค่าหุ้นตามระเบียบกลุ่มได้ ให้สามารถกู้ยืมข้าว หรือเงินซื้อปุ๋ยได้ นอกจากนี้บางกลุ่มยังช่วยเหลือกิจการสาธารณะประโยชน์ด้วย เช่น จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นให้แก่โรงเรียน และวัดในหมู่บ้าน เป็นต้น

3.3 ปัจจัยและอุปสรรคที่มีผลต่อระบบและกลไกการทำงานและการแก้ไข

ปัจจัยที่สำคัญขณะนี้คือ การขาดความมั่นคงในการจัดหาทุนบริหารที่แน่นอน เนื่องจากต้องพึ่งพิงแหล่งทุนต่างประเทศเป็นหลักมาตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งในขณะนี้ได้ประกาศยุติการสนับสนุนทุนภายในสิ้นปี 2000(พ.ศ.2543) เนื่องจากประเทศไทยได้รับการพิจารณาว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ขีดความสามารถในการทำงานของสภาทอโลกฯ ลดลง การแก้ปัญหาจึงเกิดขึ้นดังนี้

3.3.1 การแก้ปัญหาด้านนโยบาย

สำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนาเตรียมปรับกระบวนการทำงานใหม่ เช่น

- 1) ปรับลดจำนวนคนทำงานลง และประกาศนโยบายให้เจ้าหน้าที่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นกลับไปทำงานเป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชนต่อไป
- 2) สำนักเลขาธิการ เป็นตัวแทนรวบรวมโครงการจากศูนย์ฯ ต่าง ๆ เพื่อติดต่อแหล่งทุนใหม่ให้
- 3) สำนักเลขาธิการ ปรับลดบทบาทบางด้านเพื่อให้มีความคล่องตัวในการทำงานและลดเจ้าหน้าที่ลง ในขณะที่ศูนย์ฯ ต่าง ๆ ก็ขอการสนับสนุนเพิ่มเติมในการทำโครงการไปยังสังคมชนบทท้องถิ่นแทน
- 4) ขยายเวลาการระดมทุนในโครงการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรตเพื่อใช้ทำโครงการในแต่ละศูนย์ฯ
- 5) ปรับบทบาทเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ให้เป็นเพียงที่ปรึกษาให้แก่กลุ่ม ต่าง ๆ ในขณะทำการจัดประชุมร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่กลุ่มชาวบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง
- 6) ให้มีการจัดตั้ง "กองทุนศูนย์สังคมพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง" จากเงินที่ชาวบ้านคืนมาจากบางโครงการที่ปิดไปแล้ว เพื่อเตรียมการในอนาคต

3.3.2 การแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวนงบประมาณที่ได้รับในแต่ละปี ถ้าคิดเป็นสัดส่วนระหว่างทุนจากต่างประเทศกับทุนภายในประเทศคือประมาณ 80:20 สภาทอโลกฯ ได้รับการแจ้งจากองค์กรทุนให้เตรียมการพึ่งตนเองให้มากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ดังนั้นจึงมีการปรับกระบวนการทำงานภายในใหม่ ดังนี้

1) ในระดับหมู่บ้าน

ได้มีการเตรียมให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกและผู้นำกลุ่มที่มีศักยภาพให้มีความรู้ความสามารถในการควบคุมและบริหารจัดการกองทุนในชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในระดับแนวนอน (ระหว่างหมู่บ้าน) และระดับแนวตั้ง (ระดับเขต - อำเภอ) เพื่อให้ผู้นำกลุ่มรู้จักประสานประโยชน์จากทรัพยากรภายนอกชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถของตนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่วข้องกับความรู้ความสามารถในระดับหมู่บ้าน

2) ในระดับศูนย์ฯ

แต่ละศูนย์ฯต่างก็มีการปรับยุทธวิธีการทำงานแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขเฉพาะ เช่น กำหนดนโยบายเพิ่มงบประมาณในส่วนท้องถิ่นสมทบมากขึ้น การลดค่าใช้จ่ายในการบริหารสำนักงาน โดยการไม่เพิ่มบุคลากรในส่วนที่เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ขณะเดียวกันก็มีการเตรียมให้ผู้นำชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถบางคนทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ แทน (เขตเชียงใหม่ และจันทบุรี) และในบางศูนย์ฯ ได้เริ่มเสนอขอการสนับสนุนบางส่วนจากสังคมพลที่ตนสังกัดอยู่ นอกจากนี้ทั้ง 10 ศูนย์ฯ ก็ได้หารือร่วมกับสำนักเลขาธิการ เพื่อหาทางออกร่วมกัน เช่น การพยายามต่อรองกับองค์กรทุนในการยืดเวลาออกไป หรือให้สำนักเลขาธิการช่วยติดต่อหาแหล่งทุนใหม่ให้ เช่น อียู เป็นต้น

3.4 ระบบตรวจสอบประเมินผลขององค์กรที่มีผลต่อการพัฒนาระบบบริหารจัดการ

3.4.1 การตรวจสอบประเมินผลที่เป็นรูปแบบเชิงวิชาการ

การตรวจสอบประเมินผลการทำงานของทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค(ศูนย์สังคมนักพัฒนา)โดยรวม ในอดีตมีเป็นการภายใน 2 ครั้งคือ

- 1) ครั้งที่ 1 พ.ศ.2526 การจัดประเมินผลครั้งแรกใช้รูปแบบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนสรุปบทเรียนแนวทางการทำงานกับชุมชนในรอบ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ.2515-พ.ศ.2525) ซึ่งใช้ 25 คำถามเป็นเครื่องมือช่วยให้ช่วยกันค้นหาคำตอบ (CCTD Secretariat : WHO DEVELOPED WHOM?:1985)

ผลจากการสัมมนาครั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและแนวทางการทำงานโดยภาพรวม คือ เกิดนโยบายการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค ปรับบทบาทส่วนกลางให้เป็นฝ่ายสนับสนุน และให้บทบาทแก่ศูนย์สังคมนักพัฒนาในการบริหารตนเองทั้งการจัดหาทุนดำเนินงานและการบริหารงบประมาณตามสภาพเงื่อนไขของท้องถิ่น โดยยังยึดนโยบายหลักร่วมกัน ส่วนการทำงานกับชุมชนก็ปรับไปใช้แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมนำแทนการใช้โครงการเศรษฐกิจนำ

- 2) ครั้งที่ 2 สำนักเลขาธิการ เชิญนักวิชาการภายนอกมาช่วยทำวิจัยประเมินผลตั้งแต่ พ.ศ.2541 ซึ่งผลการวิจัยยังอยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์ (ปลายปี พ.ศ.2543) ผู้วิจัยจึงไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้

ส่วนการทำวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมหรือมองไปข้างหน้า ได้มีการทำเมื่อโครงการดำเนินงานมาได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่และชาวบ้านผู้ถูกวิจัยในการเข้าใจปัญหาและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้ดีขึ้น โดยแยกทำในบางศูนย์ฯ อาทิเช่น

ศูนย์ฯ จันทบุรี ได้จัดให้มีการสัมมนา “ประเมินแผนงานและกิจกรรมระหว่างปี ค.ศ.1992-1994” โดยจัดขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2537 มีผู้บริหารทุกระดับรวมถึงสำนักเลขาธิการ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้

นำโครงการ รวม 33 คน เข้าร่วม ซึ่งทำให้ได้บทพจนและพิจารณาวางแผนงาน 3 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2538-พ.ศ.2540)

ศูนย์ฯ เชียงใหม่ จัดทำโครงการวิจัยประเมินผลแบบมองไปข้างหน้าโดยการสรุปบทเรียนย้อนหลัง 10 ปี(พ.ศ.2525-พ.ศ.2535) มีทีมนักวิจัยที่เป็นบุคคลภายนอกจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานพัฒนาเอกชนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละหัวข้อมาช่วย การวิจัยครั้งนี้ช่วยให้ศูนย์ฯ สามารถลำดับความสำคัญของภารกิจข้างหน้าและกำหนดนโยบาย 10 ปี และวางแผนงาน 3 ปี(2538-2540) ได้

รายงานผลงานวิจัยที่ผ่านมา สภาคาทอลิกฯ ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ออกสู่สาธารณะแล้วมีดังนี้ คือ

- (1) การประชุมประเมินผลภายในระหว่าง 4 หน่วยงาน (ศูนย์ฯ จันทบุรี ศูนย์ฯ อุตรดิตถ์ ศูนย์ฯ อุบลราชธานี และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา(ศพพ.) สุรินทร์) ที่ร่วมใน "โครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดน (Border Zone หรือ BZ)" เกี่ยวกับ "การทำธนาคารข้าว" ในระหว่างวันที่ 12-16 ตุลาคม พ.ศ.2530 (สคทพ.:ธนาคารข้าว:2533) ผลจากการจัดประชุมประเมินผลร่วมกันสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของทั้ง 4 หน่วยงานได้
- (2) การจัดประชุมประเมินผลภายในระหว่างหน่วยงานที่ทำโครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดน(BZ) กับเจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาอื่น ในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมธนาคารควายและกลุ่มเลี้ยงวัว โดยเป็นการสรุปตามแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม ในระหว่าง วันที่ 25-30 เมษายน พ.ศ.2531 (สคทพ.:คนกับควายทำนาประสาชีวิต:2535)
- (3) การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม ระหว่างสภาคาทอลิกฯ และ องค์การทุนเซเบโม (CEBEMO) ประเทศเนเธอร์แลนด์ กับประชาชนอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง"การดำรงอยู่ของชุมชน กระบวนการต่อสู้และการพัฒนา : กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทองของศูนย์ฯ เชียงใหม่" เพื่อค้นหาศักยภาพในการต่อสู้ของประชาชน รวมทั้งองค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2533
- (4) การวิจัยเรื่อง "การพึ่งตนเอง:ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท" โดยกาญจนา-กนกศักดิ์ แก้วเทพ ที่ทำการวิจัยกลุ่มพัฒนาในพื้นที่ของศูนย์ฯ อุบลราชธานีและศูนย์ฯ เชียงใหม่ ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2530
- (5) การทำวิจัยประเมินผลเรื่อง"ประสบการณ์การพัฒนา แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม" โดยศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทเชียงใหม่ ซึ่งทำการวิจัยในช่วงปี พ.ศ.2536 และตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2540

3.4.2 ระบบการติดตามผลภายใน สภาคาทอลิกฯ มีระบบการติดตามผลจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ดังนี้

1) การติดตามผลในส่วนกลาง

- 1.1) การประชุมสามัญประจำปีขององค์กรสมาชิกปีละ 1 ครั้ง
- 1.2) รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของศูนย์สังคมพัฒนาที่ส่งให้สำนักเลขาธิการปีละ 1 ครั้ง
- 1.3) การให้ความร่วมมือกับองค์กรทุนที่เสนอขอให้สำนักเลขาธิการ ออกติดตามเยี่ยมพื้นที่โครงการและรายงานผลให้ทราบเป็นระยะ หรือการพาเจ้าหน้าที่ขององค์กรทุนลงไปเยี่ยมพื้นที่

2) การติดตามผลในระดับภูมิภาค

- 2.1) การประชุมติดตามผลการปฏิบัติงานประจำเดือนระหว่างผู้อำนวยการศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่เดือนละ 1 ครั้ง
- 2.2) การประชุมติดตามผลระหว่างเจ้าหน้าที่ประสานงานสนามกับผู้นำกลุ่ม/เขตอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง
- 2.3) การส่งรายงานการเงินและรายงานความก้าวหน้าให้แก่องค์กรทุนทุก 6 เดือน และก่อนครบกำหนดแผนการใช้งบประมาณ คือ 3 ปี เนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการสรุปบทเรียนการทำงาน หรือพัฒนาการขององค์กรชุมชนตามวัตถุประสงค์ขององค์กรทุน
- 2.4) การจัดประชุมทบทวนผลการทำงาน (Staff in Training) ร่วมกันทั้ง 10 ศูนย์ฯ ปีละ 2 ครั้ง ประมาณเดือนมกราคมและกรกฎาคมของทุกปี ผู้เข้าร่วมประชุมคือ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่ทั้งหมด
- 2.5) การจัด Staff in Training สัญจรในพื้นที่ ระหว่างสำนักเลขาธิการ กับศูนย์ฯ ที่ต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กิจกรรมนี้เพิ่งเริ่มทำในปี 2543

บทที่ 4

ผลกระทบจากการบริหารทุน ต่อกลุ่มเป้าหมายและต่อชุมชน

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิดการทำงานพัฒนาสังคมของศูนย์สังคมพัฒนา และผลกระทบจากการดำเนินงานโดยเฉพาะด้านการบริหารทุนต่อกลุ่มเป้าหมายและต่อชุมชนแยกแต่ละศูนย์ฯ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของแต่ละภาค และหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้อาจทำให้ผู้สนใจสามารถใช้เป็นแนวทางนำไปสู่การศึกษาทำความเข้าใจแนวทางการทำงานของศูนย์ฯ อื่น ๆ ในภาคเดียวกันได้บ้าง ในรายงานนี้จะแบ่งหัวข้อที่ศึกษาออกเป็น 3 ข้อใหญ่ คือ

- 4.1 วิวัฒนาการแนวคิดและแนวทางการบริหารทุนของศูนย์สังคมพัฒนา
- 4.2 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์สังคมพัฒนาจาก 5 กรณีศึกษา
- 4.3 ผลกระทบต่อการเสริมสร้างกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น
 - 4.3.1 เครือข่ายผู้นำเกษตรกรรมระดับภาคและลักษณะการดำเนินงาน
 - 4.3.2 การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพึ่งตนเอง

4.1 วิวัฒนาการแนวคิดและแนวทางการบริหารทุนของศูนย์สังคมพัฒนา

เนื่องจากในแต่ละสังคมชนบทได้เริ่มงานช่วยเหลือชาวบ้านอยู่แล้วตามสภาพของท้องถิ่น และหลังการประกาศจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2518 แนวคิดและแนวทางการทำงานกับประชาชนก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะแรก ช่วงก่อนการประกาศจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา วัดเป็นผู้เริ่มกิจกรรมช่วยเหลือชาวบ้านมาก่อนแล้ว แนวทางการดำเนินงานและการใช้ทุนเป็นการสงเคราะห์แบบ “พ่อ-ลูก” คือทั้ง “คิดให้-ทำให้” ทัศนะในการทำงานกับชาวบ้านระยะนี้มอง “คนเป็นสิ่งที่รองรับการพัฒนา (Objective)” กล่าวคือ บาทหลวงเจ้าวัดได้ใช้ทุนส่วนตัว หรือเขียนจดหมายไปขอความช่วยเหลือยังองค์กรเครือข่ายทุนต่างประเทศที่รู้จักกัน เมื่อได้เงินมาแล้ว ก็นำมาให้ชาวบ้านดำเนินงานเลย ซึ่งเป็นการกำหนดความต้องการมาจากฝ่ายช่วยเหลือ (กาญจนนา-กนกศักดิ์, การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท:61) บาทหลวงจึงเป็นผู้รวมศูนย์อำนาจ ชาวบ้านก็เข้าใจว่าวัดและบาทหลวงคาทอลิกว่ารวย มีเงินมาก จะต้องช่วยเหลือ ผลก็คือชาวบ้านไม่รู้จักโต รอคอยความช่วยเหลือจากทางวัดเพียงอย่างเดียว

ระยะที่สอง หลังการจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา มีแนวความคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น โดยบาทหลวงเจ้าวัดและศูนย์สังคมพัฒนายังเป็นผู้นำในการพัฒนา แต่ยัง “คิดให้-ทำ(โครงการ)ให้” เช่น สร้างถนน ขุดบ่อน้ำให้ ผลก็คือเมื่อบาทหลวงย้ายไปที่อื่นก็ไม่มีใครเอาใจใส่ดูแลซ่อมแซมถนนที่ชำรุด บ่อน้ำที่เสีย ในด้านการส่งเสริมอาชีพเมื่อได้ทุนจากต่างประเทศมาก็นำมาสานิตการทำเล้าไก่ เพื่อสอนชาวบ้านให้เลี้ยงไก่ตามหลักวิชา หรือซื้อแทรกเตอร์มาให้ชาวบ้านยืมหรือเช่าไปไถที่ทำอะไรเพื่อให้ได้ผลมากขึ้น แต่ใน

ที่สุดชาวบ้านเลิกเลี้ยงไก่ ไตรกเตอร์ก็ขึ้นสนิม (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์: แนวคิดของ "คนที่สนใจคน": 63 - 65)

ระยะที่สาม ศูนย์ฯ ได้รับแนวคิดการถือ "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" การทำงานจึงเปลี่ยนเป็นเริ่มใช้การศึกษาอบรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน กล่าวคือให้ชาวบ้านรู้จักการรวมกลุ่มกัน ทำโครงการ(ด้านเศรษฐกิจตามแนวทางของเครดิตยูเนียน เช่น การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนข้าว ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมผู้นำเพื่อพัฒนาด้านจิตใจ รู้จักการเสียสละแบ่งปัน (พัฒนาให้ครบถ้วนทุกมิติ) แต่อย่างไรก็ตามการทำงานในระยะแรกก็ประสบปัญหาเช่นกัน เพราะชาวบ้านทำตามที่ศูนย์ฯ บอก แต่ก็ยังไม่เข้าใจ และกลุ่มที่ตั้งขึ้นใหม่ก็แยกตัวออกมาจากสังคมชุมชน โดยมารวมกันอยู่กับศูนย์ฯ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน กฎระเบียบต่าง ๆ ล้วนมาจากความคิดของศูนย์ฯ

ระยะที่สี่ ศูนย์ฯ เน้นให้มีการศึกษาสรุปบทเรียนในการทำกิจกรรมที่ผ่านมาพร้อมกับชาวบ้าน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ประสบการณ์การทำงานพัฒนาที่ชาวบ้านเคยประสบมาก่อน และผลกระทบการจัดตั้งกลุ่มในอดีต จนถึงปัจจุบัน ทำให้แนวทางการทำงานเริ่มปรับเปลี่ยนเป็นให้ชาวบ้านคิดและทำตามสภาพความเหมาะสมเฉพาะท้องถิ่น มีการหารือระหว่างศูนย์ฯ กับชาวบ้านอยู่เสมอ

ในปัจจุบันแนวทางของศูนย์ฯ พัฒนาไปสู่เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายองค์กรชุมชนและการสร้างกองทุนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองมากขึ้น

4.2 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์สังคมพัฒนาจาก 5 กรณีศึกษา

ศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 5 แห่งยึดถือนโยบายเดียวกันในการทำงาน แต่มีกระบวนการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันตามสภาพเงื่อนไขเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะขอสรุปแยกแต่ละศูนย์ฯ (ที่มาของข้อมูล: ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน และเอกสารรายงานบางส่วน มีรายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ในภาคผนวก) ดังนี้

4.2.1 ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

- 1) การก่อตั้ง จัดตั้งเป็นศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ.2517 ภายในเขตปฏิบัติงานของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ (มีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งได้รับการสถาปนามาตั้งแต่ พ.ศ.2508)
- 2) เขตปฏิบัติงาน ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ ได้แบ่งพื้นที่การทำงานเขตปริมณฑลและจังหวัดใกล้เคียงออกเป็น 7 เขต คือ อยุธยา บางเลน/บางภาษี(นครปฐม) เขตทุ่งลูกนก/กำแพงแสน(นครปฐม) กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเกษตรวัดนักบุญอันนา/ท่าจีน(สมุทรสาคร) เขตหนองรี (นครนายก) และเขตสองพี่น้อง(สุพรรณบุรี) และแบ่งพื้นที่ทำงานกับกลุ่มชุมชนเมืองในกรุงเทพฯ เป็น 4 เขต คือ หนองแขม คลองเตย คลองตัน และบางซื่อ/บางเขน/หลักสี่
- 3) จำนวนบุคลากร ศูนย์ฯ มีบุคลากร 11 คน ประกอบไปด้วยผู้ประสานงานภายใน(ทั่วไป) 1 คน ผู้ประสานงานทั่วไป(ภายนอก) 1 คน เจ้าหน้าที่สนาม 6 คน (ชนบท 2 ชุมชนเมือง 4) เจ้าหน้าที่

ฝึกอบรม 2 คน เจ้าหน้าที่บัญชีการเงิน 1 คน (ออกพื้นที่เพื่ออบรมความรู้ด้านการทำบัญชีให้กับกลุ่มต่าง ๆ ด้วย) ทั้งหมดอยู่ภายใต้กำกับดูแลของของผู้อำนวยการศูนย์ฯ

4) สรุปลักษณะการดำเนินงานโดยทั่วไป

4.1) การทำงานในอดีตระหว่าง พ.ศ.2526-2527 เป็นแบบช่วยเหลือสงเคราะห์และบริการ เช่น

- ซ่อมท่อน้ำ ตั้งเสาไฟฟ้า
- พัฒนาที่ดินของศูนย์ฯ 48 ไร่ (เช่น ปรับปรุงที่ สร้างถนนและทางเดิน ก่อสร้างระบบคลองส่งน้ำ) ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อให้ครอบครัวที่ยากจน 32 ครอบครัวเช่าทำกิน
- มีการสาธิตวิธีทำนาแบบผสมผสาน
- มีโครงการให้กู๋รายบุคคลและกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพเสริมรายได้ด้านการเกษตร เช่น สหกรณ์ผู้เลี้ยงหมูสามพราน สมาชิกผู้เลี้ยงปลา/กุ้ง โคเนื้อ/พื้นเมือง ไก่พันธุ์/เนื้อ กลุ่มปุย กลุ่มทำนา กลุ่มประมงเรือเล็ก กลุ่มอ้อย และกลุ่มจักสาน(ผักตบชวา) เป็นต้น
- นอกจากนั้นงบประมาณส่วนหนึ่งยังช่วยเหลือจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การสอนด้านอาชีพให้โรงเรียนในชนบท 9 แห่ง และสนับสนุนการปลูกผักสวนครัวและผลไม้เพื่ออาหารกลางวันเด็กนักเรียน
- ส่วนงบประมาณด้านการศึกษานำไปใช้อบรม สัมมนาบาทหลวงเกี่ยวกับการจัดทำแผนงานพัฒนาต่าง ๆ การจัดส่งเจ้าหน้าที่ใหม่เข้าร่วมการสัมมนากับองค์กรอื่น การเข้าร่วมประชุม Bishop และการประชาสัมพันธ์ในเทศกาลมหาพรต เป็นต้น

4.2) ระหว่าง พ.ศ.2541-2542 มีการสำรวจจำนวนกลุ่มกิจกรรมต่างๆที่ศูนย์ฯ เคยให้การสนับสนุนในอดีตในพื้นที่ 7 เขต พบว่ามีประมาณ 46 กลุ่ม มีเงินที่ศูนย์ฯ ให้การช่วยเหลือ(สมทบ)ไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวมประมาณ 4.86 ล้านบาท (สมาชิกแต่ละกลุ่มมีประมาณ 7 คนขึ้นไปถึง 39 คน) และจากการติดตามสำรวจภาวะการเงินของกลุ่มต่าง ๆ ของฝ่ายบัญชีพบว่า

- มีกลุ่มที่ดำเนินการต่อและมีการส่งเงินคืนสม่ำเสมอประมาณ 19 กลุ่ม
- กลุ่มที่หัวหน้ากลุ่มไม่ให้ความร่วมมือมีประมาณ 10 กลุ่ม
- กลุ่มที่ติดตามไม่ได้เพราะหลักฐานไม่ครบมีประมาณ 9 กลุ่ม และ
- มีกลุ่มที่เลิกกิจการไปแล้วประมาณ 6 กลุ่ม
- กลุ่มที่ดำเนินการต่อทุกกลุ่มจะมีเงินออมทรัพย์อยู่ และยังมีบางกลุ่มที่สามารถขยายสมาชิกเพิ่มได้ (จากเงินที่คืนศูนย์ฯ กรุงเทพฯ มา)

สำหรับกลุ่มที่ยังดำเนินการอยู่ ณ เดือนมกราคม 2543 พบว่าเป็น “การรวมกลุ่มเพื่อออมทรัพย์” มีการบันทึกบัญชีกลุ่มแสดงถึงรายการเคลื่อนไหวของการกู้เงิน การคืนเงินกลุ่ม และการนำเงินกลุ่มไปใช้เพื่อกิจกรรมส่วนรวมอยู่ประมาณ 10 กลุ่ม เช่น กรณีกลุ่มเกษตรแม่พระอุปถัมภ์(กำแพงแสน) สามารถแสดงรายการบัญชีได้ ดังนี้

- มีสินทรัพย์หมุนเวียนในบัญชีประมาณ 581,378 บาท
- แบ่งเป็นเงินสะสมของสมาชิก(จากปี 2542) 131,228 บาท

- มีเงินทุนกลุ่มอีก 159,150.18 บาท
- มีเงินกู้หมุนเวียนสมาชิก 291,000 บาท
- มีรายจ่ายเป็นค่าช่วยงานศพสมาชิก 2 ราย 750 บาท
- ร่วมฉลอง 25 ปีอดีตผู้อำนวยการศูนย์ฯท่านหนึ่ง 2,000 บาท
- ในด้านบัญชีเงินกู้พบว่าสมาชิกเป็นหนี้กลุ่มประมาณ 530,714 บาท

4.3) พื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ กรุงเทพฯ มีทั้งงานชุมชนเมืองและชนบท ในปัจจุบันแนวทางการทำงานกับชุมชนเมืองเปลี่ยนไปเน้นในด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนที่มีอยู่เดิม โดยมุ่งให้เกิดการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างหน่วย ดังนี้

4.3.1) ชุมชนคลองเตย

ได้รับเงินสนับสนุนกิจกรรมต่างๆจากบริษัทเอกชน (บริษัท LOXLEY, R.S.PROMOTION) ในปี พ.ศ.2542 ประมาณ 40,000 บาท สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน(ส.ย.ช.) สนับสนุนกิจกรรมเยาวชน 29,000 บาท นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ยังเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กรรมการชุมชนเขียนโครงการขอทุนจาก "กองทุนเพื่อสังคม(SIF)" ได้อีก 2 ล้านบาทสำหรับกิจกรรมผู้สูงอายุ (เริ่ม พ.ศ.2541) กิจกรรมที่ทำไปแล้ว เช่น จัดงานผู้สูงอายุในวันสำคัญ จัดงานวันเด็ก จัดอบรมเยาวชนเรื่องยาเสพติด จัดตั้งกลุ่มสตรีช่วยเหลือผู้สูงอายุ จัดตั้งกลุ่มอาชีพสตรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแผนงานที่ร่วมมือกับธนาคารออมสินทำโครงการ "วัฒนธรรมการออม" หรือ "ธนาคารโรงเรียน" และร่วมมือกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตทำ "โครงการห้องสีเขียว" เพื่ออนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

4.3.2) ชุมชนหนองแขม

เป็นความร่วมมือกันระหว่างศูนย์ฯ กรุงเทพฯ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พ.ท.ม.) และกองทุนเพื่อสังคม ชุมชนเขตหนองแขมมี 52 ชุมชน แต่ละชุมชนมีประมาณ 40-2,000 หลังคาเรือน ศูนย์ฯ เข้ามาทำงานตั้งแต่ พ.ศ.2536 แต่ไม่มีเงินสนับสนุนกิจกรรมโดยตรง แต่ในปี พ.ศ.2543 ได้รับเงินจาก SIF แผน 5 สำหรับ โครงการทุนการศึกษาเยาวชน (6 คน) โครงการผู้สูงอายุ(6 คน) และส่งเสริมอาชีพแม่บ้าน (8 ราย) นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ปัจจุบันมีเงินออมประมาณ 30,000 บาท ปล่อยให้สมาชิกกู้ในอัตราร้อยละ 50 สตางค์(นักเรียน) ถึง 1 บาท คืนเงินภายใน 1 ปี จ่ายดอกเบี้ยทุกเดือน กิจกรรมเหล่านี้อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ

4.3.3) การทำงานในเขตชนบท

ในระยะแรกศูนย์ฯ ให้การช่วยเหลือชาวบ้านในการทำโครงการเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งธนาคารวัว ธนาคารควาย ซึ่งในภายหลังความนิยมในการเลี้ยงควายก็เปลี่ยนไป เช่น ในกรณีของตำบลบ้านรุน อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมที่ทำในปัจจุบัน คือการจัดกลุ่มทำนา ซึ่งพัฒนามาจากกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากสมาชิกต้องการเงินลงทุนในการทำนา มีทุนหมุนเวียนประมาณ 2 แสนบาท กลุ่มมีกิจกรรมช่วยเหลือสังคมด้วย เช่น ช่วยจัดซื้อ

อุปกรณ์ที่จำเป็นให้วัด ช่วยทุนการศึกษานักเรียน ช่วยให้ทุนแก่ผู้สูงอายุและเด็กพิการ เป็นต้น แต่ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ สมาชิกบางรายไม่สามารถคืนเงินกลุ่มได้ตามกำหนด แต่กรรมการยังสามารถติดตามแก้ปัญหาเองได้ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะในเขตนี้มีอาสาสมัครที่เป็นครูในท้องถิ่น เป็นผู้ร่วมติดตามอย่างสม่ำเสมอ และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีผู้อาวุโสที่สมาชิกให้ความนับถือเป็นประธานกลุ่มด้วย

- 5) ปัญหาอุปสรรคในการทำงานของศูนย์ฯ คือ ชาวบ้านยังเคยชินกับการสงเคราะห์แบบเก่า มีหลายหน่วยงานเข้าไปทำงานแต่การทำงานยังประสานกันไม่ได้ดีเท่าที่ควร และพระสงฆ์ทางศาสนาพุทธยังหวาดระแวงที่จะร่วมกิจกรรมกับศูนย์ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับผิดชอบโครงการขนาดใหญ่ของ SIF มีทั้งด้านที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน กล่าวคือ ด้านจุดแข็งทำให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายหนองแวม 11 ชุมชนขึ้นและแต่ละชุมชนก็มีกรรมการบริหาร 7-15 คน ในด้านจุดอ่อนคือชุมชนไม่เคยมีประสบการณ์ในการบริหารวงเงินขนาดใหญ่มาก่อนทำให้มีปัญหาในการจัดการพอสมควร ซึ่งต้องการการดูแลของพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด กรรมการทุกคนที่มาทำงานล้วนทำงานแบบอาสาสมัคร ไม่มีเบี้ยเลี้ยง ยกเว้นประธานและเลขานุฯ ได้เงินเบี้ยเลี้ยงจากสำนักงานเขตทุกเดือนอยู่แล้ว

4.2.2 ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทนครราชสีมา

- 1) การก่อตั้ง สถาปนาเป็นสังคมชนบท พ.ศ 2508 เริ่มงานกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน 2516 และจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาขึ้น พ.ศ.2519
- 2) เขตปฏิบัติงาน อยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ชัยภูมิ ปัจจุบันทำงานในพื้นที่รวม 20 หมู่บ้าน (ในอดีตมี 60 หมู่บ้าน) เจ้าหน้าที่แบ่งเขตการทำงานเป็น 3 เขตตามจังหวัด
- 3) จำนวนบุคลากร: เจ้าหน้าที่สนาม 3 คน เจ้าหน้าที่บัญชี/การเงิน 1 คน
- 4) สรุปลักษณะการดำเนินงานโดยทั่วไป
 - 4.1) ในระยะเริ่มแรกมีกิจกรรมกลุ่มเกิดขึ้นมากมาย แต่ส่วนใหญ่ประสบปัญหาอันเนื่องจากผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่แล้งติดต่อกันหลายปีทำให้คืนเงินศูนย์ฯ ไม่ได้ ได้แก่ กองทุนข้าว โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ศูนย์สาธิตการตลาดประจำหมู่บ้าน กลุ่มปุ๋ย กลุ่มควาย การส่งเสริมอาชีพสตรี เช่น ทำนอไม้อัดบีบ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น
 - 4.2) ในปี พ.ศ.2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทำให้สตรีที่เคยทำงานในโรงงานกลับบ้านและมีการว่างงานมาก ศูนย์ฯ จึงให้ความสนใจรวม "กลุ่มสตรีออมทรัพย์" โดยเริ่มต้นจากผู้สนใจ 8 หมู่บ้าน ในปีแรกมีสมาชิก 393 คน เงินออมครั้งแรก 29,016 บาท ต่อมาในปี 2543 ขยายเป็น 17 หมู่บ้าน สมาชิกเพิ่มเป็น 1,500 คน มีเงินออม 1.5 ล้านบาท (ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2543)
 - 4.3) ต่อมากลุ่มสตรีออมทรัพย์ได้พัฒนาขึ้นมาเป็น "กลุ่มเครือข่ายออมทรัพย์ระดับเขต" ประกอบด้วยกรรมการ 8 คน คัดเลือกจากตัวแทนกรรมการระดับเขตของทั้ง 3 เขต (20 กลุ่ม) คือเขตชัยภูมิ นครราชสีมาและบุรีรัมย์ โดยมีกติกาให้แต่ละหมู่บ้านต้องนำเงินไปฝากไว้ที่ศูนย์ฯ เดือนละ

ไม่ต่ำกว่า 200 บาท โดยที่ศูนย์ฯ รับหน้าที่เป็นผู้รวบรวมเงินไปฝากธนาคารให้แทนกรรมการ (เพราะกรรมการไม่สะดวกในการเดินทาง) แต่ในอนาคตกรรมการกลุ่มต้องดำเนินการเอง ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์มีกรรมการ 3 ระดับ คือ

- ระดับหมู่บ้าน 17 ชุด
- ระดับกรรมการเขต 3 ชุด
- ระดับกรรมการเครือข่าย 1 ชุด

4.4) ตัวอย่างการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้านที่บ้านหนองไม้งาม อำเภอเมือง จังหวัด ชัยภูมิ เดิมศูนย์ฯ เคยสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจในหมู่บ้านนี้มาก่อนหลายอย่าง เช่น ธนาคาร ข้าว ธนาคารปุ๋ย ธนาคารควาย แต่การดำเนินงานล้มเหลว สาเหตุหลักคือปัญหาภัยแล้งติดต่อกัน หลายปี ส่วนใหญ่เป็นหนี้ ธ.ก.ส.รายละเอียดตั้งแต่ 30,000-100,000 บาท

พ.ศ.2540 ศูนย์ฯ ได้ชวนคุณครูประถมศึกษาท่านหนึ่งเป็นอาสาสมัครในชุมชน โดยเริ่ม จัดตั้ง "กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านหนองไม้งาม" ขึ้น สมาชิกเริ่มต้น 36 คน เงินออมครั้งแรก 1,650 บาท พ.ศ.2543 สมาชิกเพิ่มเป็น 480 คน (ขยายสมาชิกเป็น 6 กลุ่ม) เงินออม 480,000 บาท วิธีการดำเนินงานคือ

- สมาชิกใหม่ต้องเสียค่าสมุดคนละ 20 บาท ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท
- ต้องฝากเงินทุกเดือน ทุกวันที่ 5 ของเดือน ในวันเดียวกันจะเป็นการฝากเงิน การใช้นี้และการเสนอขอกู้ โดยกรรมการจะพิจารณาอย่างเปิดเผยเป็นราย ๆ ไป
- กติกาการกู้ คือ ถ้าสมาชิกกู้การเก็บปวงถือเป็น "กู้ฉุกเฉิน" คืนเงินภายใน 1 เดือนไม่คิดดอกเบี้ย แต่ถ้าเกินกำหนดต้องคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2
- ทั้งนี้อาสาสมัครชุมชนเป็นผู้ดูแลเรื่องการเงินและบัญชีให้ และจะนำเงินไปฝากธนาคารทุกเดือนให้เป็นหลักฐาน

สาเหตุที่กลุ่มทำงานประสบความสำเร็จได้รวดเร็วก็เพราะ สมาชิกเห็นประโยชน์ชัดเจน ว่ากลุ่มสามารถช่วยได้จริงยามเดือดร้อน กรรมการเข้มแข็งเสียสละ มีความพร้อมเพรียงกันในการทำงาน การขยายกลุ่มเกิดจากการที่สมาชิกไปเล่าให้เพื่อนหรือญาติในหมู่บ้านอื่นฟัง หรือสมาชิก ย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นและอยากทำต่อจึงขอให้หมู่บ้านหนองไม้งามเป็นผู้แนะนำและเป็นพี่เลี้ยงใน ระยะแรกให้ กลุ่มออมทรัพย์หนองไม้งามมีเงินฝากในระดับเขตถึง 4 แสนบาท (มากกว่าทุกเขต)

4.5) ต่อมาศูนย์ฯ พากกลุ่มแม่บ้านไปศึกษาดูงานหลายแห่ง และจัดอบรมความรู้เทคนิคการย้อมสี ธรรมชาติและอื่นๆ ให้ จนสามารถจัดตั้ง "กลุ่มสตรีแพร่ไทย" ได้ในปี พ.ศ.2542 โดยเป็นการ ทำงานร่วมกันหลายหมู่บ้าน เป็นกลุ่มเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน กิจกรรมที่ทำคือ การย้อมและ ทอผ้าฝ้าย-ผ้าไหมพันธุ์พื้นเมือง โดยใช้สีธรรมชาติ(ย้อมเปลือกไม้) ข้อมูลที่น่าสนใจคือ

- สมาชิกกลุ่มมี 62 คนจาก 5 หมู่บ้าน
- ทุนเริ่มต้นมีประมาณ 6,000 บาท
- มีการเลือกกรรมการกลางที่มาจากกรรมการเลือกตั้ง 13 คน

- มีข้อตกลงของสมาชิกกลุ่มว่ารายได้จากการขายผ้าให้แบ่ง 20 % เข้ากลุ่มเครือข่าย 80 % ที่เหลือให้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือคืนทุนและกำไรให้สมาชิกเจ้าของผ้า 77 % และอีก 3 % เข้ากลุ่มหมู่บ้าน
- ปัญหาของกลุ่มแพร่ไทย คือ ไม่มีทุนหมุนเวียนรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกเพื่อนำไปจำหน่าย

4.6) ในปี พ.ศ.2542 กลุ่มแม่บ้านทำโครงการขอการสนับสนุนจาก SIF (เมนู 1) ได้เงินมา 180,000 บาท สำหรับจัดตั้งกลุ่มเพาะเชื้อเห็ดครบวงจร กลุ่มทำดอกไม้จัน และกลุ่มแปรรูปมะม่วง กิจกรรมในอนาคตที่ศูนย์ฯ ต้องการส่งเสริมต่อไป คือการทำกองทุนเกษตรผสมผสาน กลุ่มแม่บ้านหนองไผ่งามต้องการฟื้นฟูศูนย์สาธิตการตลาด (ในอดีตกลุ่มพ่อบ้านเคยทำแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ) และต้องการให้ศูนย์ฯ ช่วยเหลือด้านความรู้ในการดำเนินงาน เช่น การจัดการบัญชี การบริหารจัดการทั่วไป และต้องการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้เป็นธนาคารหมู่บ้าน

4.2.3 ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทจันทบุรี

- 1) การก่อตั้ง จัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาเป็นทางการพ.ศ.2518 ภายในเขตปฏิบัติงานของสังคมชนบทซึ่งเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2487
- 2) เขตปฏิบัติงาน: ดำเนินการใน 47 หมู่บ้านในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ จันทบุรี ตราด ระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก (ยกเว้นอำเภอบ้านนา) สระแก้ว และฉะเชิงเทรา (บางส่วน) โดยพื้นที่ในการทำงานได้แบ่งเป็น 3 เขตมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะ
- 3) จำนวนบุคลากร เจ้าหน้าที่ทั้งหมดมี 7 คน (ไม่รวมผู้อำนวยการศูนย์ฯ) ได้แก่เจ้าหน้าที่ภาคสนาม 3 คน เลขานุการภาคสนามรับผิดชอบงานโครงการและการศึกษา 1 คน ฝ่ายสำนักงาน รับผิดชอบด้านการเงิน 1 คน งานข้อมูลและเผยแพร่ 1 คน และรองศาสตราจารย์มหาพรต 1 คน
- 4) สรุปลักษณะการดำเนินงานโดยทั่วไป

4.1) กิจกรรมในระยะแรก ทางวัดได้ช่วยเหลือแบบสงเคราะห์แก่กลุ่มชาวบ้านที่ยากจน ต่อมาได้ปรับรูปแบบการทำงานเป็นการส่งเสริมโครงการด้านเศรษฐกิจโดยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำงาน เช่น กลุ่มปุย กลุ่มวัว/ควาย ธนาคารข้าวเปลือก ธนาคารข้าวสาร ร้านค้า ฯลฯ เป็นต้น การเกิดกลุ่มต่าง ๆ อย่างรวดเร็วทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดตามงานได้ทั่วถึง โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มประสบปัญหา ทำให้การดำเนินงานหยุดชะงักไประยะเวลานาน

4.2) “ธนาคารข้าว(ข้าวเปลือก/ข้าวสาร)” เป็นกิจกรรมที่สำคัญในเขตศูนย์ฯ จันทบุรีอย่างหนึ่ง เพราะเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในอดีต(ระหว่างปี พ.ศ.2518-พ.ศ.2523) ศูนย์ฯ เคยร่วมงานใน “โครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดน (Border Zone)” มีการส่งเสริมกิจกรรมธนาคารข้าว ธนาคารควาย และได้มีการสรุปบทเรียนมาใช้กับงานของศูนย์ฯ และสามารถขยายกิจกรรมจากเรื่องข้าวไปยังเรื่องอื่น ๆ กล่าวคือในระยะแรกการทำเรื่องข้าวก็เพื่อแก้

ปัญหาการไม่มีข้าวกินของชาวบ้านในฤดูแล้งเท่านั้น แต่ต่อมาก็ขยายผลไปในเรื่องต่อไปนี้ เช่น

- ตั้งกลุ่มปุ๋ยแก้ปัญหาซื้อปุ๋ยราคาแพง
- ตั้งกลุ่มควายเพื่อใช้ไถนา(ระยะแรก)
- ตั้งกองทุนออมทรัพย์ / กองทุนพึ่งตนเอง

การขยายกลุ่มใหม่โดยการพลิกแพลงหาเงินทุนมาตั้งกลุ่มใหม่ โดยขอการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่สำคัญคือ การระดมทุนภายใน และเปิดโอกาสให้คนมีฐานะในหมู่บ้านเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม(สร้างความร่วมมือระหว่างคนจนและคนมีเงิน)

การช่วยเหลือคนยากไร้ขาดแคลนในชุมชน โดยคิดถึงคนจนที่ไม่มีโอกาสเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพราะไม่มีเงินสมัครค่าสมาชิก โดยใช้แรงงานร่วมกัน (เช่น ทำนารวม เลี้ยงปลาด้วยกัน) เพื่อเอารายได้มาตั้งกองทุนข้าวให้คนจนกู้โดยตรง หรือมีการโอนสิทธิ์ให้คนจนกู้แทนในบางครั้ง เป็นต้น ระเบียบกติกากลุ่มก็ปรับไปตามสภาพปัญหาของชุมชน เช่น ตั้งกองทุนข้าวเพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนยากไร้โดยตรง โดยไม่คิดดอกเบี้ย หรือให้ลงหุ้นด้วยการออกแรงงานสร้างยุ้งฉาง เป็นต้น (สคทพ.,ธนาคารข้าว,2533)

4.3) ปัจจุบัน(พ.ศ.2543) หมู่บ้านที่มีธนาคารข้าวได้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจำนวน 48 หมู่บ้าน เป้าหมายหลักของกิจกรรมคือการให้ชาวบ้านได้อยู่ดีกินดีขึ้น ไม่เป็นหนี้สินนายทุนในตลาด โดยให้สมาชิกกู้ยืมข้าวในยามขาดแคลนได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ (แต่ละหมู่บ้านคิดไม่เท่ากัน)

4.4) เน้นโครงการสร้างผู้นำ ช่วงหลังศูนย์ฯ ได้จัดให้มีการสัมมนาประเมินการทำงานของศูนย์ฯ ทุก 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2534 เป็นต้นมา ผลก็คือมีการปรับแนวการทำงานใหม่ โดยให้การศึกษาอบรมผู้นำประเภทต่าง ๆ ได้แก่

- 4.4.1) ผู้นำโครงการ เป็นผู้นำระดับกลุ่มต่าง ๆ ปัจจุบันมีมากกว่า 100 คน
- 4.4.2) ผู้นำเขต มีหน้าที่ติดตามปัญหา และแก้ปัญหา ปัจจุบันมีประมาณ 20 คน
- 4.4.3) ผู้นำวิทยากร มีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมสร้างสำนึกการร่วมกันแก้ปัญหา คล้ายเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ปัจจุบันมีประมาณ 10 คน

4.5) การระดมทุนภายใน ปัจจุบันศูนย์ฯ จะไม่สร้างกลุ่มใหม่ หากชาวบ้านเรียกร้องให้ไปช่วยก็จะให้เป็นหน้าที่ของผู้นำที่มีอยู่ไปให้คำแนะนำกันเอง โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯจะเป็นที่ปรึกษาให้ ส่วนเงินทุนศูนย์ฯ ก็จะไม่เพิ่มให้ใหม่ แต่จะใช้เงินทุนหมุนเวียนที่สมาชิกเก่าคืนมาให้ศูนย์ฯ ทั้งนี้ศูนย์ฯ เน้นหนักส่งเสริมแนวคิดการพึ่งตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น การจัดงานทอดผ้าป่าข้าวระดับภาคของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร การทำนา

รวม การปลูกข้าวโพดขายร่วมกัน (ศูนย์ฯ อนุญาตให้ใช้ที่ดินของศูนย์ฯ และให้ยืมเงินซื้อเมล็ดพันธุ์พืชเป็นต้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ศูนย์:26/06/2543)

- 4.6) การจัดตั้ง “กองทุนกองทุนหรือกลุ่มออมทรัพย์(ระดับเขต)” ศักยภาพในความพยายามพึ่งตนเองของชาวบ้านดูได้จากจำนวนเงินออมของแต่ละเขต เช่น เขต 2 เริ่มสะสมมาตั้งแต่ พ.ศ.2539 (5 ปี) มีเงินออมฝากธนาคารไว้ประมาณ 60,000 - 70,000 บาท โดยเก็บจากสมาชิกครอบครัวละ 200 บาทต่อปี และหาเพิ่มจากการจัดงานผ้าป่าข้าวหรืองานบุญสมทบด้วย การทำเช่นนี้ทำให้สมาชิกบางครอบครัวมีเงินสะสมทั้งในระดับกลุ่มและในระดับเขต วัตถุประสงค์ของการออม ก็คือ

- (1) เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในยามจำเป็นในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เช่น ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน หรือเมื่อเจ็บป่วย
- (2) เพื่อลดภาระหนี้สินจากนายทุนพ่อค้าในระบบ

ระเบียบกติกาการกู้ของกลุ่ม คือ ในกรณีฉุกเฉินไม่คิดดอกเบี้ยแต่ต้องคืนเงินภายใน 1 เดือน การปล่อยให้กู้จะเริ่มในปี 2544 เป็นต้นไป

- 4.7) กิจกรรมในระดับหมู่บ้าน (จากการสนทนากลุ่มกับผู้นำ 8 หมู่บ้านของจังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2543) ผู้นำบางท่านมีตำแหน่งทางราชการด้วย คือเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และมีบางหมู่บ้านเคยมีหน่วยงานราชการมาส่งเสริมก่อนแล้ว เช่น

- บ้านท่าผักชี อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว ได้รับแจกเมล็ดพันธุ์พืช (พ.ศ.2508)
- บ้านโพธิ์ทอง ต.วังใหม่ กิ่ง อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว มีเงินหมุนเวียนสำหรับกองทุนผู้ใช้น้ำ 60,000 บาท ให้ชาวบ้านดูแลรักษาประปาหมู่บ้าน ซึ่งภายหลังชาวบ้านได้พลิกแพลงนำเป็นเงินทุนหมุนเวียนซื้อปุ๋ยและกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย

ศูนย์ฯ เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านแถบนี้ประมาณ พ.ศ.2533 โดยส่งเสริมจัดตั้งธนาคารควาย แต่กิจกรรมนี้ภายหลังล้มเลิกไปเพราะหมดความต้องการใช้ควายเนื่องจากเปลี่ยนอาชีพเป็นทำไร่ ทำสวน ชาวบ้านบางกลุ่มหันไปเลี้ยงวัวนมหรือวัวเนื้อที่ทางราชการมาส่งเสริม

ต่อมาในปี พ.ศ.2540 มีการรื้อฟื้นการทำกิจกรรมขึ้นมาใหม่ โดยการติดตามเอาเงินจากกิจกรรมเก่า ๆ มาเป็นทุนก่อตั้งสมทบกับของสมาชิก เช่น กลุ่มปุ๋ยบ้านโพธิ์ทอง สมาชิก 10 ราย กู้ศูนย์ฯ 30,000 บาท สมาชิกสมทบรายละ 1,000 บาท ซื้อปุ๋ยได้ 6 ลูก สมาชิกต้องจ่ายดอกเบี้ยคืนกลุ่มลูกละ 600 บาทภายใน 1 ปี สมาชิกใหม่ต้องเสียเงินค่าสมัคร 200 บาท ปัจจุบันกลุ่มมีเงิน 10,500 บาท

กิจกรรมที่ทำต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ธนาคารข้าว กองทุนปุ๋ย และกองทุนออมทรัพย์หรือเงินสัจจะ ซึ่งบางหมู่บ้านเป็นเงินออมภายในชุมชนล้วน ๆ ไม่ได้ขอการสนับสนุนจากภายนอกเลย เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านเพชรสำราญ สมาชิก 110 รายออมเงินรายละ 10 บาทต่อเดือน ปัจจุบันมีเงินออมรวมกัน 50,000 บาท

อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบัน(พ.ศ.2543)ทุกหมู่บ้านมีเงินกองทุน(เพื่อการพึ่งตนเอง) ต่าง ๆ อยู่ไม่น้อยกว่า 50,000 บาท บางหมู่บ้านมีประมาณ 100,000 บาท (มีรายละเอียดในรายงานการสนทนากลุ่ม)

4.2.4 ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนทลราชบุรี

- 1) การก่อตั้ง: มีบาทหลวงเริ่มดำเนินงาน พ.ศ. 2499 สถาปนาเป็นสังคมทล พ.ศ. 2508 และจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ. 2522
- 2) เขตปฏิบัติงาน: ศูนย์ฯ ดำเนินงานอยู่ใน 16 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ราชบุรี (อ.สวนผึ้ง) กาญจนบุรี (อ.ทองผาภูมิ, อ.สังขละ อ.ศรีสวัสดิ์) เพชรบุรี สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์ (อ.หัวหิน) ประชากรในพื้นที่เป้าหมายประมาณ 70 % เป็นชนเผ่า (กะเหรี่ยง) ที่อพยพเข้ามาอยู่ตรงชายแดนไทย-พม่าอันเนื่องมาจากโครงการทอส่งก๊าซจากพม่า ประชากร 30 % เป็นชาวอีสาน อพยพ
- 3) จำนวนบุคคลากร: มีเจ้าหน้าที่ 4 คน แบ่งเขตทำงานเป็น 3 เขต แต่ละเขตมีอาสาสมัครชาวบ้าน 3 คน เนื่องจากบางพื้นที่อยู่ห่างไกลมาก เจ้าหน้าที่ทุกคนรับผิดชอบงานสนาม และรับผิดชอบงานเฉพาะด้านด้วย เช่น งานธุรการและบัญชี แรงงานอพยพ สุขภาพอนามัย ประสานงานด้านเกษตร/ด้านสตรี รวบรวมข้อมูลและเผยแพร่ และรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต ส่วนผู้อำนวยการจะรับผิดชอบเรื่องงานนโยบาย งานบริหาร ควบคุมการเงิน การหาเงินและเรื่องสิทธิมนุษยชน
- 4) สรุปลักษณะการดำเนินงานโดยทั่วไป
 - 4.1) ลักษณะกิจกรรมที่ทำในระยะแรก เป็นงานสงเคราะห์ เช่น การขุดบ่อน้ำ(บาดาล)ให้หมู่บ้านละ 1 บ่อ (ชาวบ้านออกแรง) งานอนามัยแม่และเด็ก อาหารกลางวันเด็ก กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน กิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ รณรงค์เทศกาลมหาพรต ต่อมาเมื่อเริ่มติดต่อกับองค์กรทุนเองแนวการทำงานก็ปรับเป็นการเน้นโครงการด้านเศรษฐกิจ คือทำโครงการสินเชื่อเพื่อการเกษตร เช่น โครงการเลี้ยงหมู เลี้ยงวัว(สมาชิก 8 ครอบครัว) โครงการธนาคารข้าว(สมาชิก 25 ครอบครัว) ร้านค้า พัฒนาแหล่งน้ำ ส่งเสริมอาชีพสตรี(ทำไม้กวาด) และโครงการสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นต้น
 - 4.2) ลักษณะการให้สินเชื่อ ส่วนใหญ่ศูนย์ฯ ให้กู้ในรูปแบบของ เช่น พันธุ์พืช ยา ปุ๋ย วัว ข้าวสาร (ธนาคารข้าวสาร) เป็นต้น หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ให้ส่งคืนเป็นเงินในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 เงินที่คืนมา ศูนย์ฯ นำไปขยายกลุ่มใหม่ แต่กิจกรรมกลุ่มจะจกไประยะหนึ่งเมื่อสมาชิกเก็บเกี่ยวไม่ได้ผล ไม่มีหน้ให้วัวกิน ไม่มีเงินส่งคืนและบางรายย้ายไปอยู่ที่ใหม่ อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ยังดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบันคือ โครงการข้าวสาร มีสมาชิก 27 ครอบครัว
- 4.3) การเปลี่ยนแนวทางการทำงาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 จนถึงปัจจุบัน มีการฟื้นฟูกิจกรรมบางอย่างโดยเปลี่ยนแนวทางมาเน้นการสรุปบทเรียนการทำงาน และการให้การศึกษาอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการทำงานพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านมี

การระดมทุนกันเองในรูปกลุ่มออมทรัพย์ (โดยไม่มีทุนจากศูนย์ฯ สมทบ) เป็นกติกาที่สมาชิกกลุ่มร่วมกันตั้งเองจึงมีรายละเอียดแตกต่างกันไป เช่น

- สมาชิกต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า
- สมาชิกต้องออมคนละไม่ต่ำกว่า 20 - 50 บาท (1 หุ่น) ต่อเดือน
- เมื่อออมได้ 3 เดือนจึงมีสิทธิกู้ โดยสามารถกู้ได้ 2 เท่าของเงินออม
- คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ส่งคืนภายใน 3 เดือน ถ้าเกินกำหนดต้องเสียค่าปรับไม่เกินร้อยละ 3 เป็นต้น
- เจ้าหน้าที่ช่วยติดตามดูแลด้านบัญชีกลุ่ม

4.4) ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับโดยตรง จากการติดตามผลของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ พบว่าปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์ที่ดำเนินงานต่อเนื่องมีประมาณ 8 กลุ่ม บางกลุ่มเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2534 บางกลุ่มเริ่มปี พ.ศ.2539 มีจำนวนสมาชิกระหว่าง 15-35 คนต่อ 1 กลุ่ม และพบว่าสมาชิกมีเงินออมภายใน 2 ปี กลุ่มละประมาณ 15,000 บาท สูงสุดคือกลุ่มที่ดำเนินงานนาน 5 ปี มีเงินออมประมาณ 72,000 บาทและสามารถปันผลแก่สมาชิกแล้ว บางกลุ่มพัฒนาเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน หลายกลุ่มยังอยู่ในขั้นทดลอง

4.5) ผลกระทบต่อชุมชน จากประสบการณ์การทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สมาชิกบางคนได้รับเลือกเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อ.บ.ต.) และบางกลุ่มทางราชการให้ความเชื่อถือแนะนำให้เขียนโครงการของบประมาณจาก "กองทุนเพื่อสังคม(SIF)" แต่กลุ่มคิดว่ากลุ่มไม่พร้อม กลัวสมาชิกคืนเงินไม่ได้เพราะเห็นว่าเงินมากเกินไปจึงปฏิเสธ อย่างไรก็ตามปัจจุบันกลุ่มมีความมั่นใจว่า กลุ่มที่พัฒนาขึ้นมาทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจะมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การบริหารตนเองได้ในอนาคต เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี(ทอผ้า) กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ 4 หมู่บ้าน (มีเครดิตยูเนียนเป็นฐาน) และโครงการสมุนไพรรักษาบ้าน เป็นต้น (มีรายละเอียดในรายงานการสนทนากลุ่ม)

4.2.5 ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทเชียงใหม่

1) การก่อตั้ง เริ่มงานครั้งแรก พ.ศ.2474 โดยคณะมิชชันนารีจากปารีส (MEP) และ พ.ศ.2494 โดยคณะมิชชันนารีจากเบธาราม ประเทศอังกฤษเข้ามาเผยแพร่ศาสนา และช่วยเหลือคนจนแบบสงเคราะห์เชิงพัฒนา โดยเน้นด้านการศึกษา พ.ศ.2502 สถาปนาเป็นสังคมชนบท พ.ศ. 2518 จัดตั้งเป็นศูนย์สังคมพัฒนาอย่างเป็นทางการ โดยมี บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร คนไทยคนแรก เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ

2) เขตปฏิบัติงาน (สรุปโดยบุญเหรียญ จันทร์โสด, 10/04/2543)

พื้นที่ปฏิบัติงาน : 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน มีการแบ่งพื้นที่ทำงานเป็น 3 เขตใหญ่ ได้แก่

- 2.1) เขตชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ 11 อำเภอ จังหวัดเชียงราย 1 อำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน 4 อำเภอ จังหวัด ลำพูน 1 อำเภอ รวม 248 หมู่บ้าน 6,988 ครัวเรือน ประชากร 41,113 คน
 - 2.2) เขตเชียงใหม่ (คนพื้นเมือง/ไม้ง) ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ 6 อำเภอ จังหวัดลำพูน 1 อำเภอ รวมประชากร 65 กลุ่ม 779 ครัวเรือน ประชากร 2,715 คน
 - 2.3) เขตพะเยา ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ 2 จังหวัดได้แก่ จังหวัดพะเยา 3 อำเภอ และจังหวัดลำปาง 2 อำเภอ รวมประชากร 52 หมู่บ้าน 2,549 ครัวเรือน ประชากร 12,746 คน
- 3) บุคลากร มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน 3 คน (ไม่นับรวมผู้อำนวยการศูนย์ฯ ซึ่งดูแลงานอื่น ๆ นอกเหนือจากงานศูนย์ฯ ด้วย) ได้แก่งานเอกสารข้อมูล 1, งานธุรการ/บัญชี 1 และงานประสานงานระดับชาติ 1 เจ้าหน้าที่ภาคสนาม แบ่งตามเขต ดังนี้
- 3.1) เขตพะเยา: เจ้าหน้าที่ 7 คน อาสาสมัครชาวบ้าน 5 คน
 - 3.2) เขตเชียงใหม่ :เจ้าหน้าที่ 3 คน อาสาสมัครชาวบ้าน 4 คน
 - 3.3) เขตปกาเกอะญอ เจ้าหน้าที่ 9 คน อาสาสมัครชาวบ้านกว่า 10 คน
- 4) สรุปลักษณะการดำเนินงานทั่วไป
- 4.1) กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ได้แก่ โครงการเศรษฐกิจ เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารวัว กองทุนหมุนเวียน งานผู้หญิงกับการพัฒนาการพัฒนาแหล่งน้ำ งานด้านที่ดินและการเกษตร ด้านการศึกษาอบรมระยะสั้น การรณรงค์เผยแพร่ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านเยาวชน คณะกรรมการเขต ผู้นำระดับต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น
- ในส่วนเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ก็มีการพัฒนาบุคลากร เช่น การประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ การจัดทำ Staff in training งานด้านบริหาร ได้แก่ การจัดประชุมคณะกรรมการผู้อำนวยการศูนย์ฯ จัดประชุมคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ จัดประชุมพนักงานแต่ละเขต และโครงการรณรงค์ “กิจกรรมกองทุนพึ่งตนเองของชาวบ้าน”
- นับตั้งแต่การวิจัยประเมินผลในปี พ.ศ. 2536 ศูนย์ฯมีการกำหนดนโยบาย 10 ปี โดยยึดหลักแนวทางคุณค่าศาสนาวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงาน พร้อมกับการปรับปรุงโครงสร้างและการบริหารงานของศูนย์ฯ โดยเร่งส่งเสริม สนับสนุนกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง โดยอาศัยกระบวนการการศึกษา ประสานงาน เช่น สนับสนุนการสร้างกองทุนต่าง ๆ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรหรือกลุ่มระดับเขต (สคทพ.และCEBEMO:การดำรงอยู่ของชุมชน การต่อสู้และพัฒนา:2533:129-159) มีการกำหนดแผนมุ่งสู่การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจทั้งองค์กรชาวบ้านและศูนย์ฯ และลดการขอทุนสนับสนุนจากต่างประเทศลง

4.2) การดำเนินงานจัดตั้งกองทุนเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้าน แยกตามเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน
บาทหลวงณรงค์ชัย หมั่นศึกษา ได้สรุปว่าตัวเลขเงินกองทุนที่แต่ละเขตบริหารกันเองอยู่ขณะนี้ มี
ประมาณเขตละไม่ต่ำกว่า 1 ล้านบาท (มี 3 เขต) ซึ่งต่อไปนี้เป็นสรุปภาพรวมการทำงานของ
กลุ่มต่าง ๆ (แยกเขต) โดยสังเขป ดังนี้

4.2.1) เขตจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ปี พ.ศ.2528 เริ่ม“การทำงานระดับเขต” โดยเริ่มจากกลุ่มชาวบ้าน 4 กลุ่ม ก่อน
หน้านั้น (ตั้งแต่ พ.ศ.2524) มีการรวมกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มปุ๋ย กลุ่มข้าว กลุ่มออมทรัพย์
ต่อมา มีการเรียกร้องให้ช่วยเหลือขยายกลุ่มใหม่ทั้งภายในหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้าน
กรรมการกลุ่มจึงเกิดความคิดที่จะรวมกันทำงานข้ามกลุ่มหมู่บ้านในรูปแบบ “คณะกรรมการ
เขต” และมีกิจกรรมระดับเขตเกิดขึ้น เช่น

- การออมทรัพย์
- การร่วมมือทำทานข้าวล้านบาตร(ผ้าป่าข้าว)
- โครงการปุ๋ย และ
- การทำกลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น

ต่อมาในปี 2531 มีสมาชิกเพิ่มเป็น 20 กลุ่ม วิธีการดำเนินงานมีกฎระเบียบงานเขตที่
แน่นอนและมีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เช่น การเลือกกรรมการบริหารโดยใช้วิธี
การเลือกตั้งโดยตรง คณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายปฏิคม ปุ๋ย การเงิน (แยกเป็นการ
เงิน บัญชี ตรวจสอบ) และฝ่ายศึกษา

4.2.2) เขตป่าเกอละญอ จังหวัดเชียงใหม่

มีการสร้างเครือข่าย “กองทุนกองทุนบุญข้าว” โดยที่คณะกรรมการเขตสามารถจัดงาน
รณรงค์กองทุนบุญข้าวและบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง มีการขยายงานจากหมู่บ้านเป็นเขต เป็น
อำเภอและจังหวัด คณะกรรมการเขตร่วมกันเขียนโครงการขอการสนับสนุนต่อ “กองทุนเพื่อ
สังคม (SIF)”เอง และจากการจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มแม่บ้าน ทำให้เกิดการจัดตั้ง “กอง
ทุนระยะยาว” ระหว่างเขตของกลุ่มแม่บ้านขึ้นอีก โดยสามารถจัดเตรียมงบประมาณการจัด
อบรมเองได้ ต่อมา มีการขยายกองทุนเพิ่มขึ้นอีกหลายกลุ่ม

4.2.3) เขตพะเยา

เขตพะเยาแยกตัวออกมาจากศูนย์ฯ เชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ.2524 มีกิจกรรมเศรษฐกิจ
เกิดขึ้นมากเช่นเขตอื่น ๆ แต่กิจกรรมที่สำคัญ 3 อย่างที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือ

- (1) การจัดตั้ง “กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์” ในปี พ.ศ.2529 โดยการออมของชาว
บ้านปีละ 10 บาทต่อครอบครัวจากสมาชิก 160 ครอบครัวใน
- (2) ในปี พ.ศ.2534 ได้พัฒนามาเป็น “กองทุนเงินกู้ฉุกเฉิน” เพื่อให้สมาชิกกู้ยืมใน
ยามเจ็บป่วยโดยการระดมทุนจากการจัดงานทอดผ้าป่าข้าวมาเสริม และ

- (3) พ.ศ.2535 ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฯ ให้ดำเนินการอย่างเป็นทางการมีคณะกรรมการชาวบ้านบริหาร (ระยะแรกมีเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ 1 คนร่วมเป็นกรรมการ) มีระเบียบที่แน่นอน และเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันการเงินชุมชน หรือ ส.ง.ช.” ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความพยายามของศูนย์ฯ ที่จะให้ชุมชนบริหารจัดการตนเองในระดับเขต
- (4) การจัดหางบก่อสร้างสำนักงาน ส.ง.ช. และงบดำเนินงานมีรายละเอียดดังนี้
- ครั้งที่ 1 ศูนย์ฯ พะเยาจัดงานครบรอบ 10 ปีในปี พ.ศ.2535 ได้เงิน 79,396 บาท
 - ครั้งที่ 2 ชาวบ้านร่วมกันจัดงานทอดผ้าป่าข้าวเปลือกในปี พ.ศ.2538 ได้เงินประมาณ 96,000 บาท
 - ครั้งที่ 3 ศูนย์ฯ และชาวบ้านร่วมกันจัดงานทอดผ้าป่าข้าวเปลือกและทำบุญเปิดสำนักงาน ส.ง.ช. ในปี พ.ศ.2542 ได้เงินประมาณ 100,000 บาท
 - สำนักงาน ส.ง.ช. ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินบริจาคจำนวน 14 ไร่ได้งบก่อสร้างมาจากการทำโครงการเสนอขอการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างประเทศ(MISEREO) ในปี พ.ศ.2539 โดยการร่วมสมทบจากศูนย์ฯ เชียงใหม่ และชาวบ้านซึ่งจัดงานผ้าป่าข้าวเปลือกในปี พ.ศ.2540 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละของการสนับสนุนจากทุนต่างประเทศ ศูนย์ฯ และชาวบ้านตามลำดับดังนี้คือ 50:30:20
- (5) ในด้านการดำเนินงาน ศูนย์ฯ ให้งบอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการให้แก่ ส.ง.ช. ปีละ 50,000 บาทศูนย์ฯ เช่น การอบรมด้านบัญชี ให้พนักงาน เป็นต้น
- (6) วัตถุประสงค์หลักในการดำเนินงานของ ส.ง.ช. คือ การลดภาระหนี้สินของชาวบ้านทั้งจากนายทุนเงินกู้ยืมในระบบ และธนาคาร ธ.ก.ส. ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูง ในกรณีที่ต้องกู้ยืมเงินเพื่อสวัสดิการเจ็บป่วยและการศึกษาของบุตรหลานสมาชิก รวมทั้งช่วยเหลือสมาชิกในกรณีฉุกเฉิน เช่น ประสบอัคคีภัย

5) แผนการพึ่งตนเองของศูนย์ฯ

ศูนย์ฯ ได้ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนในพื้นที่จัดหาแหล่งทุนสำหรับสนับสนุนงานองค์กรชาวบ้านที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนในการบริหารเงินทุนต่างๆ ขณะเดียวกันศูนย์ฯ ก็เตรียมคนที่จะสืบทอดงานพัฒนาสังคมต่อไป หากในอนาคตศูนย์ฯ ไม่สามารถจะดำเนินงานต่อไปได้ ดังนี้

- 5.1) ในปี 2541 ศูนย์ฯ จัดตั้งหน่วยงาน “ศูนย์วิจัยอบรมศาสนาและวัฒนธรรม” ขึ้นอย่างเป็นทางการที่อำเภอสันกำแพงเพื่อให้ทำงานด้านวิชาการและให้คำปรึกษาแก่ศูนย์ฯ พร้อมกับทำหน้าที่ผลิตอาสาสมัคร (ผู้สืบทอด) ให้ทำงานแทนเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ในอนาคต งบประมาณในการก่อสร้างอาคารได้จากองค์กรทุน เบนเนโวลูเชีย (BENE VOLUSIA) ประเทศฝรั่งเศส ส่วนงบประมาณในการดำเนินงานได้จากสังคมมณฑล

เชียงใหม่เดือนละประมาณ 40,000 - 50,000 บาท นอกนั้นเป็นเงินบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา

- 5.2) การเตรียมฝึกให้ชาวบ้านทำงานแทนเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ตามแผนการลดจำนวนเจ้าหน้าที่ลง ซึ่งเจ้าหน้าที่บางคนอาจกลับไปทำงานอยู่ในหมู่บ้านต่อไปในรูปแบบต่าง ๆ หากชาวบ้านยอมรับ เช่น การได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือเป็นสมาชิก อ.บ.ต. เป็นต้น การทำเช่นนี้เป็นการลดค่าใช้จ่ายของศูนย์ฯ ด้วยเช่นกัน
- 5.3) ศูนย์ฯ จัดตั้ง "กองทุนศูนย์สังคมพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง" จากเงินที่ชาวบ้านคืนมาจากบางโครงการที่ปิดไปแล้ว เพื่อเตรียมการทำงานในอนาคต

4.3 ผลกระทบต่อการเสริมสร้างกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

รายงานในส่วนนี้ต้องการสรุปภาพรวมการทำงานของชุมชนใน 2 ประเด็น ที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารทุนและจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ดังนี้

4.3.1 เครือข่ายผู้นำเกษตรกรระดับภาคและลักษณะการดำเนินงาน

4.3.2 การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพึ่งตนเอง

4.3.1 เครือข่ายผู้นำเกษตรกรระดับภาคและลักษณะการดำเนินงาน

1) โครงสร้างเครือข่ายผู้นำเกษตรกร

เครือข่ายผู้นำเกษตรกรเกิดจากการประสานงานของสำนักเลขาธิการฯ เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้แก่เกษตรกรตามการเรียกร้องของศูนย์ฯ โดยจัดแบ่งการทำงานเป็นภาคตามลักษณะสภาพปัญหาการเกษตรที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

- 3.1) ภาคที่หนึ่ง (4 ศูนย์ฯ อีสาน) ได้แก่ ศูนย์ฯ นครราชสีมา / ศูนย์ฯ ท่าแร่-สกลนคร / ศูนย์ฯ อุบลราชธานีและศูนย์ฯ อุดรธานี
- 3.2) ภาคที่สอง (ได้แก่ กลุ่มภาคกลาง ออก ตก ได้) ประกอบด้วย ศูนย์ฯ จันทบุรี / ศูนย์ฯ ราชบุรี / ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ / ศูนย์ฯ สุราษฎร์ฯ และศูนย์ฯ นครสวรรค์
- 3.3) ภาคที่สาม(เชียงใหม่) ได้แก่ เชียงใหม่เขตบนดอยและพื้นราบ / พะเยาเขตบนดอยและพื้นราบ / เขตป่าเกอญอ

2) ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายผู้นำเกษตรกร

ในด้านเนื้อหาของกิจกรรมเน้นหนักในด้านการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหา สาเหตุและทางเลือกของเกษตรกร (เกษตรปลอดสารพิษ และเกษตรผสมผสาน) โดยประสานงานกับทุกองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้สำนักเลขาฯ ได้จัดให้มีกิจกรรมขึ้น 3 ระดับ ดังนี้คือ

- 2.1) กิจกรรมระดับศูนย์ฯ คือการร่วมจัดสัมมนา ให้บริการด้านข้อมูลตามที่ศูนย์ฯ ต้องการ
- 2.2) กิจกรรมระดับภาค เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 กิจกรรมที่ทำร่วมกันคือ การจัดสัมมนาและกิจกรรมทอดผ้าป่าร่วมกันปีละ 1 ครั้งเพื่อรณรงค์ระดมทุนให้กับศูนย์ฯ (ที่เป็นเจ้าภาพจัด) นำไปใช้ในงานเกษตรระดับเขต โดยจัดหมุนเวียนกันไปในแต่ละศูนย์ฯ

เฉพาะในปี 2543 สภาคทอศึกษา ได้ประยุกต์เอาการรณรงค์ทางศาสนาที่ในปี 2000 เป็นปีฉลองเกษตรกรรมและถือเป็นปีปลดหนี้ทุกชนิดตามความเชื่อของศาสนามาเป็นแนวการรณรงค์จัดตั้ง “กองทุนกองทุนปี 2000” เพื่อเป็นการเผยแพร่แนวทางการพึ่งตนเองของเกษตรกรและสังคมส่วนร่วม โดยเงินที่ได้จะนำไปเสริมสร้างกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้นโดยอาศัยกระบวนการให้การศึกษาและการส่งเสริมเกษตรผสมผสาน

- 2.3) กิจกรรมระดับชาติ เริ่มในปี พ.ศ.2542 โดยสำนักเลขาธิการ เป็นผู้จัดหางบประมาณและประสานงานให้ศูนย์ฯ คัดเลือกผู้แทนเกษตรกรไปเข้าสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับผู้นำเกษตรกรในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย กัมพูชา และประเทศไทย เป็นต้น โดยคัดเลือกไปศูนย์ฯ ละ 5 คน (เลือกจากตัวแทนภาคคนเก่า 5 คน คนใหม่ 5 คน โดยอยู่ในแผนการเตรียมสืบทอดบุคคลากร)

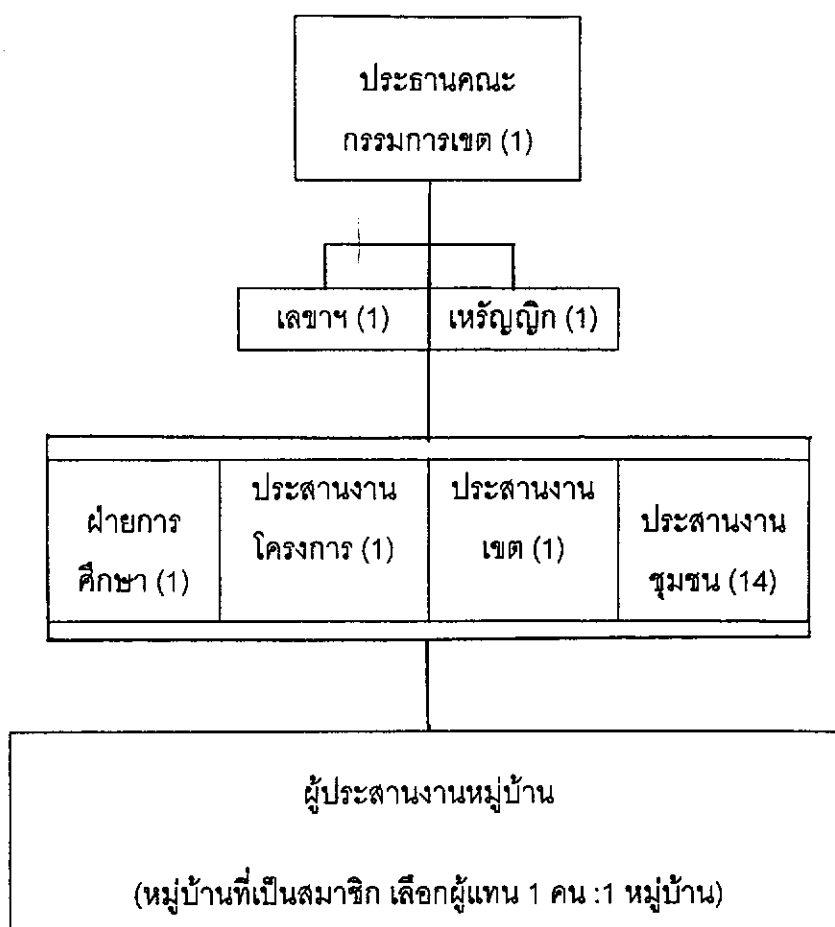
4.3.2 การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพึ่งตนเอง

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะเครือข่ายองค์กรชาวบ้านที่มีลักษณะเด่นชัด ดังต่อไปนี้

- 1) รูปแบบการบริหารงานคณะกรรมการเขต ศูนย์ฯ จันทบุรี
- 2) รูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายผู้นำชาวบ้านของศูนย์ฯ เชียงใหม่ ได้แก่
 - 2.1) รูปแบบการทำงานระดับสังฆมณฑล
 - 2.2) รูปแบบการประสานงานผู้นำชาวบ้านเขตป่าเกาะญอ
 - 2.3) รูปแบบการบริหารงานสถาบันการเงินชุมชน (ส.ง.ช.) ศูนย์ฯ พะเยาและลักษณะการดำเนินงาน
- 3) การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ระดับเขต
- 4) ธนาคารข้าว / กองบุญข้าวระดับเขต

1) รูปแบบการบริหารงานคณะกรรมการเขต ศูนย์ฯ จันทบุรี

(ดูแผนภูมิที่ 6)

แผนภูมิที่ 6 : รูปแบบการบริหารงานคณะกรรมการเขต ศูนย์ฯ จันทบุรี

หมายเหตุ

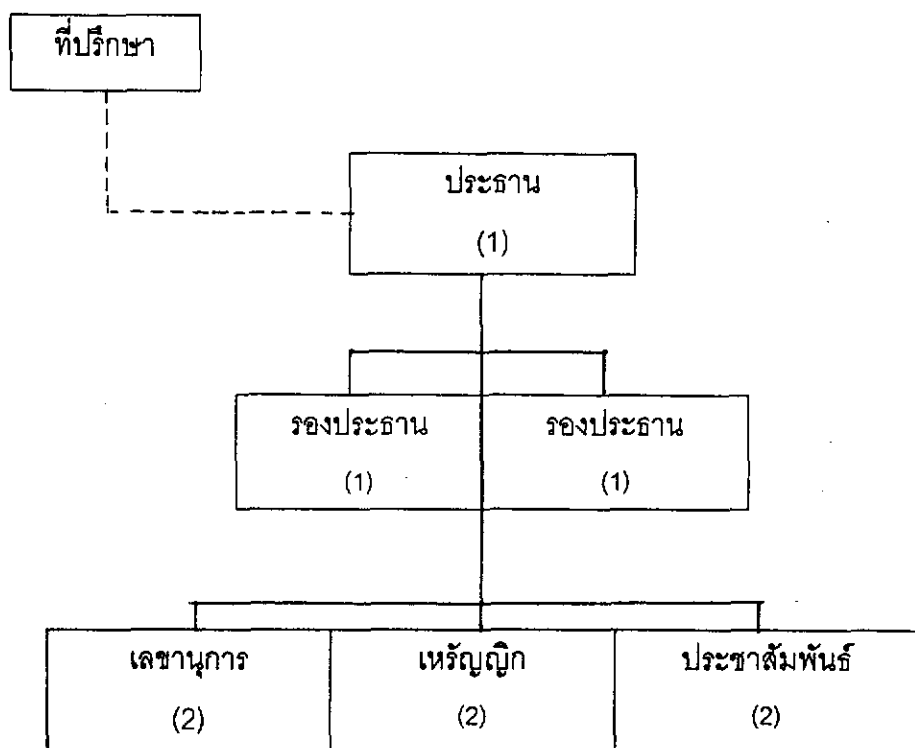
ศูนย์ฯ แบ่งการทำงานเป็น 3 เขต มีกรรมการเขตที่เลือกมาจากผู้แทนหมู่บ้าน (ตัวอย่างเช่น เขต 2 มีกรรมการเขต 20 คน มาจากตัวแทน 14 หมู่บ้าน) หลังจากนั้นตัวแทนที่ได้รับเลือกจะช่วยกันเลือกบุคคลที่เหมาะสมดำรงตำแหน่งประธาน เลขา เหรัญญิก ผู้ประสานงาน(ภายใน)เขต ผู้ประสานงาน(ทุก)โครงการ และฝ่ายการศึกษา(ร่วมกับศูนย์ฯ จัดเตรียมเนื้อหาการอบรมฟื้นฟูในเขต) ส่วนที่เหลือถือเป็นผู้ประสานงาน(ใน)ชุมชนทุกคน

2) รูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน ศูนย์ฯ เชียงใหม่

2.1) รูปแบบการทำงานระดับสังฆมณฑล

ศูนย์ฯ เชียงใหม่แบ่งพื้นที่ทำงานเป็น 3 เขต ดังกล่าวในบทก่อนแล้ว เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารงานของศูนย์ฯ ๆ จึงจัดตั้งคณะกรรมการผู้นำชาวบ้านระดับสังฆมณฑลขึ้น โดยมีตัวแทนคณะกรรมการแต่ละเขต(3 เขต) 10 คน เข้าร่วม รวมเป็น 30 คน และคัดเลือก 9 คนเป็นคณะดำเนินงาน กรรมการทุกคนจะสามารถเรียนรู้งานร่วมกับศูนย์ฯ ได้ ทั้งนี้โดยมีที่ปรึกษาคือ ศูนย์ฯ เชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมฯ นักวิชาการภาครัฐและเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

(ดูแผนภูมิที่ 7)

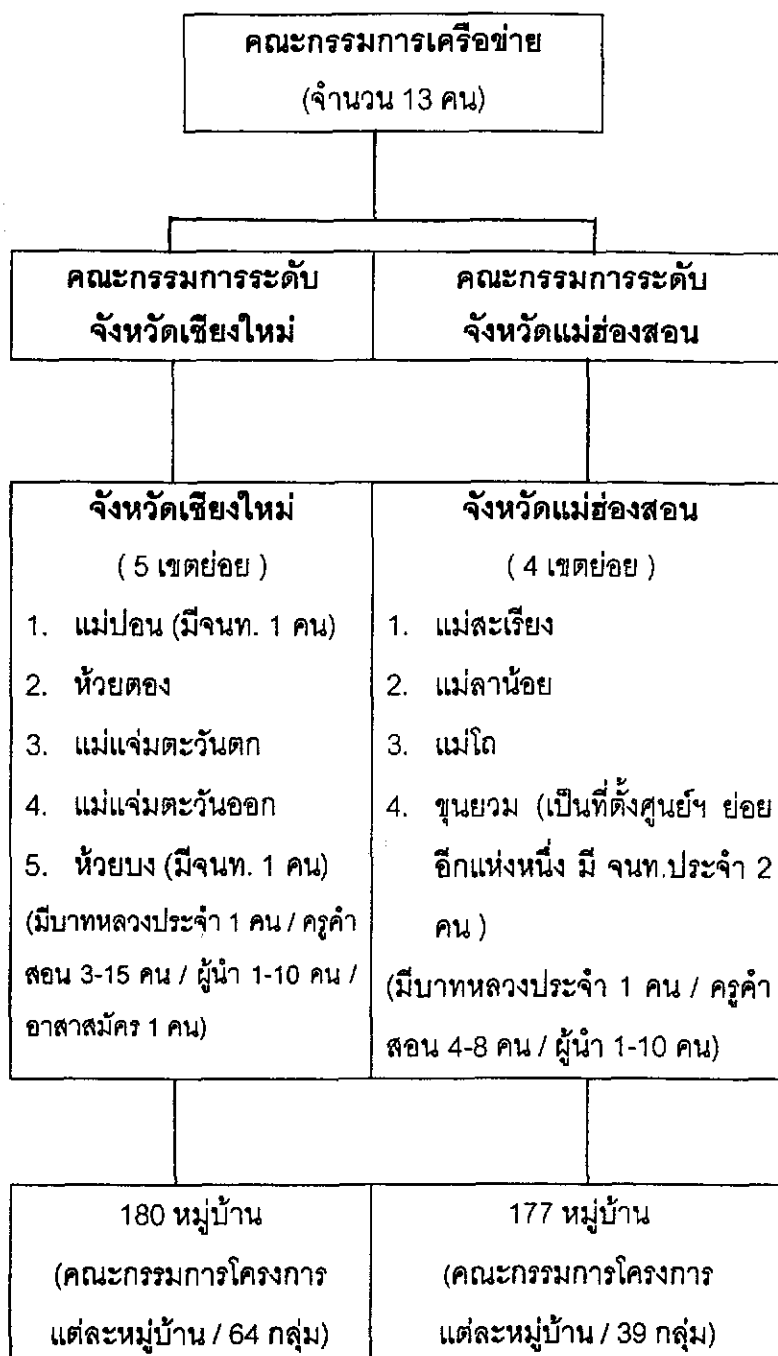
แผนภูมิที่ 7 : รูปแบบคณะกรรมการชาวบ้านระดับสังฆมณฑล (ศูนย์ฯ เชียงใหม่)
 (ที่มาของข้อมูล : สภาคาทอลิกฯ:โครงการสัมมนาผู้นำเกษตรกรระดับชาติ ครั้งที่ 1:ก.ย.2542)

กิจกรรมร่วมกัน ระดับศูนย์ฯ คือ

- (1) กองทุนรวม 3 เขต
- (2) เกษตรยั่งยืน
- (3) กองบุญข้าว / ผ้าป่าข้าว
- (4) สิ่งแวดล้อม
- (5) เยาวชน

2.2) รูปแบบการประสานงานผู้นำชาวบ้านเขตป่าเกาะญอ

(ดูแผนภูมิที่ 8)

แผนภูมิที่ 8 : โครงสร้างเครือข่ายการประสานงานเขตป่าเกอะญอ

(ที่มาของข้อมูล : การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เขตป่าเกอะญอ นายลิเก วงศ์จอมพร (13/9/43) และสรุปประเมินผลกิจกรรมกอบกู้บุญข้าวตั้งแต่ พ.ศ.2532-พ.ศ.2542 ของศูนย์ฯ เชียงใหม่)

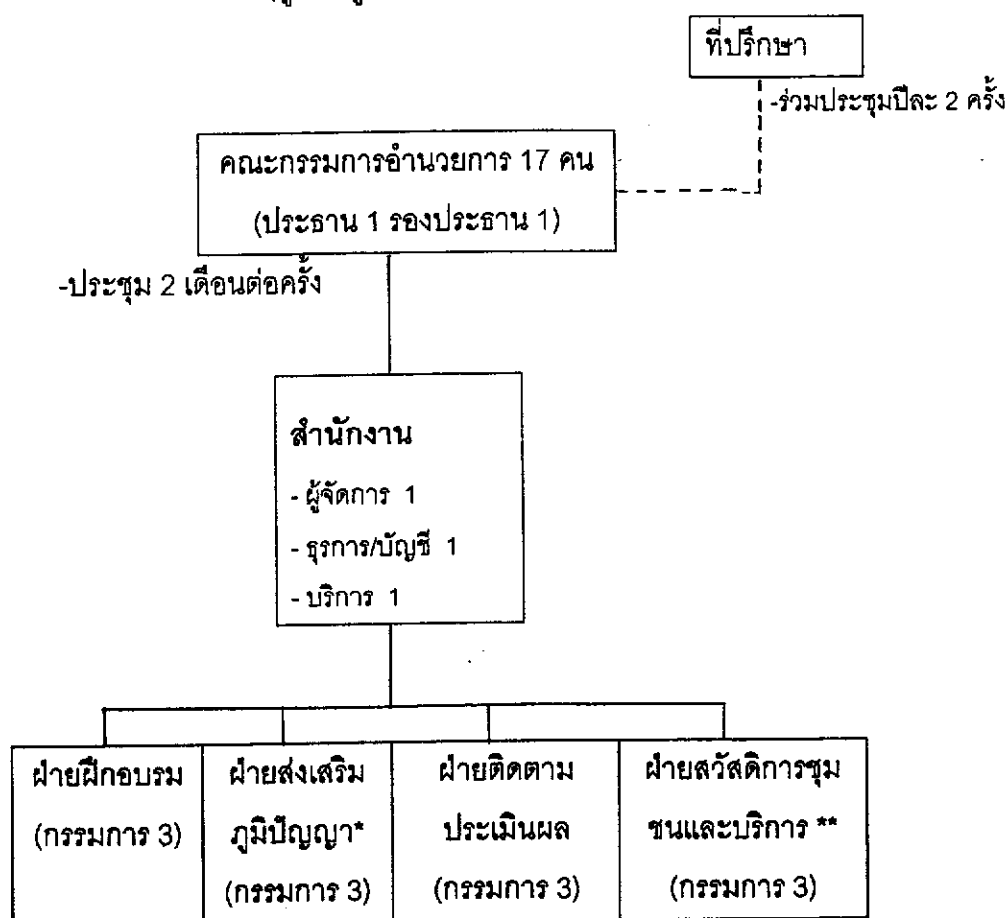
หมายเหตุ

- (1) สถานภาพของเขต เขตย่อย หมายถึงตำบลหนึ่ง มีประมาณ 5-12 หมู่บ้าน ในแต่ละอำเภอมีวัดคาทอลิก 1 แห่ง และการเรียกชื่อ "เขต" ของทางศูนย์ฯ มีความหมายถึงการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบมากกว่าจะหมายถึงการเรียกตามการแบ่งเขตปกครองของทางการ

- (2) การบริหารงาน ภายในเขตหนึ่งมีการจัดประชุมร่วมกันทั้งหมดปีละ 1 ครั้ง (นอกเหนือจากการประชุมภายในหมู่บ้าน) และทุกเขตมีการจัดประชุมร่วมกันปีละ 1 ครั้ง เช่นกัน ในอนาคตอาจพัฒนาเครือข่ายชาวบ้านให้เป็นองค์กรเพื่อรับผิดชอบงานทุกอย่างในชุมชนได้ และขณะนี้เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ก็เริ่มปล่อยให้ทางกรรมการดำเนินงานเองตั้งแต่ พ.ศ.2542 โดยที่เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จะได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมเท่านั้น
- (3) การประเมินผลการดำเนินกิจกรรม ศูนย์ฯ จัดให้มีการประเมินภายในร่วมกันโดยแยกจัดระหว่าง 4-5 หมู่บ้าน เขตละ 1 ครั้งต่อปี ทำร่วมกันทั้งกรรมการและผู้แทนสมาชิก ในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าศูนย์ฯ อาจขอให้ส่งมอบหมายให้ทางวัดมาอภิบาลงานด้านสังคมด้วยนอกเหนือจากการแพร่ธรรม

2.3) โครงสร้างการบริหารงานสถาบันการเงินชุมชน (ส.จ.ช.) ศูนย์ฯ พะเยาและลักษณะการดำเนินงาน

2.3.1) โครงสร้างการบริหารงาน (ดูแผนภูมิที่ 9)

แผนภูมิที่ 9 : โครงสร้างการบริหารงานของ ส.จ.ช.

หมายเหตุ

- (1) จำนวนคณะกรรมการอำนวยการในปัจจุบัน มาจากจำนวนสมาชิกศูนย์ ฯ กลุ่มต่างๆ 55 กลุ่ม คือจาก อ.เมือง 34 กลุ่ม อ.ภูซาง 21 กลุ่ม (ในอนาคตจะเพิ่มกลุ่มของ อ.เชียงคำ)
- (2) * ฝ่ายส่งเสริมภูมิปัญญา มีหน้าที่แนะนำส่งเสริมอาชีพพื้นบ้าน เช่น การสานตะกร้า ทำไม้กวาด เป็นต้น
- (3) **ฝ่ายสวัสดิการชุมชนและบริการทำหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานและความเหมาะสมในการขอกู้ เสนอต่อผู้จัดการก่อนการพิจารณาอนุมัติ
- (4) การบริหารสำนักงาน ผู้จัดการคนปัจจุบันทำงานแบบอาสาสมัคร เพราะเป็นกรรมการ(1 ใน 4)ของกลุ่มฌาปนกิจ ซึ่งได้เงินศพละ 80 บาทอยู่แล้ว ผู้จัดการมีหน้าที่พิจารณาอนุมัติเงินกู้และดูแลให้คำปรึกษาแก่พนักงาน งบประมาณค่าใช้จ่ายภายในสำนักงานกำหนดไว้ไม่เกินเดือนละ 1,500 บาท (รวมเงินเดือนพนักงาน 1 คน อีก 1 คนได้รับเงินสนับสนุนจากทุนต่างประเทศ)
- (5) พนักงานธุรการเป็นลูกหลานสมาชิกศูนย์ฯที่อ.เชียงคำ ศึกษาจบระดับอนุปริญญาบริหารจากสถาบันราชภัฏเชียงราย และมีแผนศึกษาต่อภาคค่ำอีก 2 ปีให้ได้ปริญญาตรีด้านคอมพิวเตอร์

2.3.2) ลักษณะการดำเนินงานของสถาบันการเงิน (ส.ง.ช.)

- ระเบียบการให้กู้ มีดังนี้คือ

- (1) กำหนดเวลาในการกู้ 4 เดือน (120 วัน) เริ่มคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน ในเดือนที่ 3 และ 4 ถ้าส่งเงินคืนช้าจะถูกปรับร้อยละ 50 สตางค์
- (2) วงเงินการให้กู้มี 2 ประเภทคือ (1) สำหรับกรณีเจ็บป่วย ให้กู้ได้ระหว่าง 500 – 3,000 บาทต่อ 1 ครั้ง
- (3) สำหรับการศึกษแบ่งเป็นระดับประถมศึกษา กู้ได้ไม่เกิน 1,500 บาทต่อเทอม / ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กู้ได้ไม่เกิน 2,000 บาทต่อเทอม / ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กู้ได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อเทอม

- ผลการดำเนินงานในการช่วยเหลือสมาชิก มีดังนี้

ส.ง.ช.ให้บริการแก่ผู้ที่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ทั้งหมด ไม่เฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ซึ่งเป็นสมาชิก ส.ง.ช.โดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ดูผลการดำเนินงานในตารางที่ 3 ด้านล่างนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนสมาชิกรวม (ครอบครัว)	สมาชิกของผู้ กรณีเจ็บป่วย (คน)	จำนวนเงินให้กู้ เมื่อเจ็บป่วย (บาท)	จำนวนเงินให้กู้ เพื่อการศึกษา (บาท)	สมาชิกของผู้ การศึกษา (คน)
2539	160				
2531	380				
2532	617				
2534	896				
2535	1,017	37	132,500	-	-
2536	1,220				
2539*	1,220	131	338,500	682,500	349
2540	1,200	166	476,500	965,200	457
2541	1,200	-	-	603,500	269**
2542	1,210	126	349,000	450,500	208**

(ตารางที่ 3 : แสดงจำนวนสมาชิกและการบริหารทุนของ ส.ง.ช. เปรียบเทียบรายปี)

หมายเหตุ

- (1) * ในปี พ.ศ. 2539 ส.ง.ช. โอนเงินให้สาขาย่อยเปิดใหม่แห่งแรกที่อำเภอเชียงคำ เป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท เนื่องจากระยะทางจากอำเภอเชียงคำถึง ส.ง.ช. ประมาณ 120 ก.ม. ไม่สะดวกสำหรับการเดินทางของสมาชิกที่จะมาขอกู้ในแต่ละครั้ง ในปีนี้เป็นปีแรกที่เริ่มปล่อยกู้เพื่อการศึกษา และสาเหตุที่สมาชิกลดลงเพราะบางรายย้ายที่อยู่ และบางรายเสียชีวิต
- (2) ** ในปี พ.ศ. 2541-2542 สมาชิกที่ค้างชำระเงินคืนให้ ส.ง.ช. ทำให้ไม่มีสิทธิได้ขอกู้อีก สาเหตุเป็นเพราะระเบียบเดิมเปิดให้สมาชิกมีสิทธิกู้ได้มากกว่า 1 ประเภทโดยยังไม่ได้คืนเงิน ทำให้คณะกรรมการปรับปรุงระเบียบใหม่ในปี พ.ศ.2541 ให้สมาชิกมีสิทธิกู้ได้เพียงครั้งละ 1 ประเภทเท่านั้น
- (3) ตัวเลขที่นำมาลงเปรียบเทียบให้เห็นสัดส่วนของสมาชิกที่ขอใช้บริการ ในบางปีทะเบียนสมาชิกก็ไม่ได้บันทึกไว้ แต่สามารถมองเห็นได้ว่าส่วนใหญ่นับจำนวนสมาชิกของ ส.ง.ช.มีเพิ่มขึ้นทุกปี มีบางปีอาจลดลงเล็กน้อยเนื่องจากมีสมาชิกเสียชีวิตหรือย้ายที่อยู่

3) กลุ่มออมทรัพย์ระดับเขต

3.1) ศูนย์ นครราชสีมา

3.1.1) การออมทรัพย์ระดับเขต หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านของทั้ง 3 เขต (โคราช ชัยภูมิ บุรีรัมย์) แต่ละเขตมี 5-6 กลุ่ม รวม 3 เขตมี 20 กลุ่ม มีข้อตกลงให้แต่ละเขตจะต้องนำเงินไปฝากรวมกันที่สำนักงานศูนย์ฯ โคราช (ชั่วคราว) อย่างน้อยเดือนละ 200 บาท (ไม่จำกัดเพดานเงินฝาก) เฉพาะเขตชัยภูมิ (ศูนย์กลางอยู่ที่บ้านหนองไผ่งาม ตำบลหนองบง อำเภอเมือง) มีเงินฝากระดับเขตถึง 4 แสนบาทมากกว่าทุกเขต) และหากต้องการกู้เงินต้องผ่านการพิจารณาอนุมัติจาก "กรรมการระดับเขต" ก่อน หลังจากนั้นจึงส่งต่อไป "กรรมการเครือข่าย" พิจารณาเรื่องวงเงินกู้ซึ่งจะมีการประชุมพิจารณาทุกปีละ 2 ครั้ง

กรรมการเขต แต่ละเขตประกอบด้วยกรรมการ 8 คน คือ ประธาน 1 รองประธาน 1 เลขานุการ 1 เหรัญญิก 1 กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ 1 กรรมการฝ่ายตรวจสอบบัญชี 1 กรรมการฝ่ายพิจารณาเงินกู้ 1 และกรรมการฝ่ายติดตามเร่งรัดหนี้สิน 1

กรรมการเครือข่าย คัดเลือกจากตัวแทนกรรมการระดับเขตของทั้ง 3 เขต เขตชัยภูมิ (บ้านหนองไผ่งาม) ได้รับเลือกไป 4 คน

3.1.2) กลุ่มออมทรัพย์เขตชัยภูมิ มีแผนการในอนาคตจะตั้งสำนักงานออมทรัพย์ของเขตที่บ้านหนองไผ่งามด้วย โดยกลุ่มแม่บ้านของอ.บ.ต.จะให้งบก่อสร้าง 10,000 บาทสมทบกับงบกองกลางของกลุ่ม 5,000 บาท และเก็บเพิ่มเติมจากสมาชิกอีกคนละ 10 บาทเป็นค่าอุปถัมภ์คนละ 4 ก้อน ได้มา 1,600 บาท กรรมการต่างกล่าวว่า "เมื่อมีสำนักงานของกลุ่มก็จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าเรามีธนาคารของหมู่บ้านเราเอง จะได้ไม่เป็นหนี้ธนาคาร ธ.ก.ส." (90 % ของสมาชิกเป็นหนี้รายละ 30,000 บาทขึ้นไปถึงแสนบาท)

3.2) ศูนย์ เชียงใหม่

3.2.1) กองทุนออมทรัพย์เขตอำเภอจอมทอง

กองทุนออมทรัพย์เขตจอมทองเป็นกิจกรรมหลักระดับเขต มี 2 กองใหญ่ คือ กองทุนออมทรัพย์พ่อบ้าน และกองทุนออมทรัพย์แม่บ้าน เริ่มจากกลุ่มพ่อบ้านทดลองทำกองทุนออมทรัพย์มีระยะเวลา 3 ปี เมื่อถึงกำหนดก็แบ่งเงินคืนสมาชิกหมด ชาวบ้านเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์เพราะสามารถปลดหนี้รายทุนเงินกู้ร้อยละ 5 ต่อเดือนได้ ไม่อยากพึ่งพารัฐและอยากพึ่งตนเองเป็นหลัก จึงคิดเริ่มต้นใหม่ในปี พ.ศ.2531 โดยมีกลุ่มแม่บ้านที่มีความเข้าใจการดำเนินงานแล้วจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมของพ่อบ้านขอเริ่มตั้งกองทุนเองบ้างในหมู่บ้านจนสามารถขยายกลุ่มยกขึ้นเป็นออมทรัพย์เขตได้ในปี 2533 จนถึงปัจจุบันเขตจอมทองดำเนินงานเรื่องการออมทรัพย์มานานกว่า 10 ปีแล้ว กลุ่มมีเงินออมรวมในปี พ.ศ. 2542 ประมาณกว่า 1 ล้านบาท จากการออมของ

สมาชิก 21 กลุ่ม 400 คน (แยกเป็นกลุ่มพ่อบ้าน 15 กลุ่ม-150 คน กลุ่มแม่บ้าน 6 กลุ่ม-250 คน) สมาชิกได้เงินปันผลหุ้นละ 2.5 บาท

ด้านการบริหารงาน กรรมการกองทุนมี 10 คน (พ่อบ้าน 5 คน/แม่บ้าน 5 คน) จัดประชุมสมาชิกกลุ่มย่อยเดือนละ 1 ครั้ง หมุนเวียนไปในแต่ละหมู่บ้าน สมาชิกในกลุ่มย่อยมีการออมคนละ 20-50 บาทต่อเดือน ในระดับเขตกลุ่มจะออมไว้ประมาณ 200 – 300 บาทต่อเดือน กติกาการกู้คิดในอัตราร้อยละ 2 คืนเงินภายใน 1 เดือน การดำเนินงานระยะแรกมีปัญหาเพราะปล่อยกู้ให้บางรายมากเกินไป (60,000 บาท) ทำให้คืนเงินยาก ต้องตามทวง กลุ่มจึงปรับวิธีการบริหารงานใหม่โดยปรับปรุงสัญญาเงินกู้ให้รัดกุมขึ้น ไม่ปล่อยกู้ในวงเงินสูงเกินไปและติดตามเยี่ยมสมาชิกบ่อยขึ้น

3.2.2) กองทุนรวมเขตเชียงใหม่ (จอมทองและพร้าว)

ในการประชุมร่วม 3 เขตของศูนย์ฯ เชียงใหม่ เคยมีข้อตกลงที่จะตั้งกองทุนสำรองรวมทุกเขตเพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต แต่เขตอื่น ๆ ยังไม่มีความพร้อมจึงยังไม่สามารถดำเนินการได้ ยกเว้นเขตจอมทองและเขตพร้าว ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน ได้ตกลงใจที่จะตั้ง "กองทุนรวมเขต" ร่วมกันก่อนเพราะสมาชิกมีความพร้อม ผลก็คือปัจจุบันมีเงินกองทุนรวมเขตประมาณ 2.5 แสนบาทฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน บริหารโดยกรรมการ 7 คน (จากเขตจอมทอง 5 คน เขตพร้าว 2 คน) เงินออมนี้ได้มาจากการออมของกองทุนแต่ละเขต ในเขตจอมทองเป็นการออมของกลุ่มพ่อบ้านเดือนละ 5,000 บาท กลุ่มแม่บ้านเดือนละ 500 บาท ในเขตพร้าวเป็นการออมของกลุ่มพ่อบ้านเดือนละ 1,000 บาท เขตยังไม่มีแผนที่นำเงินก้อนนี้ไปใช้

4) ธนาคารข้าว / กองบุญข้าว

4.1) ศูนย์ฯ จันทบุรี

4.1.1) กิจกรรมที่สำคัญในเขตศูนย์ฯ จันทบุรี คือกิจกรรมธนาคารข้าว(เปลือก/ข้าวสาร) ซึ่งเป็นความต้องการของชาวบ้านจากกิจกรรมนี้สามารถแตกแขนงเป็นกิจกรรมอื่นๆ ได้อีก เพราะมีการคิดดอกเบี้ยต่ำ ชาวบ้านรับได้และรู้สึกว่าเป็นการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ปัจจุบันมีหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมนี้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายประมาณ 48 หมู่บ้าน แต่ระยะเวลาการเริ่มต้นทำไม่พร้อมกัน เป้าหมายหลักของการทำธนาคารข้าวคือต้องการให้ชาวบ้านได้อยู่ดีกินดี ไม่ให้เป็นหนี้สินนายทุนในตลาด โดยการให้สมาชิกยืมข้าวจากธนาคารในอัตราดอกเบี้ยต่ำ แต่ละหมู่บ้านคิดอัตราดอกเบี้ยไม่เท่ากัน เช่น ในเขตจังหวัดสระแก้วธนาคารข้าวเปลือกบางหมู่บ้านมีระเบียบยืม 100 ถึงเอาดอก(เบี้ย) 20-25 ถึงบางแห่ง 10 ถึงเอาดอก 1 ถึง ส่วนในเขตอำเภอวังน้ำเย็นมีธนาคารข้าวสาร 8 หมู่บ้านมีระเบียบให้คืนเป็นเงินเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในหมู่บ้าน

- 4.1.2) กองบุญข้าวของเขตป่าเกอะญอ กองบุญข้าวถือเป็นกิจกรรมหลักของเขตป่าเกอะญอ จนมีคำกล่าวทั่วไปว่า “มีข้าวกิน มีเงินใช้” เพราะสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน กองบุญข้าวพัฒนามาจากธนาคารข้าว ชาวบ้านเชื่อว่ากิจกรรมนี้ทำให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ เห็นได้จากที่ชาวบ้านสามารถขายข้าวเอาเงินไปตั้งร้านค้าสหกรณ์ ซื้ออุปกรณ์เพื่อนำไปบุกเบิกที่นาและทำประปาภูเขาได้ และได้ร่วมกันทำบุญผ้าป่าข้าวขึ้นเรียกว่า “กองบุญข้าว” เพื่อหารายได้ไปสมทบกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กองทุนสำรองเขต กองทุนระยะยาว เพื่อใช้สำหรับเป็นค่าบริหารของคณะกรรมการเครือข่ายกองบุญข้าว

กองทุนระยะยาวมีเงินฝากไว้ในธนาคารตั้งแต่ปี 2537 เป็นจำนวนเงิน 400,000 บาท ดอกเบี้ยที่ได้จะคืนกลับไปสมทบกองบุญข้าว นอกจากนี้กองบุญข้าวยังถูกแบ่งไปช่วยเหลือคนนอกกลุ่มอีก เช่น

- (1) **ทุนการศึกษา** เป็นเงินบริจาคให้หอพักนักเรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โดยที่หอพักนี้กระจายอยู่ในหลายเขต เช่น แม่แจ่ม ชุนยวม แม่โด แม่สะเรียง แม่ปอน แม่แตงและแม่สะระ
- (2) **กองทุนสงเคราะห์แม่หม้าย ลูกกำพร้า** กองทุนนี้ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือข้าว เงิน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย หรือสัตว์เลี้ยงให้แก่แม่หม้าย ลูกกำพร้าและคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ตามสภาพเงื่อนไขที่เป็นจริง สำหรับเงินกองทุนก้อนนี้ชาวบ้านได้มาจากกองทุนเพื่อสังคมด้วยส่วนหนึ่ง (SIF)

นอกจากนี้เขตป่าเกอะญอยังมีเงินออมรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นการระดมทุนของชุมชนเอง และบริหารโดยชุมชนอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ดังต่อไปนี้

- (1) กองทุนหมุนเวียนที่เกิดจากธนาคารข้าวหมู่บ้าน
- (2) กองทุนหมุนเวียนที่เกิดจาก กองบุญข้าว
- (3) กองทุนสำรองเขต
- (4) กองทุนออมทรัพย์แม่บ้าน
- (5) กองทุนร้านค้า
- (6) กองทุนระยะยาวแม่บ้าน

บทที่ 5

สรุปและเสนอแนะ

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา(สคทพ.) หรือ Catholic Council of Thailand for Development (CCTD) ได้เตรียมการที่จะปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานและเปลี่ยนชื่อองค์กรใหม่เป็น “คณะกรรมการสภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนา (สคพ.)” หรือ Catholic Council for Human Development (CCHD) หลังจากการยืนยันหยุดการให้ทุนสนับสนุนของแหล่งทุนหลักจากต่างประเทศเมื่อสิ้นสุดปีค.ศ.2000 (พ.ศ.2543) ซึ่งในรายงานนี้ยังไม่มีโอกาสได้ศึกษาถึง

สภาคาทอลิกฯ ได้รับการจัดตั้งขึ้นในระหว่าง พ.ศ.2515-พ.ศ.2516 จนถึงปัจจุบัน(พ.ศ.2543) รวมเวลาได้ประมาณ 27-28 ปี นับเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาสังคมโดยยึดถือ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ตามหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินงานอย่างแน่วแน่ โดยอยู่ภายใต้การปกครองของสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย และเพื่อที่จะนำผลการศึกษาบทเรียนการทำงานของสภาคาทอลิกฯ ไปใช้เปรียบเทียบกับอีก 4 องค์กร จึงขอสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารทุนของสภาคาทอลิกฯ ที่น่าสนใจบางประการ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สถานภาพและลักษณะการดำเนินงานขององค์กร

- 1) วิสัยทัศน์ขององค์กร สภาคาทอลิกฯ มีวิสัยทัศน์ที่เชื่อมั่นว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และตระหนักถึงความจริงที่ว่าชุมชนมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตัวเอง มีบทเรียนในการทำงานพัฒนาชุมชนทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีภูมิปัญญาของชุมชนเอง
- 2) วัตถุประสงค์ คือการพัฒนาคนให้ครบถ้วนทุกมิติ ทั้งด้าน สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ จิตใจและการเมือง ตลอดจนส่งเสริมการร่วมมือกับบุคคล กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่มีแนวทางการทำงานคล้ายกันโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา
- 3) กลุ่มเป้าหมายของสภาคาทอลิกฯ คือ คนยากไร้และด้อยโอกาสทั้งในเขตเมืองและชนบท ซึ่งได้แก่ ผู้สูงอายุ สตรีและเยาวชนที่ด้อยโอกาส เกษตรกรและชาวชุมชนแออัดในเมือง
- 4) แหล่งทุนและทุนดำเนินงาน สภาคาทอลิกฯ ไม่มีกองทุนเป็นของตนเอง แต่ได้รับทุนสนับสนุนในการดำเนินงานส่วนใหญ่จากองค์กรทุนเครือข่ายคาทอลิกในระดับสากล เช่น MISEREO, BILANCE, CEBEMO และ APHD เป็นต้น โดยที่สำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนาจะต้องเขียนโครงการเสนอแผนงานและแผนงบประมาณไปให้แหล่งทุนเป็นรายปีหรือราย 3 ปีตามนโยบายของแหล่งทุน และทุนอีกหนึ่งส่วน(เป็นส่วนน้อย) ได้จากเทศกาลมหาพรตซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

จำนวนเงินทุนที่บริหารต่อปีของศูนย์สังคมพัฒนามีตั้งแต่ 1 ล้านบาทขึ้นไปถึงกว่า 7 ล้านบาท ขึ้นอยู่กับลักษณะการดำเนินงานของแต่ละศูนย์ฯ ส่วนสำนักเลขาธิการมีงบประมาณบริหารปีละประมาณ 8 ล้านบาท หากคิดรวม 6 หน่วยงาน (จาก 10 หน่วยงาน) คาดว่ามีงบบริหารปีละประมาณ 24.5 ล้านบาท (พ.ศ.2543)

5) แนวทางการดำเนินงาน โดยสรุปคือ

- 5.1) สภาคาทอติฯ ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการรวมกลุ่มและระดมทุนเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาทุกระดับ
- 5.2) กระจายอำนาจการบริหารงานไปให้แก่องค์กรระดับล่างทั้งในด้านการติดต่อแหล่งทุน การบริหารงบประมาณและการกำหนดนโยบายการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
- 5.3) ให้การศึกษาอบรมผู้นำทุกระดับ (โดยเฉพาะในการเตรียมกลุ่มเป้าหมายก่อนการเริ่มกลุ่มกิจกรรม) เพื่อสืบทอดบุคลากรในการทำงานพัฒนาสังคม และเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง
- 5.4) ให้ความร่วมมือกับบุคคล กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกทั้งในและต่างประเทศที่มีทิศทางการทำงานคล้ายกันโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา

6) รูปแบบการบริหารทุน(งบประมาณ) นอกเหนือจากเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารสำนักงานและบุคลากร สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

- 6.1) ส่วนกลาง คือ สำนักเลขาธิการ ใช้ทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาอบรมให้เจ้าหน้าที่ และผู้นำกลุ่มต่างๆ ตามการเรียกร้องจากศูนย์ฯ เช่น เกษตรกรผู้นำระดับภาค หรือ การจัดอบรมความรู้เพื่อการบริหารจัดการ เช่น การอบรมบัญชี เป็นต้น
- 6.2) ส่วนภูมิภาค คือ ศูนย์สังคมพัฒนา ในอดีตใช้ทุนไปในรูปแบบการให้เปล่า (Grant Fund) โดยการช่วยเหลือแบบให้เปล่าจะมีเฉพาะในกลุ่มผู้ยากจนและด้อยโอกาสจริง ๆ เช่น คนชรา เด็กกำพร้า หญิงหม้ายที่ยากจน และผู้ป่วยบางประเภท เป็นต้น ในปัจจุบันใช้รูปแบบ การให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (Loan) เป็นหลัก โดยกำหนดเงื่อนไขให้ชาวบ้านมีส่วนสมทบในรูปแบบต่างๆ (เงิน แรงงาน ฯลฯ) และกำหนดระยะเวลาการคืนเงินของกลุ่มไว้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบเงินกองทุนร่วมกัน โดยที่เงินคืนส่วนหนึ่งจะนำกลับไปเป็น “กองทุนหมู่บ้าน” ในรูปแบบเงินทุนหมุนเวียน (Revolving Fund) อีกส่วนหนึ่งใช้สำหรับขยายกลุ่มใหม่ และอีกส่วนหนึ่งส่งกลับไปให้ศูนย์ฯ

- 7) กลไกการประสานงาน สภาคาทอลิกฯ เป็นหน่วยงานระดับชาติ ที่ประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรสมาชิก 34 องค์กร ภายใต้ "สภากรรมการคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา" เป็นหน่วยงานบริหารสูงสุด รองลงไปคือคณะกรรมการบริหาร โดยมีสำนักเลขาธิการเป็นผู้รับนโยบายมาปฏิบัติและประสานงานกับหน่วยงานระดับภูมิภาคคือ ศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 10 แห่ง ที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้สังฆมณฑลท้องถิ่นทั่วทุกภาคในประเทศ
- 8) บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารของสำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนาเป็นบาทหลวงคาทอลิกที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายกสภากรรมการของสภาคาทอลิกฯ และพระสังฆราชท้องถิ่นตามลำดับ แต่ผู้ปฏิบัติงานล้วนเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งนับถือศาสนาต่างๆ กันเป็นลูกจ้างประจำ และมีกลไกการทำงานที่สำคัญในระดับท้องถิ่นคือ อาสาสมัครชุมชน และคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ โดยที่สภาคาทอลิกฯ จะเป็นผู้จัดการอบรมและสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่บุคลากรทุกระดับอยู่เป็นประจำ โดยใช้หลักการ Action-Reflection-Action เช่น การจัดทำ Staff in Training ปีละ 2 ครั้งให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน
- 9) ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายและชุมชนโดยรวม ศูนย์สังคมพัฒนาสนับสนุนการสร้างกองทุนเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ (กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนข้าว กองทุนปื๋ย ฯลฯ) และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารทุนด้วยตนเองโดย
 - 9.1) ใช้รูปแบบการบริหารงานโดยคณะกรรมการกลุ่ม(กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน) คณะกรรมการเขต(ระหว่างหมู่บ้าน) และคณะกรรมการภาค(ระหว่างศูนย์ฯ)
 - 9.2) เน้นการระดมทุนภายในชุมชนเป็นหลัก ก่อนการสมทบทุนจากศูนย์ฯ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของทุนตั้งแต่เริ่มต้น จนในที่สุดกิจกรรมบางอย่างเกิดจากทุนภายในล้วน ๆ โดยไม่มีทุนภายนอกไปสมทบ เช่น กองทุนออมทรัพย์ในหลายหมู่บ้าน
 - 9.3) สภาคาทอลิกฯ พัฒนารูปแบบการจัดการทุนท้องถิ่นโดยให้คนจน และคนมีเงินมีส่วนร่วมได้ และสร้างความร่วมมือกับกลุ่มบุคคลและหน่วยงานทั่วไปทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้รูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การทอดผ้าป่าข้าว(ภาคอีสาน) หรือทานทอดล้านนา(ภาคเหนือ) เพื่อระดมทุนสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ
 - 9.4) ก่อนที่จะเริ่มสนับสนุนกลุ่มกิจกรรมใด ๆ สภาคาทอลิกฯ จะใช้กระบวนการศึกษาอบรมกับบุคคลหรือกลุ่มผู้สนใจก่อน เพื่อให้เข้าใจถึงการทำงานรวมกลุ่มและตรวจสอบความพร้อมที่จะทำงาน โดยไม่กำหนดเวลาที่แน่นอนว่าจะให้การสนับสนุนเมื่อใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันหน้าที่ในการขยายกลุ่มใหม่จะเป็นของอาสาสมัครและผู้นำชุมชนที่มีอยู่
 - 9.5) ปัจจุบันสภาคาทอลิกฯ เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเครือข่ายผู้นำชาวบ้านที่มีอยู่ เพื่อให้รู้จักการบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการกองทุน

ต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในแต่ละกลุ่ม และปูพื้นฐานความรู้ของผู้นำเกษตรกรไปสู่เวทีแลกเปลี่ยนระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเน้นการเสริมความรู้ในการทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรยั่งยืน(ปลอดภัยอาชีพ)

- 10) ระบบตรวจสอบประเมินผล สภาพาทอลิกฯ มีระบบตรวจสอบติดตามและประเมินผลภายในที่สม่ำเสมอทุกระดับ เช่น การประชุมสรุปงานประจำเดือน การสรุปงาน 6 เดือน หรือ 1 ปี เป็นต้น ส่วนการวิจัยประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาสังคมที่อาศัยนักวิชาการภายนอกมาช่วยให้คนในมองตัวเองโดยภาพรวม (ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา) มีเพียง 1 ครั้ง (พ.ศ.2525) ซึ่งมีผลในการปรับแนวทางการทำงานใหญ่ทั้งองค์กร และมีบางศูนย์ฯ ที่ใช้การวิจัยประเมินผลแบบมองไปข้างหน้าเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงงานทุก 10 ปี คือ ศูนย์ฯ เชียงใหม่ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานในระยะต่อไปทุกครั้ง

5.1.2 ปัญหาและอุปสรรค ในที่นี้จะแยกเป็นปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการบริหารทุนและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทั่วไป ดังนี้

1) ปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารทุน

- 1.1) ปัญหาในปัจจุบันคือเรื่องทุนดำเนินงานในอนาคต สภาพาทอลิกฯ กำลังประสบปัญหาเรื่องทุนดำเนินงานเช่นเดียวกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ในประเทศไทย เพราะแหล่งทุนได้สรุปแล้วว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถช่วยตัวเองได้ดีกว่าอีกหลายประเทศ ดังนั้นสภาพาทอลิกฯ จึงเตรียมแผนปรับยุทธศาสตร์การทำงานใหม่โดยการฝึกให้ผู้นำชาวบ้านทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์ ฯ แทน และให้นโยบายให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นคนท้องถิ่นกลับไปทำงานในท้องถิ่นของตนเพื่อร่วมงานกับชุมชนต่อไป โดยหวังว่าคนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนในเวทีโครงสร้างใหญ่ของสังคมได้ เช่น การได้รับเลือกให้เป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ เป็นสมาชิก/ที่ปรึกษา อ.บ.ต. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ขณะเดียวกันก็พยายามให้ทางสังคมมณฑลเข้าใจงานด้านนี้และช่วยสนับสนุนทางการเงินบางด้านต่อไป อย่างไรก็ตาม เฉพาะที่ศูนย์ฯ เชียงใหม่ได้ตั้งหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการและฝึกอบรมคนไว้ด้วย คือ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรม

- 1.2) ปัญหาการบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารจัดการทุนของศูนย์ฯ และกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จำนวนมากไม่มีความถนัดในเรื่องนี้ ประกอบกับการให้อิสระแก่กลุ่มในการดำเนินงาน หากขาดการติดตามสม่ำเสมอและไม่มีการจัดฝึกอบรมกรรมการและสมาชิกให้มีความรู้เพียงพอสำหรับการบริหารและการควบคุมตรวจสอบโดยสมาชิก อาจทำให้กลุ่มประสบปัญหาได้ทันที

1.3) ปัญหาการตอบสนองของหน่วยงานส่วนกลางต่อสถานการณ์และความต้องการของหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่มีจังหวะก้าวของงานพัฒนาต่างกัน อาจจะเกิดขึ้นได้ใน 3 กรณีคือ

- (1) การเปลี่ยนผู้บริหารหน่วยงานและเจ้าหน้าที่คนใหม่ ในขณะที่การบันทึกงานและส่งมอบงานยังไม่มีระบบที่ดีอาจทำให้การต่องานเดิมทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะในเรื่องการติดตามเงินยืม/กู้ของกลุ่มต่าง ๆ
- (2) ในปัจจุบันมีหลายกลุ่มที่ร่วมในขบวนการพัฒนามานาน ต้องรับผิดชอบกับเงินกองทุนของสมาชิกจำนวนมาก ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติของศูนย์ฯ ยังมีจำกัด
- (3) การลดลงของแหล่งทุนหลักและนโยบายลดจำนวนคนทำงานขององค์กร อาจกระทบต่อแผนงานบางอย่าง เช่น การจัดประชุมสังฆจักรระหว่างสำนักเลขาฯ และศูนย์สังคมพัฒนา การจัดอบรมเชิงวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาให้ความรู้บางด้านให้แก่เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ และกรรมการกลุ่มต่างๆ รวมถึงการทำวิจัยประเมินผลซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปรับปรุงและพัฒนางานของสภาคาทอลิกฯ ตลอดมา เป็นต้น

1.4) สถานะของศูนย์สังคมพัฒนาในสายตาของชาวบ้านในอดีต ก่อนที่ศูนย์ฯ จะมีการสรุปบทเรียนการทำงานในช่วง 10 ปีแรก (2515-2525) ชาวบ้านมองศูนย์ฯ เป็นแหล่งทุนใจดี ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ ศูนย์ฯ มองชาวบ้านเป็นผู้รับและศูนย์ฯ เป็นผู้ให้(แนวทางจากบนลงล่าง) และการทำงานกับผู้นำไม่กี่คน ไม่มีมาตรการติดตามดูแลใกล้ชิด จึงมีปัญหาเกี่ยวกับผู้นำโกงเงินกลุ่ม ชาวบ้านหลีกเลี่ยงที่จะคืนเงิน แม้จะเป็นโครงการให้ยืม (เพราะศูนย์ฯ ไม่ได้คิดว่าจะเอาคืนจริงจัง)

2) ปัญหาอุปสรรคในด้านอื่น ๆ

2.1) สภาวะของกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่ม ที่สภาคาทอลิกฯ ทำงานด้วยไม่เอื้อในการปฏิบัติงานเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มเป็นชาวกะเหรี่ยงที่อพยพมาอยู่นานแล้ว แต่ยังไม่ได้สัญชาติไทย หรือบางกลุ่มอาศัยทำกินอยู่ในเขตป่าเขาชายแดนไทย-พม่า แต่ภายหลังถูกทางการประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และไม่รู้ว่าจะอพยพไปอยู่ที่ใด ก็ต้องอยู่ในที่ดินเดิมต่อไป ซึ่งสภาคาทอลิกฯ ก็เข้าไปให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายป่าแทน

2.2) สถานะของศูนย์สังคมพัฒนาที่อยู่ภายใต้องค์กรทางศาสนาคริสต์ ทำให้หน่วยงานและคนทั่วไปมีความหวาดระแวงเรื่องการเปลี่ยนศาสนา และเป็นอุปสรรคตัวหนึ่งที่ทำให้ต้องใช้เวลานานกว่าจะได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานจากกลุ่มต่าง ๆ

5.2) ข้อเสนอแนะ

โดยที่การวิจัยต้องการค้นหาแนวทาง ลักษณะ(Model) ที่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย และสามารถส่งเสริมให้ระบบของกลไกการพัฒนาต่าง ๆ เชื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทุนและ/หรือทรัพยากรด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะนำไปสู่การสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการและตัดสินใจบริหารทรัพยากรด้วยตนเองได้อย่างเข้มแข็งและถาวรภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทเรียนการทำงานของสภาคทลิกฯ ดังที่ได้นำเสนอไว้แล้วข้างต้นสามารถนำไปสู่คำตอบได้ในประเด็นต่อไปนี้

5.2.1) ระบบ กลไก และแนวทางการบริหารจัดการทุนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กรที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน ต้องมีความเชื่อมั่นว่าชุมชนไม่ว่างเปล่าและถือคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นอันดับต้น ๆ โดยส่งเสริมการทำงานแบบ “ล่างขึ้นบน” (Bottom Up) เพื่อจุดมุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- กลไกส่วนกลาง ควรมีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ มีหน้าที่กำหนดนโยบายหลัก จัดการศึกษาอบรมบุคลากรทุกระดับและสนับสนุนกลไกในระดับภูมิภาคให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ได้รับร้องขอ ตลอดจนกำหนดแผนการประชุมและติดตามประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบ
- กลไกส่วนภูมิภาค ควรมีฐานะเป็นหน่วยปฏิบัติงาน (Implementator) ประกอบด้วยบุคลากรที่มีจิตใจมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม มีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดกลไกการพัฒนาส่วนท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่น โดยไม่ต้องกังวลกับการหาทุน กลไกส่วนนี้ควรมีอิสระในการบริหารงบประมาณและบริหารงานเพื่อให้การจัดการปัญหา มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความเหมาะสมของท้องถิ่น แต่ต้องอยู่ภายใต้ทิศทางและนโยบายหลักร่วมกัน
- ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ควรวางระบบการติดตามและสนับสนุน ระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นรูปแบบที่ชัดเจน และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดประชุมสรุปงานร่วมกันทุก 3 เดือนหรือ 6 เดือนโดยมีผู้บริหารเข้าร่วมด้วยทุกครั้งเพื่อรับทราบและเข้าใจสภาพปัญหาโดยทั่วไปของเจ้าหน้าที่และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถวางแผนสนับสนุนได้ทันที่ หรือการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานระดับล่างรู้สึกว่าจะต้องเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยว
- กลไกส่วนท้องถิ่น เช่น อาสาสมัครและคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ควรถูกจัดตั้งขึ้นให้มีบทบาทนำในการกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม และตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการกลุ่มและ

สมาชิกควรได้รับการอบรมให้มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการด้านบัญชีการเงิน เพื่อให้คนในชุมชนมีระบบตรวจสอบกันเองได้

- การเตรียมหน่วยงานหรือองค์กรที่ปรึกษาส่วนท้องถิ่นที่จะสามารถสนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการให้แก่เจ้าหน้าที่และกลุ่มต่าง ๆ ได้รวดเร็ว เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานภาคเอกชนต่าง ๆ เป็นต้น

5.2.2) รูปแบบการจัดการทุนเพื่องานพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สามารถดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้

- ควรให้กลุ่มหรือสมาชิกยืมหรือให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ตามสภาพของปัญหาและความต้องการที่แท้จริงในชุมชน โดยกำหนดเงื่อนไขให้คืนเป็นเงินหรือวัตถุสิ่งของแล้วแต่กรณี ในรูปแบบของ “กองทุนหมุนเวียน” หรือ “กองทุนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” โดยอาจมีเงื่อนไขให้ชุมชนมีส่วนสมทบจากการระดมทุนภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น เงิน สิ่งของ หรือแรงงาน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนชุมชน และสำนึกถึงการช่วยเหลือกันเองได้ต่อเนื่องในระยะยาว
- การให้เปล่า (Grant Fund) ควรเป็นการสนับสนุนในบางด้าน เช่น การศึกษาอบรม ประชุมสัมมนา และการติดตามประเมินผลภายในที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการให้แก่กลไกท้องถิ่น หรือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น คนชรา เด็กกำพร้า หรือผู้ป่วยบางประเภท เป็นต้น โดยให้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของชุมชน

5.2.3) ความคิดเห็นของกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ ต่อเงินทุนที่เข้าไปสู่หมู่บ้าน

(ดูในรายงานการสัมภาษณ์กลุ่ม)

โดยส่วนใหญ่มีความภูมิใจต่อความสามารถของสมาชิกในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนในระดับหมู่บ้านได้ ทำให้ตระหนักถึงพลังความสามัคคีของสมาชิกชุมชนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ชัดเจน จะเห็นได้จากที่มีบางกลุ่มได้พัฒนาไปสู่ความไว้วางใจกันจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์” หรือ “กลุ่มสัจจะ” ขึ้นจากการออมของสมาชิกโดยไม่มีเงินสมทบจากศูนย์ฯ ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าธนาคารของรัฐและนายทุนเงินกู้ในระบบ และสามารถกำหนดระเบียบเองได้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชุมชน เช่น การวางระเบียบการกู้แบบ “กู้ปกติ” (มีระยะเวลาการคืนเงินตามกำหนดอาจเป็น 1 เดือนขึ้นไปแต่ไม่เกิน 1 ปี) และการ “กู้ฉุกเฉิน” (ต้องคืนเงินภายใน 1 เดือน) ดังตัวอย่างกรณีของบ้านหนองไม้งามเขตศูนย์ฯ นครราชสีมา ที่ตั้งเป้าหมายที่จะจัดสร้างอาคารเพื่อดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่และศูนย์ฯ เชียงใหม่เขตพะเยา ได้พัฒนาไปสู่การจัดตั้ง “สถาบันการเงินชุมชน(สง.ช.)” แล้ว และกลุ่มอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่วางระเบียบเพื่อให้บริการเงินกู้เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิก เช่น การช่วยค่าเล่าเรียนบุตร การรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย นอกเหนือจากการนำไปใช้ในการ

ประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มได้นำเงินให้เปล่าจากทางราชการที่ให้มาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ มาประยุกต์ใช้เป็นทุนหมุนเวียนและทุนกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน เช่น กรณีบ้านท่าผักสี จังหวัดสระแก้ว ศูนย์ฯ จันทบุรี เป็นต้น

โดยสรุป สมาชิกและกรรมการกลุ่มของศูนย์ฯ ต่างมีความเห็นต่อแหล่งทุนภายนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนในชุมชนว่า ไม่ว่าจะเป็นเงินให้เปล่าที่ผ่านหน่วยงานราชการมา หรือเงินให้ยืมหรือให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ควรที่จะแจ้งให้กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ทราบและให้โอกาสในการร่วมกันปรึกษาหารือการกำหนดระเบียบการบริหารเงินทุนเหล่านั้นเอง แบบที่ศูนย์ฯ ทำในขณะนี้ (ไม่ใช่แจ้งแต่เฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือ อบ.ต. เพราะที่ผ่านมา กลุ่มไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร) นั่นคือการสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีอิสระในการบริหารทุนตามเงื่อนไขที่เหมาะสมเฉพาะท้องถิ่น โดยให้มีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนหรือเป็นพี่เลี้ยงในการจัดการศึกษาอบรมในเรื่องที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการของชุมชน เช่น การอบรมเรื่องการทำบัญชี การบริหารงานกลุ่ม การจัดให้มีการดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน รวมทั้งการแนะนำแหล่งข้อมูลที่เป็นจำเป็นจะต้องใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำเนินงานกลุ่ม เป็นต้น

5.2.4) การจัดการบริหารกองทุนที่เหมาะสมกับสังคมไทย ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- บทเรียนในเรื่องแหล่งทุนของสหภาพทอлика ทำให้เห็นว่าแหล่งทุนจากต่างประเทศมีความไม่แน่นอนและสามารถยุติได้ในวันใดวันหนึ่ง ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือกันในหมู่บ้านไทยเป็นหลัก โดยการระดมทุนภายในประเทศทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อก่อตั้ง “กองทุนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย” ขึ้นที่ส่วนกลาง และจัดสรรดอกผลไปให้แก่กลไกในส่วนภูมิภาคใช้ตามหลักการที่กล่าวแล้วข้างต้น

ภาคผนวก 1

สรุปการสนทนากลุ่ม
และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

สารบัญ

	หน้า
1. ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบทนครราชสีมา	79
2. ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบท จันทบุรี	81
3. ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบท เชียงใหม่	86
4. ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังคมชนบท กรุงเทพฯ	91
5. ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมชนบท ราชบุรี	94
6. สำนักเลขาธิการ	96
7. สรุปภาพรวมที่ได้จากการสัมภาษณ์	101

.....

สรุปการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
ประกอบการทำวิจัยเรื่อง
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา
สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
(ศูนย์สังคมพัฒนา)
(พฤษภาคม – พฤศจิกายน 2543)

บันทึกสรุปสาระสำคัญของการสนทนากลุ่ม

1. ศูนย์นครราชสีมา

การสนทนากลุ่ม จัดขึ้นที่บ้านพักคุณครูจรัสศรี บ้านหนองไผ่งาม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ดังนี้

- 1.1 ครูจรัสศรี มาดีลูซสถิติย์ เป็นคนท้องถิ่น เป็นลูกสาวของผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากเพราะบวชเป็นพระนานและชอบช่วยเหลือกิจการของหมู่บ้าน แต่ขณะนี้ได้เสียชีวิตไปแล้ว คุณครูจรัสศรีได้สืบทอดแนวทางต่อ ในระยะแรกที่ศูนย์ฯ เริ่มงานในหมู่บ้านนี้ใหม่ ๆ คุณครูจรัสศรีเป็นเพียงผู้ดูอยู่ห่าง ๆ เพราะเข้าใจว่าเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มที่เป็นคาทอลิก กิจกรรมศูนย์ฯ ในหมู่บ้านนี้ระยะแรกเป็นด้านโครงการเศรษฐกิจ เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารปุย แต่การดำเนินงานล้มเหลว ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ศูนย์ฯ ไปรื้อฟื้นใหม่และชวนคุณครูจรัสศรีเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมกลุ่มด้วย ทำให้เกิดความเข้าใจงานของศูนย์ฯ ว่าต้องการช่วยเหลือการพัฒนาท้องถิ่น ไม่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา
- 1.2 คุณครูจรัสศรีเริ่มกิจกรรมงานพัฒนากับศูนย์ฯ โดยเริ่มจากการจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านหนองไผ่งาม” ขึ้นมา ในปีแรก(พ.ศ.2540) มีสมาชิกกลุ่ม 36 คน มีเงินออมครั้งแรก 1,650 บาทและในปี พ.ศ.2543 สมาชิกเพิ่มเป็น 480 คน มีเงินออมประมาณ 480,000 บาท กลุ่มออมทรัพย์เขตบ้านหนองไผ่งามขยายเป็น 6 กลุ่ม โดยมีคุณครูจรัสศรีเป็นผู้จัดทำบัญชีกลุ่มให้ และประสานงานกับศูนย์ฯ ในบางเรื่อง เช่น การนำเงินไปฝากธนาคาร ทุกวันที่ 5 ของเดือน สมาชิกต้องมาฝากเงินและใช้หนี้ และในวันเดียวกันสมาชิกที่ต้องการกู้ก็มาเสนอขอกู้ โดยกรรมการจะเขียนขึ้นกระดานพิจารณาเป็นราย ๆ ไปให้รับรู้กัน หากใครต้องการสมัครเป็นสมาชิกใหม่ต้องเสียค่าสมุดบัญชี 20 บาท และเงินเริ่มต้นอีก 20 บาท ส่วนการกู้เงินมี 2 ประเภทคือ กู้ปกติและกู้ฉุกเฉิน ๆ ไม่เกิน 1 เดือนไม่คิดดอกเบี้ย สำหรับการเจ็บป่วย ถ้าเกิน 1 เดือนคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2

1.3 ที่ประชุมช่วยกันเล่าว่าถ้าจะตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้ต้องประชุมกันบ่อยมาก และยังไปดูงาน ไปสัมมนา ไปเกือบหมดหมู่บ้าน เหตุผลที่ทำให้กลุ่มขยายตัวได้เร็วภายในเวลา 3 ปีน่าจะเป็นเพราะสมาชิกเห็นประโยชน์ได้ชัดเจนว่าสามารถช่วยเหลือสมาชิกได้ในยามเดือดร้อน และกรรมการก็เข้มแข็ง เสียสละจริงๆ เวลาทำอะไรก็ทำเป็นกลุ่ม สมาชิกก็อยากเข้าร่วม การคัดเลือกกรรมการ สมาชิกใช้วิธียกมือเสนอชื่อ โดยเลือกคนที่มีคุณสมบัติข้อสุดท้าย ไว้วางใจได้ ดูจากผลงานในอดีต ส่วนการขยายกลุ่มเกิดจากสมาชิกไปเล่าให้ญาติที่หมู่บ้านอื่นฟัง หรือสมาชิกกลุ่มเดิมย้ายไปหมู่บ้านใหม่ แล้วเกิดความสนใจจึงมาขอรับคำแนะนำ หมู่บ้านอื่นรู้วิธีการดำเนินงาน วิธีการบริหาร และการทำบัญชี โดยกลุ่มใหม่ก็ระดมเงินทุนในหมู่บ้านเอง

1.4 ในอนาคตมีโครงการจะตั้งสำนักงานออมทรัพย์ของเขตที่บ้านหนองไม้งามด้วย โดยกลุ่มแม่บ้านของอ.บ.ต.ให้มา 10,000 บาทและใช้งบกลางของกลุ่มอีก 5,000 บาท เก็บสมาชิกอีกคนละ 10 บาทเป็นค่าอุปถัมภ์คนละ 4 ก้อน ได้มา 1,600 บาท กรรมการต่างกล่าวว่า "เมื่อมีสำนักงานของกลุ่มก็จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าเรามีธนาคารของหมู่บ้านได้ จะได้ไม่เป็นหนี้ ธ.ก.ส." (90 % ของสมาชิกเป็นหนี้รายละ 30,000 บาทขึ้นไปถึงแสนบาท)

15 ส่วนการออมระดับเขต หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านของทั้ง 3 เขต (โคราข ชัยภูมิ บุรีรัมย์) จะต้องนำเงินไปฝากในระดับเขตที่สำนักงานศูนย์ฯ โคราข (ชั่วคราว) อย่างน้อยเดือนละ 200 บาทในนามของกลุ่ม(ไม่จำกัดเขตการเงินฝาก เฉพาะเขตบ้านหนองไม้งามมีเงินฝากระดับเขตถึง 4 แสนบาทมากกว่าทุกเขต) และแต่ละเขตมี 5-6 กลุ่ม รวม 3 เขตมี 20 กลุ่ม หากต้องการกู้เงินต้องผ่านการพิจารณาอนุมัติจาก "กรรมการระดับเขต" ก่อน หลังจากนั้นจึงส่งต่อให้ "กรรมการเครือข่าย" พิจารณาเรื่องวงเงินกู้ซึ่งจะมีการประชุมพิจารณากันปีละ 2 ครั้ง

กรรมการเขต ประกอบด้วยกรรมการ 8 คน คือ ประธาน 1 รองประธาน 1 เลขานุการ 1 เหรัญญิก 1 กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ 1 กรรมการฝ่ายตรวจสอบบัญชี 1 กรรมการฝ่ายพิจารณาเงินกู้ 1 และกรรมการฝ่ายติดตามเร่งรัดหนี้สิน 1

กรรมการเครือข่าย คัดเลือกจากตัวแทนกรรมการระดับเขตของทั้ง 3 เขต เขตชัยภูมิ (บ้านหนองไม้งาม) ได้รับเลือกไป 4 คน

1.5 กิจกรรมต่อมาของแม่บ้านกลุ่มออมทรัพย์ คือเข้าไปรื้อฟื้นกลุ่มธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย โดยติดตามเงินที่สมาชิกค้างอยู่ และนำไปขยายกลุ่มใหม่ คือ "กลุ่มแพรไทย" ส่งเสริมเรื่องการทอดผ้าฝ้าย ผ้าไหมและย้อมสีเปลือกไม้ โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฯ ในด้านการอ

บรมครูงาน และความรู้เทคนิคต่าง ๆ ร่วมกับหมู่บ้านอื่น ๆ อีก 4 หมู่บ้านในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ และนครราชสีมา (สำหรับที่บ้านหนองไม้งาม คุณครูจรัสศรีเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้สี) ปัญหาของกลุ่มแพรไทยคือ ขาดทุนรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกเพื่อนำไปจำหน่าย ตอนนี้สมาชิกฝากขายไว้ ทำให้ไม่มีเงินหมุนเวียนพอใช้ซื้อวัตถุดิบมาทำ

1.6 ในปี พ.ศ.2542 กลุ่มแม่บ้านออมทรัพย์ได้ร่วมกันทำโครงการขอเงินจาก SIF เมนู 1 ได้เงินมา 180,000 บาท สำหรับจัดตั้งกลุ่มเพาะเชื้อเห็ดครบวงจร กลุ่มทำดอกไม้จัน และกลุ่มแปรรูปมะม่วง นอกจากนี้ยังช่วยเหลือกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า และทำกิจกรรมเสริมรายได้ เช่น ทำการอบรูปวิทยาศาสตร์ ทำน้ำตะไคร้ขาย เป็นต้น

1.7 คุณครูจรัสศรียังได้แนะนำเด็กในโรงเรียนให้ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ด้วย มีสมาชิก 100 กว่าคน(รวมทั้งนักเรียน ครูและผู้ปกครอง) มีเงินออม 90,000 บาท

1.8 สรุปกิจกรรมที่เป็นหัวใจหลักของสมาชิกในหมู่บ้านหนองไม้งามก็คือ กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทุนภายนอกอีก นอกจากนี้ก็มี ร้านค้าสาธิต แต่ก็ยังต้องการให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ เข้าไปติดตามเยี่ยมและร่วมประชุมบ้าง หรือช่วยเหลือด้านความรู้ในบางด้านที่จำเป็น เช่น เรื่องบัญชี หรือการจัดการภายใน หรืออำนาจการตัดสินใจบางเรื่องที่ต้องอาศัยคนภายนอกช่วยตัดสินใจโดยเฉพาะกรณีความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามสมาชิกมีความมั่นใจที่มีคุณครูจรัสศรีเป็นที่ปรึกษาอยู่ในหมู่บ้านด้วย ปัญหาอุปสรรคในความคิดของสมาชิกออมทรัพย์ก็คือ ไม่มีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ พอที่จะมีเงินออมได้ และเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายการตั้งธนาคารหมู่บ้าน ทุกคนคิดว่า กรรมการควรต้องมีความรู้ในด้านการทำบัญชี มีความโปร่งใสในการทำงาน มีความสามัคคีและไว้วางใจกัน เวลาทำงานทุกคนต้องช่วยกันหมด

2. ศูนย์ฯ จันทบุรี

สาระสำคัญในการสนทนา ได้แก่

2.1 ผู้นำบางท่านพูดถึงประสบการณ์และแนวคิดของตนเองว่า สิ่งสำคัญอันดับแรกที่ชาวบ้านได้รับจากศูนย์ฯ คือการศึกษอบรมให้มีการพัฒนาด้านแนวคิด และมีความรู้ความเข้าใจในการทำงาน อันดับสองคือการช่วยเหลือในการทำโครงการด้านเศรษฐกิจ ผู้นำที่มาร่วมสนทนาในครั้งนี้มีอายุการทำงานร่วมกับศูนย์ฯ ไม่เท่ากัน บางคนยังทำงานไม่ถึง 5 ปี แต่บางคนทำมานานกว่า 10 ปีแล้ว

2.2 กิจกรรมที่สำคัญในเขตศูนย์ฯ จันทบุรี คือกิจกรรมธนาคารข้าว(เปลือก/ข้าวสาร) ซึ่งเป็นความต้องการของชาวบ้าน จากกิจกรรมนี้สามารถแตกแขนงเป็นกิจกรรมอื่นๆ ได้อีก เพราะมีการติดดอกเบี๋ยต่ำ ชาวบ้านรับได้และรู้สึกว่าเป็นการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ปัจจุบันมีหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมนี้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายประมาณ 48 หมู่บ้าน แต่ระยะเวลาการเริ่มต้นทำไม่พร้อมกัน เป้าหมายหลักของการทำธนาคารข้าวคือต้องการให้ชาวบ้านได้อยู่ดีกินดี ไม่ให้เป็นหนี้สินนายทุนในตลาด โดยการให้สมาชิกยืมข้าวจากธนาคารในอัตราดอกเบี๋ยต่ำ แต่ละหมู่บ้านคิดอัตราดอกเบี๋ยไม่เท่ากัน เช่น ในเขตจังหวัดสระแก้วธนาคารข้าวเปลือกบางหมู่บ้านมีระเบียบยืม 100 ถึงเอาดอก(เบี๋ย) 20-25 ถึง บางแห่ง 10 ถึงเอาดอก 1 ถึง ส่วนในเขตอำเภอวังน้ำเย็นมีธนาคารข้าวสาร 8 หมู่บ้านมีระเบียบให้คืนเป็นเงินเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในหมู่บ้าน

2.3 หมู่บ้านคลองมะละกอ จังหวัดสระแก้ว นายยวนรี ลุนศรี เล่าถึงการขยายกิจกรรมจากธนาคารข้าวว่าในปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านนำเงินดอกเบี๋ยที่สมาชิกคืนจากธนาคารข้าว ไปตั้งเป็น “กองทุนพึ่งตนเอง” โดยกำหนดให้ทดลองดำเนินการภายใน 3 ปีมีระเบียบให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี๋ยร้อยละ 3 ต่อเดือน ปรากฏว่าภายใน 2 ปีมีเงินหมุนเวียนใช้ประมาณ 10,000 บาท

2.4 หมู่บ้านท่าผักชี อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว มี 40 ครัวเรือน นายชูชาติ มุ่งเครือกลาง เล่าว่าทำงานพัฒนาเป็นรุ่นที่4 สืบทอดมาจากรุ่นแรกๆ หมู่บ้านเคยได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เช่น เกษตรอำเภอมีโครงการจัดซื้อเมล็ดพันธุ์พืชแจกเกษตรกร แต่มีปัญหาหยุดชะงักไประยะหนึ่ง เพราะไม่มีกรรมการดำเนินงาน ต่อมาเมื่อศูนย์ฯ เข้ามาครั้งแรกก็ส่งเสริมการจัดตั้งธนาคารควาย มีสมาชิกรุ่นแรก 15 ครัวเรือน แต่เนื่องจากปัญหาเรื่องความแห้งแล้งไม่มีหญ้าให้ควายกิน ประกอบกับความนิยมใช้ไถเหล็กเข้ามาแทนที่ ทำให้ธนาคารควายไม่ขยายตัว และเปลี่ยนรูปแบบ สมาชิกส่งลูกควายคืนกลุ่ม ๆ ขายเอาเงินคืนศูนย์ฯ หหมดแล้ว และล้มเลิกกิจกรรมนี้ไป

ในปี พ.ศ. 2540 นายชูชาติและกรรมการชุดปัจจุบันได้รื้อฟื้นกิจกรรมในหมู่บ้านใหม่ โดยศูนย์ฯ ให้การสนับสนุน มีการวางระเบียบบริหารจัดการใหม่ ชาวบ้านตกลงกันว่าจะตั้งกองทุนหมู่บ้าน โดยติดดอกเบี๋ยกับเกษตรกรที่เอาเมล็ดพันธุ์ไป คือให้คืนเป็นเงินร้อยละ 3 ทำให้สามารถตั้งเป็น “กองทุนออมทรัพย์” ได้ 20,000 บาท ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีระเบียบการกู้ 2 ประเภทคือกู้ปกติและกู้ฉุกเฉิน กรณีกู้ฉุกเฉินทำได้เมื่อเกิด

เจ็บป่วย ไม่คิดดอกเบี้ยยแต่ให้เวลาสมาชิกคืนเงินภายใน 1 เดือน ส่วนกู้ปกติเป็นการกู้เพื่อการเกษตร กำหนดให้ทุกคนคืนเงินหมดภายในเดือนตุลาคม เพราะเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวโพดขายได้ กรรมการจะนำไปฝากธนาคารเป็นหลักฐานเพื่อนำไปชี้แจงให้สมาชิกทราบอีกที

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีวิธีระดมทุนในหมู่บ้านอีกเรียกว่า “เงินสัจจะ” เริ่มในปี 2542 โดยการให้สมาชิกที่สมัครใจฝากเงินออมเป็นรายครอบครัวๆ ละอย่างน้อย 20 บาทต่อเดือน ดังนั้นเดือนหนึ่งก็จะมีเงินออมประมาณ 1,000 บาท ปัจจุบันมีเงินออมประมาณ 14,000 บาท กรรมการนำฝากธนาคารทุกเดือนเป็นหลักฐาน แล้วถอนออกมาให้สมาชิกกู้ สมาชิกเริ่มแรกมี 17 ครอบครัว

อย่างไรก็ดี ในบางปีที่สมาชิกมีความต้องการเงินกู้มากกว่าที่กองทุนมีอยู่ กลุ่มก็จะไปติดต่อขอกู้ยืมศูนย์ฯ มาเพิ่มให้สมาชิก โดยศูนย์ฯ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 3 เมื่อถึงกำหนดกลุ่มก็ต้องส่งเงินต้นและดอกเบี้ยคืนให้ศูนย์ฯ ทุกปี แต่ดอกเบี้ยคืนให้ศูนย์ฯ เพียงร้อยละ 1 อีก 2 บาทศูนย์ฯ ให้คืนกลับไปไว้ที่กลุ่ม

ต่อมากิจกรรมในหมู่บ้านก็ขยายตัวเพิ่ม โดยการรวมกลุ่มของภรรยาสมาชิกเดิมซึ่งเคยเข้าร่วมสังเกตุการณ์ประชุมของสามี ศูนย์ฯ จึงจัดอบรมให้รู้หลักการและวัตถุประสงค์ของการทำงานรวมกลุ่ม และเรียกชื่อกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มสตรีเพื่อการพัฒนา” มีสมาชิก 20 คน กิจกรรมแรกที่ทำคือการเพาะเห็ด เชิญเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมาจัดอบรมให้ความรู้ กิจกรรมที่สองเริ่มปี 2543 คือการลงแขกทำนารวม ได้ผลผลิตนำไปขายหักค่าใช้จ่ายแล้วตั้งไว้เป็นกองทุนกลาง โดยแบ่งไว้สำหรับสมาชิกกู้ยืมหนึ่งส่วน และแบ่งไว้ช่วยเหลือคนในชุมชนที่มีเรื่องเดือดร้อน นอกจากนี้ยังร่วมกันฝากเงินสัจจะเหมือนกับผู้ชายด้วย นำฝากธนาคารทุกเดือนเช่นกัน โดยสรุปนายชูชาติเสริมว่า ในกรณีที่สมาชิกมีความต้องการจะทำกิจกรรมอะไรสักอย่างหนึ่งแต่เงินไม่พอ ก็จะมีการคุยกันและมีมติออกเงินคนละเท่า ๆ กัน เหมือนนั้น รวมกับเงินของเดิมก็จะทำให้สมาชิกมีกำลังเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น

- 2.5 หมู่บ้านโพธิ์ทอง หมู่ 8 ตำบลวังใหม่ กิ่งอำเภอสว่างสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว นายทองอาน ประหุศรี ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่าเริ่มทำงานพัฒนากับศูนย์ฯ ปี พ.ศ.2533 โดยเริ่มจากธนาคารควาย มีสมาชิก 18 ครอบครัว ควาย 18 ตัว ต่อมาสภาพอากาศเปลี่ยนไป ชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำนาไปเป็นทำไร่ ทำสวน และเลิกเลี้ยงควายเปลี่ยนไปซื้อไก่เหล็กแทน สมาชิกยังคืนเงินศูนย์ฯ ไม่หมด กิจกรรมต่อมาคือการซื้อปุ๋ยใส่ไร่ (8 ราย ทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง) และสวนผลไม้ (2 ราย ปลูกมะม่วง ลำไย มะขามหวาน) สมาชิก 10 คนร่วมกันจัดตั้ง “กลุ่มปุ๋ย” ในปี พ.ศ.2540 และขอกู้เงินจากศูนย์ฯ ได้ 30,000 บาท โดยที่สมาชิกออกเงินสมทบอีกคนละ 1,000 บาท ซื้อปุ๋ยได้คนละ 6 ลูก คิดดอกเบี้ยคนละ 600 บาทต่อปี (จากเงินต้น 3,000 บาท)

ได้ดอกเบียร์รวม 6,000 บาทต่อปี ปัจจุบันมีเงินกลุ่มประมาณ 10,500 บาท เงินต้นส่งคืนศูนย์ฯ แล้ว และมีคนขอสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มอีก 5 รายในปี พ.ศ.2544 ขณะนี้อยู่ในระหว่างการศึกษาพิจารณาเพราะทุนยังไม่มาก ในอนาคตหากศูนย์ฯ ไม่มีเงินช่วยแล้ว ถ้ามีสมาชิกเพิ่มก็อาจจะเรียกเก็บจากสมาชิกสมทบเพิ่ม สำหรับสมาชิกเข้าใหม่จะเก็บคนละ 200 บาท

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีกิจกรรมที่กรมพัฒนาชุมชนมาริเริ่มให้ได้แก่ “กลุ่มออมทรัพย์” มีเงินประมาณ 10,000 บาท สมาชิกกลุ่มนี้ก็เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์นี้ด้วย โดยฝากเงินไว้เดือนละ 20 ขึ้นไปถึงมากกว่า 100 บาทก็ได้แล้วแต่มีมากมีน้อย และกิจกรรมที่สองคือ “กองทุนผู้ใช้น้ำ” มีเงินทุนมาให้จำนวน 60,000 บาท สำหรับซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นเรื่องประปาหมู่บ้าน เงินก้อนนี้หมู่บ้านก็นำไปซื้อปุ๋ย มีกรรมการดูแล

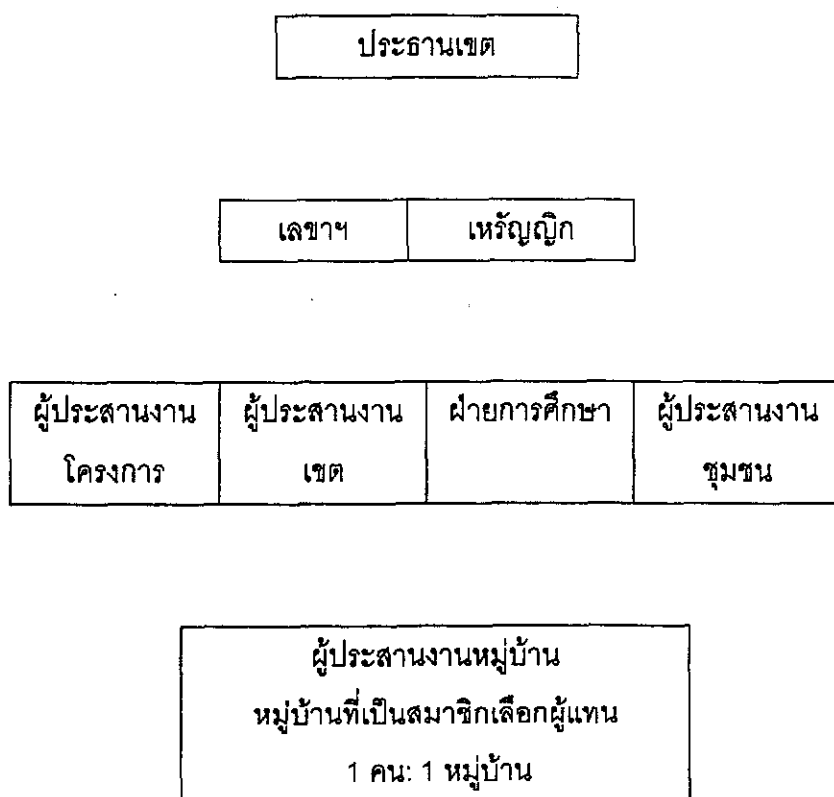
- 2.6 บ้านเพชรสำราญ หมู่ 11 ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว นายฮวด บุญเรือง เป็น “ผู้นำวิทยากร” ของศูนย์ฯ จันทบุรี (มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน หรือหมู่บ้านอื่นที่สนใจ จะทำงานกับศูนย์ฯ เข้าใจแนวคิดและแนวทางการขอเข้าร่วมงานกับศูนย์ฯ) และเป็นประธานธนาคารควาย ซึ่งมีสมาชิก 12 ครอบครัว กำหนดส่งคืนศูนย์ฯ เป็นลูกควายบ้าง เป็นเงินบ้าง ถ้าเป็นเงินคิดตัวละ 4,500-5,000 บาท ต่อมาสมาชิกเลิกเลี้ยงควายและเปลี่ยนไปซื้อไถเหล็ก หรือวัวแทน กิจกรรมที่สองคือเป็นประธานกลุ่มวัว (วัวนม / วัวเนื้อ) มีสมาชิก 9 ครอบครัว (เลี้ยงวัวนม 3 ครอบครัว) การเลี้ยงวัวนมเกิดจากการส่งเสริมจากภาครัฐ การซื้อวัวก็หมุนจากเงินที่ยืมศูนย์ฯ มาด้วย กิจกรรมที่สามคือ “เงินสัจจะออมทรัพย์” ได้รับการอบรมความรู้ในการดำเนินงานจากศูนย์ฯ สมาชิกทั้งหมด 110 คน ช่วยกันออมคนละ 10 บาทต่อเดือนขึ้นไป จนถึง 100 บาท ปัจจุบันมีเงินประมาณ 58,000 บาท เงินทั้งหมดเป็นเงินของชาวบ้านไม่มีส่วนสมทบจากรัฐหรือศูนย์ฯ ปัญหาที่พบก็คือมีสมาชิกบางราย (3 ราย) ที่ไม่ค่อยประชุมขอถอนหุ้นคืน

นายฮวดมีประสบการณ์การทำงานที่ล้มเหลวในหมู่บ้านคือ การเป็นประธาน “กองทุนสาธิตหมู่บ้าน” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฯ ในระยะ 7 ปีแรกงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีเงินปันผล 6 เดือน ได้คนละ 300-400 บาท ต่อมานายฮวดและกรรมการเก่า 3 คนมีภาระต้องไปเลี้ยงวัวนม ได้ลาออกจากกรรมการ ขอให้มีการเลือกคนใหม่แต่ไม่มีใครเอาใจใส่เท่าที่ควร มีของค้างสต็อกประมาณ 8,000 บาท กิจกรรมชะงักไป

- 2.7 บ้านวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว บ้านวังน้ำเย็นเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ 300 ครอบครัว เริ่มทำกิจกรรมกับศูนย์ฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 นายใบ พลเสน เป็นประธานกรรมการเขต 2 กิจกรรมในเขตนี้ได้แก่ ธนาคารข้าวสาร ธนาคารควาย ธนาคารวัว และโครงการปุ๋ย มี

เงินสะสมจากกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนแรกประมาณ 40,000 บาท ได้นำมาสร้างศาลาเอนกประสงค์ในหมู่บ้าน เพื่อให้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมทุกอย่างของหมู่บ้าน เช่น จัดประชุม จัดเลือกตั้ง จัดงานมงคล และงานประจำหมู่บ้านต่าง ๆ กิจกรรมที่ทำแล้วเลิกกันไปคือธนาคารควาย ส่วนกิจกรรมที่ยังทำต่อเนื่องคือ "การออมทรัพย์" เริ่มปี พ.ศ.2541 เก็บจากสมาชิก 30 คนคนละ 50 บาทต่อเดือน ปัจจุบันมีเงินออม 20,000 บาท และมีเงินโครงการปุยอีก 20,000 บาท สมาชิก 10 ครอบครัว

2.8 ศูนย์จันทบุรี มีการจัดตั้งเครือข่ายกิจกรรมข้ามหมู่บ้านในรูปแบบ "กรรมการเขต" มีทั้งหมด 3 เขต โครงสร้างของกรรมการเขตคือ

หมายเหตุ

- 1) มีการดำเนินงานเป็นกรรมการเขตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยสมาชิกในหมู่บ้านเลือกตัวแทนหมู่บ้านมาเป็นกรรมการเขต ๆ ร่วมกันเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งประธานและตำแหน่งอื่น ๆ
- 2) เขตมีเงินกองกลางบริหารร่วมกัน เรียกว่า "เงินกองทุนกองทุน" โดยเก็บสมทบจากสมาชิกครอบครัวละ 200 บาทต่อปี(บางเขตอาจมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้แล้วแต่จะกำหนดเอง) และจัดงานต่าง ๆ เพื่อหาเงินมาสมทบ เช่น จัดผ้าป่าข้าว วัดฤ

ประสงค์ของการจัดตั้งเงินกองทุนกองทุนนี้ก็เพื่อให้สมาชิกผู้เป็นทุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชน และใช้ในยามเจ็บป่วย ปัจจุบันเขต 2 มีเงินอยู่ประมาณ 70,000 บาท (ใช้เวลาสะสม 5 ปี) มีแผนจะปล่อยให้สมาชิกผู้ในปี พ.ศ.2544

- 2.9) ในตอนท้ายที่ประชุมได้พูดคุยกันต่อในประเด็นเรื่องปัญหาของเกษตรกรโดยภาพรวม คือ ปัญหาราคาพืชผลการเกษตร การเป็นหนี้ธนาคาร ธ.ก.ส. หนี้รายทุน ความพยายามของสมาชิกกลุ่มในการตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้นก็เพื่อลดการเป็นหนี้แหล่งทุนดังกล่าวลง ซึ่งยังถือว่าที่เข้าไปแล้วยังเป็นส่วนน้อย แต่มองเห็นว่าทางรัฐมีเงินพัฒนาจากกระทรวงต่าง ๆ มาก รวมถึงเงินงบประมาณองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) แต่ชาวบ้านเสนอขอใช้แก้ไขปัญหาก็ยังไม่ได้ นอกจากสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ และอื่น ๆ ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่บ้านต้องการคือการสนับสนุนจากภายนอกก็คือ เรื่องข้อมูลข่าวสารควรกระจายให้ถึงกลุ่มกิจกรรมแบบนี้ด้วย โดยเฉพาะเรื่องที่มีงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ชาวบ้านไม่เคยรู้เรื่องอะไร บางทีก็รู้แต่เฉพาะผู้ใหญ่บ้านที่ไปประชุม

3. ศูนย์ฯ เชียงใหม่

การจัดกลุ่มสหกรณ์ผู้นำชุมชนของศูนย์ฯ เชียงใหม่ต้องแยกทำเป็นกลุ่มเพราะมีลักษณะการทำงานแตกต่างกัน ดังนี้

3.1 ผู้นำเขตป่าเกะญอ

การสหกรณ์จัดขึ้นที่สำนักงานศูนย์ฯ เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ สรุปผลโดยย่อได้ดังต่อไปนี้ ชาวบ้านเขตป่าเกะญอ มีจำนวนครัวเรือนต่อหนึ่งหมู่บ้านประมาณ 6 หลังคาเรือนไปจนถึง 90 หลังคาเรือน ในอดีตป่าเกะญออยู่อาศัยกันเป็นหย่อมๆ และมีปัญหาข้าวไม่พอกิน ถูกตักข้าวข้าว (10 ถึงเอาคืน 20 ถึง) ศูนย์ฯ ช่วยเหลือการทำโครงการเศรษฐกิจในเขตป่าเกะญอมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 (ธนาคารข้าว ธนาคารวัว ธนาคารควาย แหล่งน้ำ ที่ดิน) โดยการให้กลุ่มยืมเงินเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ และในปี พ.ศ.2537 ศูนย์ฯ เริ่มสนับสนุนให้ชุมชนทำกิจกรรมพึ่งตนเอง กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากเข้าร่วมงานกับศูนย์ฯ เชียงใหม่มีดังนี้ เช่น

- 1) ธนาคารวัว / ควาย กิจกรรมธนาคารควายเริ่มในระหว่างปี 2525-2530 ใน 5 หมู่บ้าน ศูนย์ฯ ใช้ทุนสนับสนุนประมาณ 100,000 บาท และเลิกไปแล้ว เพราะมีปัญหาควายเป็นโรคตายง่าย รักษายาก หายป่วย และที่สำคัญคือมีควายเหล็ก (รถไถ) มาทำหน้าแทนดีกว่า ต่อมาชาวบ้านเปลี่ยนมาเลี้ยงวัวแทนควายโดยเริ่มเลี้ยงระหว่างปี พ.ศ.2530 - 2538 ใน 8-12 หมู่บ้านในเขต จ.เชียงใหม่และ จ.แม่ฮ่องสอน ใช้ทุนดำเนินการประมาณ 1,100,000 บาท ศูนย์ฯ ร่วมวิเคราะห์กับผู้นำชุมชนว่าการเลี้ยงวัวมีประโยชน์ เพราะ (1)

ทำให้ชาวบ้านสามารถกันที่ไว้เลี้ยงสัตว์ได้ ไม่ต้องถูกโอนเข้าไปเป็นป่าสงวน (2) สามารถขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้ และ (3) สามารถใช้เป็นมรดกให้ลูกหลานได้อีกด้วย แต่ต่อมาภายหลังเมื่อมีการเลี้ยงมากขึ้นก็มีปัญหาเรื่องที่ดิน จึงมีการขายวัวไปมาก ประโยชน์ที่ได้คือหลังจากมีการปันผลแล้ว สมาชิกทุกคนมีวัวเป็นของตัวเองอย่างน้อย 2 ตัว แต่ในที่สุดกิจกรรมธนาคารวัวก็ยุติในปี พ.ศ. 2538

- 2) กองบุญข้าวของเขตป่าเกอะญอ กองบุญข้าวถือเป็นกิจกรรมหลักของเขตป่าเกอะญอ จนมีคำกล่าวทั่วไปว่า “มีข้าวกิน มีเงินใช้” เพราะสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน กองบุญข้าวพัฒนามาจากธนาคารข้าว ชาวบ้านเชื่อว่ากิจกรรมนี้ทำให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ เห็นได้จากที่ชาวบ้านสามารถขายข้าวเอาเงินไปตั้งร้านค้าสหกรณ์ ซื้ออุปกรณ์เพื่อนำไปบุกเบิกพื้นที่นาและทำประปาภูเขาได้ และได้ร่วมกันทำบุญผ้าป่าข้าวขึ้นเรียกว่า “กองบุญข้าว” เพื่อหารายได้ไปสมทบกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กองทุนสำรองเขต กองทุนระยะยาว เพื่อใช้สำหรับเป็นค่าบริหารของคณะกรรมการเครือข่ายกองบุญข้าว (กองทุนระยะยาวมีเงินฝากไว้ในธนาคารตั้งแต่ปี 2537 เป็นจำนวนเงิน 400,000 บาท ดอกเบี้ยที่ได้จะคืนกลับไปสมทบกองบุญข้าว) นอกจากนี้กองบุญข้าวยังถูกแบ่งไปช่วยเหลือคนนอกกลุ่มอีก เช่น

- (1) **ทุนการศึกษา** เป็นเงินบริจาคให้หอพักนักเรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โดยที่หอพักนี้กระจายอยู่ในหลายเขต เช่น แม่แจ่ม ชุนยวม แม่โก แม่สะเรียง แม่ปอน แม่แตงและแม่สะเซ

- (2) **กองทุนสงเคราะห์แม่หม้าย ลูกกำพร้า** กองทุนนี้ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือข้าว เงิน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย หรือสัตว์เลี้ยงให้แก่แม่หม้าย ลูกกำพร้าและคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ตามสภาพเงื่อนไขที่เป็นจริง สำหรับเงินกองทุนก้อนนี้ชาวบ้านได้มาจากกองทุนเพื่อสังคมด้วยส่วนหนึ่ง (SIF)

นอกจากนี้เขตป่าเกอะญอยังมีเงินออมรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นการระดมทุนของชุมชนเอง และบริหารโดยชุมชนอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ดังต่อไปนี้

- (1) กองทุนหมุนเวียนที่เกิดจากธนาคารข้าวหมู่บ้าน
- (2) กองทุนหมุนเวียนที่เกิดจาก กองบุญข้าว
- (3) กองทุนสำรองเขต
- (4) กองทุนระยะยาว
- (5) กองทุนการศึกษาตามศูนย์ฯ
- (6) กองทุนสงเคราะห์แม่หม้าย
- (7) กองทุนออมทรัพย์แม่บ้าน

(8) กองทุนร้านค้า

(9) กองทุนระยะยาวแม่บ้าน

3.2 เขตเชียงใหม่ (อำเภอจอมทองและอำเภอพร้าว)

อำเภอจอมทองเป็นเขตพื้นที่ราบ ปัจจุบันเป็นอำเภอที่มีความเจริญเข้าถึงมาก ปัญหาต่าง ๆ ก็มากตามมา เช่น เรื่องยาเสพติด การแข่งขันทางธุรกิจและการเมือง เป็นต้น ศูนย์ฯ เริ่มกิจกรรมสมาชิกศูนย์ฯ มีจำนวน 400 คนจาก 9 ตำบล

- 1) กองทุนข้าวเขตจอมทอง กิจกรรมข้าวเริ่มต้นในระดับหมู่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 โดยเริ่มจากประเพณีทานข้าวล้านนา และพัฒนามาเป็นผ้าป่าข้าวในระดับเขตในปี พ.ศ.2531 ข้าวที่ได้นำไปช่วยหมู่บ้านอื่น และคนที่มีปัญหาขาดแคลนข้าวจริงๆ ระยะหลังเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ปลอมให้ชาวบ้านทำกันเอง 2 ครั้ง ชาวบ้านได้สรุปบทเรียนร่วมกันว่าเขตจอมทองได้ช่วยเหลือกลุ่มอื่นนานมาแล้วแต่ก็ไม่ได้ช่วยให้กลุ่มที่ได้รับความช่วยเหลือสามารถช่วยตัวเองได้ วิธีการนี้น่าจะไม่ถูกต้องในระยะยาว จึงตกลงหยุดทำกิจกรรมนี้ แต่หันมาเน้นการสร้างความเข้มแข็งภายใน โดยปัจจุบันกองทุนข้าวเขตยังมีข้าวเหลือรวมกันได้ 1,000 ถัง (จากเริ่มต้น 100 ถัง)

2) กองทุนออมทรัพย์เขตอำเภอจอมทอง

กองทุนออมทรัพย์เขตจอมทองเป็นกิจกรรมหลักระดับเขต กองทุนออมทรัพย์มี 2 กองใหญ่ คือ กองทุนออมทรัพย์พ่อบ้าน และกองทุนออมทรัพย์แม่บ้าน เริ่มจากกลุ่มพ่อบ้านทดลองทำกองทุนออมทรัพย์มีระยะเวลา 3 ปี เมื่อถึงกำหนดก็แบ่งเงินคืนสมาชิกหมด ชาวบ้านเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์เพราะสามารถปลดหนี้รายทุนเงินกู้ร้อยละ 5 ต่อเดือนได้ ไม่อยากพึ่งพารัฐและอยากพึ่งตนเองเป็นหลัก จึงคิดเริ่มต้นใหม่ในปี พ.ศ.2531 โดยมีกลุ่มแม่บ้านที่มีความเข้าใจการดำเนินงานแล้วจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมของพ่อบ้านขอเริ่มตั้งกองทุนเองบ้างในหมู่บ้านจนสามารถขยายกลุ่มยกขึ้นเป็นออมทรัพย์เขตได้ในปี 2533 จนถึงปัจจุบันเขตจอมทองดำเนินงานเรื่องการออมทรัพย์มานานกว่า 10 ปีแล้ว กลุ่มมีเงินออมรวมในปี พ.ศ. 2542 ประมาณกว่า 1 ล้านบาท จากการออมของสมาชิก 21 กลุ่ม 400 คน (แยกเป็นกลุ่มพ่อบ้าน 15 กลุ่ม-150 คน กลุ่มแม่บ้าน 6 กลุ่ม-250 คน) สมาชิกได้เงินปันผลหุ้นละ 2.5 บาท

ด้านการบริหารงาน กรรมการกองทุนมี 10 คน (พ่อบ้าน 5 คน/แม่บ้าน 5 คน) จัดประชุมสมาชิกกลุ่มย่อยเดือนละ 1 ครั้ง หมุนเวียนไปในแต่ละหมู่บ้าน สมาชิกในกลุ่มย่อยมีการออมคนละ 20-50 บาทต่อเดือน ในระดับเขตกลุ่มจะออมไว้ประมาณ 200 – 300 บาทต่อเดือน กติกาการกู้คิดในอัตราร้อยละ 2 คืนเงินภายใน 1 เดือน การ

ดำเนินงานระยะแรกมีปัญหาเพราะปล่อยกู้ให้บางรายมากเกินไป (60,000 บาท) ทำให้คืนเงินยาก ต้องตามทวง กลุ่มจึงปรับวิธีการบริหารงานใหม่โดยปรับปรุงสัญญาเงินกู้ให้รัดกุมขึ้น ไม่ปล่อยกู้ในวงเงินสูงเกินไปและติดตามเยี่ยมสมาชิกบ่อยขึ้น

3) กองทุนรวมเขตเชียงใหม่ (จอมทองและพร้าว)

ในการประชุมร่วม 3 เขตของศูนย์ฯ เชียงใหม่ เคยมีข้อตกลงที่จะตั้งกองทุนสำรองรวมทุกเขตเพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต แต่เขตอื่น ๆ ยังไม่มีความพร้อม จึงยังไม่สามารถดำเนินการได้ ยกเว้นเขตจอมทองและเขตพร้าว ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน ได้ตกลงใจที่จะตั้ง "กองทุนรวมเขต" ร่วมกันก่อนเพราะสมาชิกมีความพร้อม ผลก็คือปัจจุบันมีเงินกองทุนรวมเขตประมาณ 2.5 แสนบาทฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน บริหารโดยกรรมการ 7 คน (จากเขตจอมทอง 5 คน เขตพร้าว 2 คน) เงินออมนี้ได้มาจากการออมของกองทุนแต่ละเขต ในเขตจอมทองเป็นการออมของกลุ่มพ่อบ้านเดือนละ 5,000 บาท กลุ่มแม่บ้านเดือนละ 500 บาท ในเขตพร้าวเป็นการออมของกลุ่มพ่อบ้านเดือนละ 1,000 บาท เขตยังไม่มีแผนที่นำเงินก้อนนี้ไปใช้

3.3 ศูนย์ฯ เชียงใหม่เขต(จังหวัด)พะเยา

ศูนย์ฯ พะเยาแยกตัวออกมาจากศูนย์ฯ เชียงใหม่ในปี พ.ศ.2524 และเริ่มทำกิจกรรมแก้ปัญหาเรื่องข้าวไม่พอกินและปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่ถูกนายทุนตกเขียวข้าว/เงินในอัตราดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 5 -10 ต่อเดือน รวมทั้งการเป็นหนี้ ธ.ก.ส. โดยระยะแรกสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านโครงการเศรษฐกิจ เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารวัว ธนาคารควาย แหล่งน้ำ กิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการสม่ำเสมอ ได้แก่

1) กองบุญข้าว

สมาชิกศูนย์ฯ เขตพะเยาได้แนวคิดเรื่องการทอดผ้าป่าข้าวของภาคอีสานซึ่งนำมาช่วยภาคอื่น ๆ จัดทำธนาคารข้าวในช่วงภัยแล้งปี 2525 แต่ทางสมาชิกเขตพะเยาได้พิจารณาว่าจุดอ่อนของธนาคารข้าวคือคนจนเข้าร่วมกิจกรรมได้ยาก เพราะไม่มีเวลาไปประชุมและมีปัญหาในการคืนข้าว จึงคิดทำเป็น "กองบุญข้าว (เปลือก)" โดยจัดที่วัดหมุนเวียนกันไปตามหมู่บ้านของสมาชิกตั้งแต่ พ.ศ. 2529 จนถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ที่จะนำข้าวและเงินที่ได้ไปช่วยเหลือกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กองทุนอาหารกลางวัน กองทุนศูนย์พัฒนา กองทุนการศึกษาเยาวชน กองทุนพัฒนาวัด และกองทุนแม่บ้าน เป็นต้น จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ในปีแรกมีจำนวน 150 คน(ได้ข้าวเปลือก 380 ต่าง (532 ถัง) ได้เงิน 8,000 บาท) และเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ในปี 2540 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 1,200 คน(ได้ข้าว 400 ต่าง (560 ถัง) ได้เงิน 80,000 บาท) กิจกรรมนี้ได้รับ

ความร่วมมืออย่างกว้างขวางจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในและนอกจังหวัดพะเยา

2) สถาบันการเงินชุมชน (ส.ง.ช.)

จุดเริ่มเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2529 จากที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้ง “กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์” โดยการออมปีละ 10 บาทต่อครอบครัว จาก 160 ครอบครัว จนกระทั่งในปี พ.ศ.2534 ได้ขยายตัวเป็น “กองทุนเงินกู้ฉุกเฉิน” เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในยามเจ็บป่วย โดยการระดมทุนจากการจัดงานผ้าป่าข้าว ต่อมาในปี พ.ศ.2535 ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฯ ให้ดำเนินการเป็นทางการโดยเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันการเงินชุมชนหรือ ส.ง.ช.” มีอาคารสำนักงานตั้งอยู่บนเนื้อที่ที่มีผู้บริจาคให้ 14 ไร่ งบประมาณการก่อสร้างอาคารสำนักงาน ได้มาจากการเขียนโครงการเสนอขอการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างประเทศ (MISEREO) ในปี พ.ศ.2539 โดยมีศูนย์ฯ เชียงใหม่ และชาวบ้านร่วมสมทบ (จากการจัดงานผ้าป่าข้าวเปลือกในปี พ.ศ.2540) คิดเป็นสัดส่วนการร่วมมือกันระหว่างแหล่งทุนศูนย์ฯ และชาวบ้านเป็นร้อยละตามลำดับดังนี้คือ 50:30:20 เงินทุนดำเนินการก้อนแรกได้มาจากการร่วมมือกันของศูนย์ฯ และชาวบ้านในการจัดงานผ้าป่าข้าว และงานครบรอบ 10 ปีของศูนย์ฯ เขตพะเยา ได้เงินประมาณ 275,000 บาท

วัตถุประสงค์หลักของ ส.ง.ช. คือ ช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถกู้ยืมเงินได้สำหรับเป็นสวัสดิการในยามเจ็บป่วยและช่วยการศึกษาของบุตรหลาน รวมทั้งช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน เช่น การประสบอัคคีภัย เป็นต้น

ด้านการบริหารงาน ผู้จัดการคนปัจจุบันทำงานแบบอาสาสมัคร (เพราะถือว่าเป็นกรรมการ 1 ใน 4 ของกลุ่มฌาปนกิจ ซึ่งได้เงินศพละ 80 บาทอยู่แล้ว) มีหน้าที่พิจารณาอนุมัติเงินกู้และดูแลให้คำปรึกษาแก่พนักงาน พนักงานธุรการเป็นลูกหลานสมาชิกศูนย์ฯ ที่ อ.เชียงคำ (ศึกษาจบระดับอนุปริญญาบริหารจากสถาบันราชภัฏเชียงราย และมีแผนศึกษาต่อภาคค่ำอีก 2 ปีให้ได้ปริญญาตรีด้านคอมพิวเตอร์) งบประมาณค่าใช้จ่ายภายในสำนักงานกำหนดไว้ไม่เกินเดือนละ 1,500 บาท (รวมเงินเดือนพนักงาน 1 คน อีก 1 คนได้รับเงินสนับสนุนจากทุนต่างประเทศ) ในการบริหารงานช่วงแรก เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ 1 คนร่วมเป็นกรรมการด้วย

ส.ง.ช. มีรายได้หลักจากดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยที่สมาชิกกู้ยืม ระเบียบการให้กู้คือ กำหนดเวลาในการกู้ 4 เดือน (120 วัน) โดยจะเริ่มคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือนในเดือนที่ 3 และ 4 แต่ถ้าส่งเงินคืนช้าจะถูกปรับในอัตราร้อยละ 50 สตางค์ วงเงินการให้กู้มี 2 ประเภทคือ (1) สำหรับกรณีเจ็บป่วย ให้กู้ได้ระหว่าง 500 – 3000 บาทต่อ 1 ครั้ง (2) สำหรับการศึกษาแบ่งเป็นระดับประถมศึกษา กู้ได้ไม่เกิน 1,500 บาทต่อเทอม /

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทุ้ได้ไม่เกิน 2,000 บาทต่อเทอม / ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทุ้ได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อเทอม

ปัญหาในการดำเนินงาน เช่น สมาชิกที่เข้าใหม่ยังไม่เข้าใจหลักการดำเนินงานของ ส.ง.ช. อย่างแท้จริง จึงหวังแต่ทุ้เงินอย่างเดียว ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรรมการที่จะต้องจัดอบรมให้เข้าใจ และในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2541-2542 สมาชิกมีความสามารถคืนเงินน้อยลง มีคนติดค้างประมาณร้อยละ 7 และ 20 ตามลำดับ แต่ก็สามารถติดตามทวงคืนได้แม้จะต้องใช้เวลา

4. ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ

กิจกรรมของศูนย์ฯ กรุงเทพฯ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชนบทและฝ่ายเมือง

4.1 งานฝ่ายชุมชนเมือง

ได้แก่งานที่ทำกับชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ชุมชนเมือง 2 คนและสังเกตการณ์การประชุมของกรรมการเครือข่ายเขตหนองแขม และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพชรเกษม 108 สรุปผลได้โดยย่อดังนี้

1) ชุมชนคลองเตย

มีประชากรประมาณ 1 แสนคน แบ่งเป็นชุมชนได้ประมาณ 45 ชุมชน เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ได้แบ่งพื้นที่ทำงานของชุมชนต่าง ๆ เป็น 2 เขตใหญ่ ๆ คือ เขต 1 เป็นเขตคนยากจนที่อพยพมาจากภาคอีสานทั้งชั่วคราวและถาวร เขต 2 เป็นกลุ่มคนมีเงิน เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ เพิ่งเข้ามาทำงานด้านนี้ได้ประมาณ 2 ปี กลุ่มเป้าหมายคือคณะกรรมการชุมชน โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือเป็นที่เลี้ยง เน้นการดึงทรัพยากรภายในมาช่วยประโยชน์ และการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจและองค์กรเอกชน ในปีที่ผ่านมา (2542) เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ และกรรมการชุมชนได้ประสานงานดึงงบประมาณจากแหล่งทุนภายนอกมาสมทบการดำเนินงาน เช่น ได้ทุนจาก SIF มาทำโครงการเรื่องผู้สูงอายุประมาณ 2 ล้านบาท นอกจากนั้นได้เงินจากบริษัทเอกชนบริจาคสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น LOXLEY บริจาค 20,000 บาท บริษัทการบินไทยบริจาค 20,000 บาท บริษัท R.S.Promotion สนับสนุนกิจกรรมเยาวชน ส.ย.ช.มีเงินให้เปล่าปีละประมาณ 29,000 บาท เป็นต้น ศูนย์ฯ ไม่เน้นช่วยเหลือด้านการเงิน แต่ช่วยประสานแหล่งทุนและประสานงานให้มีการจัดอบรมให้ความรู้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน เช่น

- กิจกรรมผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2541 โดยจัดงานผู้สูงอายุในวันสำคัญ ๆ เช่น วันแม่ วันสงกรานต์ ให้ลูกหลานมารดน้ำดำหัวและขอพรให้ เป็นต้น

-โครงการอบรมเยาวชน โดยร่วมมือกับผู้นำชุมชนจัดงานวันเด็ก และร่วมมือกับสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชน (ส.ย.ช.) และหน่วยงาน ป.ป.ส. จัดอบรมความรู้เรื่องยาเสพติด เป็นต้น

-กลุ่มสตรีอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมผู้สูงอายุและการตั้งกลุ่มอาชีพสตรี

-นอกจากนี้ยังมีแผนงานโครงการอื่น ๆ อีก เช่น ร่วมมือกับธนาคารออมสินทำโครงการ "วัฒนธรรมการออม" หรือ "ธนาคารโรงเรียน" โดยกลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษา และร่วมมือกับสำนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตทำ "โครงการห้องสีเขียว" เพื่ออนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ เป็นต้น

ข้อสังเกตของเจ้าหน้าที่ในการทำงานในพื้นที่ชุมชนแออัด คือมีหลายหน่วยงานเข้าไปดำเนินงาน แต่ไม่ค่อยประสานงานกัน อุปสรรคที่สำคัญในการทำงานคือ

- (1) ชาวบ้านยังเคยชินกับการสงเคราะห์รูปแบบเก่า
- (2) ข้าราชการมุ่งแต่ผลงานของตัวเองมากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาวของชุมชน
- (3) พระสงฆ์ทางศาสนาพุทธยังหวาดระแวงที่จะเข้ามาร่วมงานกับกิจกรรมที่ศูนย์ฯ จัดร่วมกับชุมชน

2) ชุมชนหนองแขม

กรรมการเครือข่ายหนองแขมเป็นตัวแทนสมาชิกจากชุมชนแออัด 10 ชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ชักชวนให้มาร่วมกันทำงาน ซึ่งงานที่ทำในปัจจุบันเกิดจากความร่วมมือของ SIF และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดยการประสานงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ สนับสนุนและช่วยเหลือเครือข่ายให้สามารถเขียนโครงการขอทุนสนับสนุนจาก SIF (เมนู 5)

ชุมชนเขตหนองแขมรวมมี 52 ชุมชน แต่ละชุมชนมีประมาณ 40 หลังคาเรือนไปจนถึง 2,000 หลังคาเรือน อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่เขต เฉพาะชุมชนเพชรเกษม 108 มี 40 หลังคาเรือน 100 กว่าครอบครัว ชุมชนนี้ก่อตั้งมานานกว่า 10 ปี มีกรรมการ 11 คน ศูนย์ฯ เข้ามาทำงานนานกว่า 6-7 ปีแล้ว โดยเริ่มจากกิจกรรมเยาวชนด้านยาเสพติด จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมอาชีพ แต่ศูนย์ฯ ไม่มีเงินช่วย แต่ช่วยเขียนโครงการและประสานงานกับหน่วยงานอื่นให้ เช่น ได้เงินจาก SIF (เมนู 5) ในปี 2543 สำหรับ 3 โครงการ คือ โครงการทุนการศึกษาเยาวชน (6 คน) ส่งเสริมอาชีพแม่บ้าน (8 ราย) โครงการผู้สูงอายุ (6 คน)

กรรมการเครือข่ายหนองแรม เกิดจากการรวมตัวของ 11 ชุมชน แต่ละชุมชนมีกรรมการบริหารประมาณ 7-15 คน กรรมการเครือข่ายมีประชุมร่วมกันเดือนละ 1 ครั้งโดยเวียนจัดไปตามชุมชนต่าง ๆ กรรมการทุกคนมีวาระ 2 ปี ก่อนหน้าที่ศูนย์ฯ จะเข้ามาทำงานชุมชนไม่ค่อยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ต่างคนต่างอยู่ แต่หลังจากทำกิจกรรมร่วมกันทำให้ได้งบประมาณสนับสนุนจาก SIF แม่น้ำบ้านได้รวมกลุ่มกันทำงาน มีปัญหาอะไรได้ปรึกษาร่วมกัน

นอกจากนี้เครือข่ายยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองให้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ปัจจุบันมีเงินออมประมาณ 30,000 บาท และปล่อยให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ (นักเรียน 50 สตางค์ ผู้ใหญ่ 1 บาท) ระยะเวลาการกู้ 1 ปี จ่ายดอกเบี้ยทุกเดือน กิจกรรมเหล่านี้อยู่ภายใต้การติดตามของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ เช่นกัน

ข้อเสนอของกรรมการเครือข่ายต่อปัญหาการดำเนินงานคือ กรรมการทุกคนมาทำงานแบบอาสาสมัคร ไม่มีเบี้ยเลี้ยง (ยกเว้นประธานและเลขานุการ ได้เบี้ยเลี้ยงจากเขตคนละ 200 บาทต่อเดือน) ต้องการให้มีสวัสดิการสำหรับกรรมการเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน และต้องการให้มีกระบวนการความรู้ด้านอาชีพแก่สมาชิก

ข้อสังเกตของผู้วิจัยจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมกรรมการเครือข่ายครั้งนี้คือ กิจกรรมของ SIF เป็นกิจกรรมที่มีวงเงินขนาดใหญ่สำหรับชุมชนที่ยังไม่มีการบริหารจัดการทางการเงินที่ดีพอ อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการฝึกให้ชุมชนมาทำงานร่วมกัน แม้จะสร้างความเครียดให้เกิดขึ้นได้อย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่ควรได้รับการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ที่เลี้ยง ในอีกด้านหนึ่งทำให้เห็นว่ากรรมการทุกคนต่างช่วยกันดูแลรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเต็มที่

4.2 งานฝ่ายชุมชนบท

ศูนย์ฯให้การช่วยเหลือชาวบ้านเช่นเดียวกับศูนย์ฯ อื่น ๆ ในการทำโครงการเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งธนาคารวัว ธนาคารควาย ธนาคารข้าว ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก็เริ่มเปลี่ยนไป ผู้วิจัยได้ไปพูดคุยกับอาสาสมัครและกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของตำบลบ้านรุน อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมที่ทำในปัจจุบัน คือการตั้งกลุ่มทำนา ซึ่งพัฒนามาจากกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากสมาชิกต้องการเงินลงทุนในการทำนา มีทุนหมุนเวียนประมาณ 2 แสนบาท กลุ่มมีกิจกรรมช่วยเหลือสังคมด้วย เช่น ช่วยจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นให้วัด ช่วยทุนการศึกษานักเรียน ช่วยให้ทุนแก่ผู้สูงอายุและเด็กพิการ เป็นต้น แต่ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ สมาชิกบางรายไม่สามารถคืนเงินกลุ่มได้ตามกำหนด แต่กรรมการยังสามารถติดตามแก้ปัญหาเองได้ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะในเขตนี้มีอาสาสมัครที่เป็นครูในท้องถิ่น เป็นผู้ร่วมติดตามอย่างสม่ำเสมอ และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีผู้อาวุโสที่สมาชิกให้ความนับถือเป็นประธานกลุ่มด้วย

5. ศูนย์ฯ ราชบุรี

เขตพื้นที่ที่ไปสัมภาษณ์อยู่ในเขตอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มคนอีสานที่อพยพไปทำกินอยู่ในแถบนี้อย่างถาวร และกลุ่มชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนานกว่า 100 ปีแล้ว การประกอบอาชีพในระยะแรกของชาวบ้านคือการหาของป่า และตัดไม้ แต่ภายหลังเมื่อศูนย์ฯ เข้าไปช่วยเหลือ ได้ส่งเสริมให้มีการรักษาสภาพป่าไว้ และส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การปลูกพืชสมุนไพร การทำเกษตรปลอดสารพิษ และการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น หมู่บ้านที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา ได้แก่

5.1) บ้านหาดแตง กิจกรรมที่ศูนย์ฯ ส่งเสริม ได้แก่

- การให้ชาวบ้านยืมเงินตั้ง “ร้านค้าสหกรณ์” ใช้ทุนประมาณ 6 หมื่นบาท เพื่อขายปุ๋ย และยาฆ่าแมลง แต่ต่อมามีปัญหาภัยแล้งสมาชิกทำการผลิตไม่ได้ผล(ปลูกพริก) ทำให้ความสามารถคืนเงินน้อยลง คือได้คืนประมาณ 2 หมื่นบาทเท่านั้น
- ปี พ.ศ.2534 ศูนย์ฯ แนะนำให้ตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์” มีสมาชิกเริ่มต้น 7 คน หุ้นละ 20 บาท ต้องฝากทุกเดือน ปีแรก ได้เงิน 560 บาท หลังจากเก็บได้ 3 ปีจึงเริ่มปล่อยกู้ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ถ้าเกินกำหนด 3 เดือนปรับเพิ่มเป็นร้อยละ 10 ปัจจุบันมีสมาชิก 42 คน จาก 20 ครอบครัว ปีที่ 4 เริ่มปันผลได้
- ปี พ.ศ.2538 มีการจัดตั้ง “กองทุนฉุกเฉิน” โดยได้เงินจากการให้สมาชิกเช่าที่ดินที่มีผู้บริจาคให้ทำไร่รวม โดยเก็บค่าเช่าไร่ละ 100 บาทต่อปี นำเงินมาให้สมาชิกกู้ ระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน วงเงินไม่เกิน 3,000 บาท มีค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นสมาชิก รายละ 30 บาท การกู้ต้องมีสมาชิกค้ำประกัน 2 คน ศูนย์ฯ ได้พากรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านหาดแตงไปเข้ารับการฝึกอบรมดูงานเครดิตยูเนียนที่บางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม ผลจากการดำเนินงานทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์ จึงมีหมู่บ้านอื่น ๆ อยากทำตามบ้าง ทำให้กิจกรรมการออมทรัพย์ขยายไปที่หมู่ 6 หมู่ 2 และหมู่ 1 ตามลำดับ

5.2) บ้านแม่กระบุง(หมู่ 2) มีประชากร 328 คนจาก 67 หลังคาเรือน เป็นชาวกระเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักคือ ปลูกข้าวไร่(หมุนเวียน) ปลูกข้าวโพด พริก ฝรั่ง ฝ้าย และไม้ผลหลายชนิด หมู่บ้านนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2327 ปัจจุบันพื้นที่แถบนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตามประกาศพระราชกฤษฎีกา พ.ศ.2524 ซึ่งมีผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จากเดิมเคยออกไปหาของป่า ก็ต้องเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพการปลูกพืชหมุนเวียนแทน เพราะต้องทำในพื้นที่ที่จำกัด เนื่องจากทางราชการไม่อนุญาตให้บุกรุกป่าเพิ่มอีก ทางอำเภอ (พัฒนาชุมชน) เคยเข้ามาช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฉาบปูนกิจ โครง

การ กขคจ. กลุ่มเยาวชน(ชาวบ้านเสนอขอตัวเอง) และตั้งกลุ่มประชาคมเพื่อตรวจสอบงานของ อ.บ.ต. (มีสมาชิก 30 คน)

ศูนย์ฯ ราชบุรีเริ่มเข้ามาช่วยเหลือในปี พ.ศ. 2540 (ชาวบ้านบอกว่าทางราชการติดบ่วงช่วยเหลือลงเพราะอยากให้ย้ายออกไป แต่ชาวบ้านไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ไหน) กิจกรรมที่ส่งเสริม คือ

(1) กลุ่มออมทรัพย์ (2540) เดิมชาวบ้านมีปัญหาเงินกู้เป็นหนี้รายวันต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อเดือน ต้องคืนเงินภายใน 1 ปี โดยการขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าตลาด แต่ถ้ามีปัญหาภัยแล้งผลผลิตไม่ดี คืนเงินไม่ครบจำนวนก็ต้องใช้หนี้ทบต้นทบดอกในปีต่อไป สมาชิกบางรายเป็นหนี้ถึง 50,000 บาท ดังนั้นสมาชิกจึงคาดหวังว่าการตั้งกลุ่มออมทรัพย์จะเป็นการช่วยลดปัญหาให้สมาชิกได้ โดยศูนย์ฯ เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ เงินทุนทั้งหมดมาจากชาวบ้าน มีผลการดำเนินงานคือ

- สมาชิกเริ่มต้นมี 27 คน โดยออกค่าหุ้นคนละ 20 บาทและต้องนำฝากกลุ่มทุกเดือน เมื่อสมาชิกฝากครบ 1 ปี จึงปล่อยให้กู้
- อัตราการกู้ คือ กู้ได้ในวงเงินไม่เกินคนละ 3,000 บาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน ให้กู้ภายในเวลา 3 เดือน (ขยายเวลาคืนเงินให้ไม่เกิน 15 วันหลังครบกำหนดเวลา) สมาชิกสามารถกู้ฉุกเฉินได้โดยให้เวลากู้ 1 เดือน ไม่มีดอกเบี้ย แต่ถ้าเกินก็คิดดอกเบี้ยในอัตราปกติ
- การบริหารงานกลุ่ม มีการตั้งประธาน รองประธาน เลขานุการ(บันทึกการประชุม) เภรณญิก(ทำบัญชี) กรรมการตรวจสอบ คูบัญญัติการคืนเงินกู้สมาชิก(3 คน) กรรมการส่งเสริม(หาสมาชิก)ประชาสัมพันธ์(3 คน) และกรรมการฝ่ายเงินกู้มีหน้าที่อนุมัติวงเงินกู้ของสมาชิก (3 คน)

ผลการดำเนินงานเป็นที่พอใจของสมาชิก กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2542 กลุ่มได้ดอกเบี้ยเงินกู้ 5,894 บาท สามารถปันผลให้สมาชิกได้ 3,895 บาท (สมาชิกได้หุ้นละ 1.50 บาท) ในปี พ.ศ.2543 สมาชิกสมัครเพิ่มเข้ามาเป็น 68 คนจาก 50 ครอบครัว มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 89,000 บาท แต่สิ่งที่สมาชิกเรียกร้องให้ศูนย์ฯ ช่วยก็คือเรื่องการอบรมความรู้ในการทำบัญชี และการบริหารจัดการกลุ่ม

(2) ธนาคารข้าว (2543) โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านสามารถปลูกข้าวพอกินตลอดปี(ครอบครัวละ 10-50 ถัง) แต่มีชาวบ้านบางรายที่มีปัญหา ศูนย์ฯ ช่วยให้คำแนะนำโดยการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมของชาวกระเหรี่ยงที่ให้ความสำคัญกับเรื่อง “ข้าว” ธนาคารข้าวเริ่มก่อตั้งในเดือนมีนาคม 2543 มีสมาชิกเริ่มต้น 10 ครอบครัว ออกค่าหุ้นรายละ 5 ถัง (ปัจจุบันมี 85 ถัง) เริ่มปล่อยกู้ไปให้สมาชิก 5 ราย กติกา คือ กู้ 20 ถังเอาดอกเบี้ย 2 ถัง มีกรรมการบริหาร 5 คน อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้ยังไม่มีปัญหาเพราะเพิ่งเริ่มต้น

(3) กลุ่มสมุนไพร (2543) เริ่มในเดือนพฤษภาคม 2543 มีสมาชิก 12 คน เหตุผลที่ตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมาเพราะชาวบ้านสำรวจดูว่าภูมิปัญญาในหมู่บ้านของตนมีอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ และพบว่าชาวบ้านมีความรู้ในเรื่องสมุนไพรมานานแล้วเพราะอยู่กับป่ามาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จึงอยากรวบรวมความรู้เหล่านี้ไว้ไม่ให้สูญหาย โดยตกลงหาพื้นที่ทำแปลงรวม 2 งาน สำหรับทำแปลงเพาะชำสมุนไพร ศูนย์ฯ ช่วยให้งบสร้างโรงเพาะชำเป็นเงิน 5,000 บาท ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินงาน (เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากสมุนไพรแล้ว กลุ่มแม่บ้านก็คิดวางแผนที่จะฟื้นฟูเรื่องการทอผ้าพื้นเมืองด้วยเช่นกัน ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีสมาชิก 15 คน มีเงินออม 9,600 บาท)

และสุดท้ายชาวบ้านได้ช่วยกันระดมความคิดเห็นถึงสิ่งที่ต้องการปรับปรุงการทำกิจกรรมในหมู่บ้านดังนี้ คือ

- (1) ต้องการมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ที่จำกัด และการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดิน
- (2) ต้องการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม (การทอผ้าพื้นเมือง)
- (3) อยากมีสหกรณ์ร้านค้าชุมชน เพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรและจากการทำอาชีพเสริมมาขายให้นักท่องเที่ยว
- (4) ต้องการมีความรู้ในเรื่องการจัดการสหกรณ์ร้านค้า
- (5) อยากได้งบประมาณก่อสร้างอาคารร้านค้า

6. สำนักเลขาธิการ

6.1 สรุปสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ มีดังนี้

สำนักเลขาธิการ มีส่วนในการผลักดันและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับงานของศูนย์ฯ ต่าง ๆ มาก โดยมีเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ของศูนย์ฯ เป็นกลุ่มเป้าหมาย เช่น จัดให้มีการอบรมความรู้ให้แก่ผู้นำชาวบ้านเรื่องการทำงานด้านสตรี (Gender) การฝึกอบรมการเป็นผู้นำกิจกรรม การอบรมด้านการจัดทำบัญชีและรายงานการเงิน และการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตร เป็นต้น โดยเฉพาะด้านการเกษตรได้จัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้นำเกษตรกรระดับภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ จนสามารถยกระดับการทำงานเป็นเครือข่ายแบ่งกิจกรรมได้ ดังนี้

1) กิจกรรมเกษตรระดับภาค

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 เป็นกิจกรรมที่พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง คือ การจัดสัมมนาและทอดผ้าป่าร่วมกันปีละ 1 ครั้ง โดยหลายศูนย์ฯ ร่วมกันจัด เน้นพื้นที่ที่มีลักษณะปัญหาและความต้องการใกล้เคียงกัน มีทั้งหมด 3 ภาค ได้แก่

- 1.1) ภาคที่หนึ่ง (อีสาน) ได้แก่ ศูนย์ฯ นครราชสีมา / ศูนย์ฯ ทวีราษฎร์-สกลนคร / ศูนย์ฯ อุบล และศูนย์ฯ อุดร
- 1.2) ภาคที่สอง ได้แก่ ศูนย์ฯ จันทบุรี / ศูนย์ฯ ราชบุรี / ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ / ศูนย์ฯ สุราษฎร์ฯ และศูนย์ฯ นครสวรรค์
- 1.4) ภาคที่สาม(เหนือ) ได้แก่ เชียงใหม่เขตบดอยและพื้นราบ / พะเยาเขตบดอยและพื้นราบ

2) กิจกรรมระดับชาติ

เริ่มในปี พ.ศ.2542 โดยสำนักเลขาธิการ เป็นผู้จัดทำงบประมาณและประสานงาน โดยมอบหมายให้ศูนย์ฯ คัดเลือกผู้แทนเกษตรกรไปเข้าร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และรับการอบรมเพิ่มเติมเรื่องเกษตรยั่งยืน ปีละ 1 ครั้ง โดยคัดเลือกไปศูนย์ฯ ละ 5 คน (เลือกจากตัวแทนภาคคนเก่า 5 คน คนใหม่ 5 คน เพื่อเตรียมสืบทอดบุคลากร)

3) กิจกรรมระดับนานาชาติ

โดยการสนับสนุนจากองค์กรทุนและการประสานงานของสำนักเลขาธิการ ผู้นำเกษตรกรจะถูกคัดเลือกจากศูนย์ฯ ให้ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ 2 ปีต่อ 1 ครั้ง

6.2 สัมภาษณ์เลขาธิการสภาคทอลิกฯ

1) บทบาทของสำนักเลขาธิการ สำนักเลขาธิการ มีบทบาทเป็นตัวจักรที่กระตุ้นให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามนโยบาย ภารกิจหลักคือ

- 1.1) Animation คือการให้แรงบันดาลใจให้ดำเนินการตามคำสอนของศาสนา แก่บุคลากรของศูนย์สังคมพัฒนาและองค์กรสมาชิก โดยเน้นด้านคุณธรรม นอกเหนือจากการให้ความรู้ด้านเทคนิค และแนวทางการปฏิบัติ
- 1.2) Coordinator เป็นหน่วยงานที่ประสานงานทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร
- 1.3) Representation เป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
- 1.4) Promotion ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์แนวคิดและแนวทางการทำงานพัฒนาสังคมไปสู่สาธารณะ

2) กิจกรรมเด่น ๆ ที่สำนักเลขาธิการ ดำเนินการในปัจจุบันมีหลายอย่าง อาทิเช่น

2.1) โครงการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หมายถึงการใช้คำสอนทางศาสนาคริสต์ที่เน้นต่อสังคม เพื่อให้คนมีสำนึกถึงการช่วยเหลือ เสียสละ แบ่งปันแก่สังคม และผู้ที่ด้อยกว่าทั่วโลก โดยมีหัวข้อที่ให้รณรงค์ซึ่งเกิดจากการนำข้อมูลที่ได้จากการชี้แนะของพระสันตะปาปา การติดตามดูคำแถลงเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ประกอบกับการประเมินสถานการณ์ด้านสังคมของประเทศไทย การรณรงค์นี้จัดให้มีขึ้นใน 2 รูปแบบ คือ

2.1.1) เดิมจัดขึ้นในช่วงเทศกาลก่อนวันอีสเตอร์ (Easter Day) 40 วัน กลุ่มเป้าหมายคือประชาชนที่มาโบสถ์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีสำนึกถึงการเสียสละ แบ่งปันสิ่งที่ตนมีอยู่ไปช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสกว่า โดยการจัดให้มีกล่องรับบริจาคตามกำลังศรัทธา เงินที่ได้จะนำไปใช้ดังนี้ คือ 60 % เก็บไว้ในส่วนของสังฆมณฑล (ในส่วนนี้จะถูกจัดสรรต่อไปให้ศูนย์สังคมพัฒนา 30 % และทำกิจกรรมช่วยเหลืองานสังคมทั่วไปอีก 30 %) อีก 40 % ส่งไปให้สภาคาทอลิกฯ (ส่วนกลาง)

2.1.2) ปัจจุบันขยายการรณรงค์ไปนอกเทศกาล คือ สามารถทำได้ก่อนวันคริสต์มาส ประมาณ 2-4 สัปดาห์ (เดือนพฤศจิกายน) ในบางศูนย์ฯ อาจขยายทำตลอดปีก็ได้ กลุ่มเป้าหมายคือ บุคลากรในโรงเรียน (ครู นักเรียนและผู้ปกครอง)

2.2) การจัดอบรมบุคลากร ผู้สืบทอดการทำงานแนวทางพัฒนาสังคม เรียกว่า PRISA (Priest & Religion Institution for Social Action) จะจัดให้มีขึ้นทุกปี ระยะเวลาในการจัดอบรม 1 ครั้งใช้เวลา 1 สัปดาห์ เน้นหนักให้เกิดความเข้าใจในทางปฏิบัติ โดยการจัดโครงการสัมผัสชีวิต (Exposure Immersion) คือการพาไปสัมผัสสภาพชีวิตที่เป็นจริงของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ คนจนเมืองและคนจนชนบท เกษตรกร ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส คนชรา คนพิการ เป็นต้น และเมื่อกลับมาแล้วก็จัดให้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์กัน (Reflection) เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงภาระกิจของศูนย์สังคมพัฒนา ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นบาทหลวงที่แต่ละสังฆมณฑลส่งเข้ามาเพื่อเตรียมคนรับช่วงงานต่อ

2.3) การจัดอบรมผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนาคนใหม่ จัดขึ้นตามสภาพความต้องการ อาจจะมีปีละ 1 ครั้ง หรือ 2 ปีต่อครั้ง การอบรมครั้งหนึ่งประมาณ 3 วัน

2.4) การจัดอบรมตามสภาพปัญหาและความต้องการของศูนย์สังคมพัฒนาและองค์กรสมาชิก โดยการสนับสนุนของฝ่ายวิชาการด้านงานเกษตร งานสตรี งานโครงการพัฒนา และงานสารสนเทศ

2.5) การจัดอบรม Staff in Training เป็นการจัดประชุมทบทวนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน (Reflection) ระหว่างสำนักเลขาฯ และศูนย์ฯ โดยมีผู้บริหารเข้าร่วมด้วยการประชุม จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง (มกราคมและกรกฎาคม) ครั้งละ 5 วัน เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้บริหาร ในปี 2542 เริ่มจัด Staff in training สัญจร เพื่อตอบสนองความต้องการของศูนย์ฯ ที่มีปัญหาเร่งด่วน โดยจัดในพื้นที่เขตงานของศูนย์ฯ ในกรณีนี้ ศูนย์ฯ ช่างเคียงที่มีปัญหาค่อกันอาจเข้าร่วมด้วย

3) การพิจารณาศักยภาพการบริหารทุนขององค์กร

- 3.1) แหล่งทุน ในอดีตถือเป็นจุดแข็ง เพราะสมาคมทอลิกฯ ได้รับเงินสนับสนุนจากเงินมหาพรต ซึ่งส่งมาจากทั่วโลก แต่ในปัจจุบันถือเป็นจุดอ่อน เพราะแหล่งทุนมีแผนหยุดให้ทุนภายในสิ้นปี 2000 อย่างไรก็ดี ในภาพรวมการต้องรอเงินช่วยเหลือจากภายนอกเป็นจุดอ่อนเพราะต้องขึ้นต่อ
- 3.2) วิสัยทัศน์ขององค์กร ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้นพัฒนาคนครบทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ วัฒนธรรม สังคมและการเมือง โดยเน้นให้รู้จักการเสียสละ แบ่งปัน ตามหลักศาสนา (Love and Mercy) ซึ่งถือเป็นจุดแข็ง โดยเฉพาะการมีกลุ่ม SAT (Social Action Theory) เป็นกลุ่ม Think Tank ที่คอยดูแลทิศทางในด้านนี้โดยตรง แต่จุดอ่อนก็คือสังคมมองว่าเป็นศาสนาของต่างชาติ กลัวถูกเปลี่ยนศาสนา
- 3.3) แนวทางการดำเนินงาน มีจุดแข็งคือการใช้กิจกรรมอ้อมทรัพย์ แบบเครดิตยูเนียนเป็นเครื่องมือ (Instrument) ส่งเสริมการรวมกลุ่ม และกระจายอำนาจให้อีกสองถิ่นในการดำเนินงานได้อย่างอิสระ มีสำนักเลขาฯ เป็นที่ปรึกษาและเป็นเพื่อน จุดอ่อนคือ การกระจายอำนาจมากทำให้ติดตามงานไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดช่องว่างที่ไม่เข้าใจได้ และการเน้นการสร้างผู้นำที่มีสำนึกการเสียสละ ทำได้ยาก ใช้เวลา
- 3.4) กลุ่มเป้าหมาย คือคนจนและด้อยโอกาส จุดแข็งคือ กลุ่มเป้าหมายกว้าง กระจายทุกกลุ่ม กลุ่มคนเหล่านี้เมื่อมีสำนึกแล้วจะทำงานได้ดีเพื่อช่วยเหลือคนอื่นต่อไป จุดอ่อนคือ คนจนมักมีการศึกษาน้อย สุขภาพไม่ดี มีความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมได้น้อยกว่าคนมีฐานะดี
- 3.5) กลไกการประสานงานระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีจุดแข็งคือมีการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จุดอ่อนคือ งานด้านเอกสารข้อมูลยังอ่อน การจัดทำเอกสารรายงานมีน้อย
- 3.6) รูปแบบการใช้ทุน ในอดีตเน้นการให้เปล่า และให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ แต่ไม่มีระบบการติดตามเข้มงวด ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าศูนย์สังคมพัฒนา เป็นนายทุนใหญ่ ไม่คิดคืนเงินยืม ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการให้ยืมหรือให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ แต่เน้นกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อน และให้อำนาจชุมชนในการติดตามหนี้สินเอง โดยอิงแนวทางการพัฒนาเพื่อให้เกิด "กองทุนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในระยะยาว" และทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างแท้จริง

4) สรุปการบริหารทุนให้เกิดประสิทธิภาพตามแนวคิดของบาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ คือ

4.1) การปลูกจิตสำนึกของผู้ปฏิบัติงาน

ควรให้การศึกษาเรื่องการพัฒนาคนให้ครบถ้วนทุกมิติตามคำสอนทางศาสนา ไม่ว่าจะศาสนาใดก็ตาม ถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด สำหรับสมาชิกทอลิกฯ กลุ่มเป้าหมายแรกคือ พระ เจ้าหน้าทีผู้ปฏิบัติงานพัฒนาสังคม โดยจัดทำโครงการสืบทอดและพัฒนาบุคลากรทุกระดับ เช่น พระจะเข้ารับการอบรม PRISA และเจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรมในโครงการ Staff In-training ปีละ 2 ครั้ง ทั้งนี้มีการจัดทำเอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง

(1) “การเข้าใจสังคม คู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานและนักพัฒนาสังคม” 1 ชุด (กาญจนา แก้วเทพ, 2532)

(2) “เครื่องมือการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน” 16 ชุด (กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

นอกจากนี้ก็มีการจัดประชุมภายในแต่ละหน่วยงานเดือนละ 1 ครั้ง และจัดประชุมระดับชาติ ปีละ 1 ครั้ง

4.2) การปลูกจิตสำนึกประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

ควรให้เวลาในการเตรียมความคิดของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้เข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตน ซึ่งการที่จะทำเช่นนั้นได้เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ต้องเข้าไปศึกษาชุมชน ให้รู้เขา รู้เรา กระตุ้นให้พวกเขาพูดถึงปัญหาของตัวเอง ผึกการคิด วิเคราะห์ปัญหาของตน รู้ทันกลไกของสังคม สามารถเขียนโครงการขึ้นเองได้ โดยที่ศูนย์ฯ ทำหน้าที่เป็นเพียงพี่เลี้ยงเท่านั้น

4.3) การสร้างผู้นำ

การสร้างผู้นำในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารกลุ่มกิจกรรม ทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ให้สมาชิกกลุ่มและทำหน้าที่บริหารทุนกลุ่มให้คงอยู่และงอกเงยยิ่งขึ้นเป็นสิ่งที่จำเป็น และเมื่อหลาย ๆ กลุ่มมีความสัมพันธ์ข้ามหมู่บ้านทำให้เกิดรูปแบบของคณะกรรมการเขต ทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสมาชิกในส่วนที่กรรมการระดับกลุ่มทำไม่ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อมีผลประโยชน์เกี่ยวกับเงินเข้ามาเกี่ยวข้องก็อาจมีช่องว่างให้เกิดการคอร์รัปชันในผู้นำบางคน ดังนั้นจึงต้องสร้างเวทีให้สมาชิกสามารถตรวจสอบกรรมการได้อีกทางหนึ่งด้วย เช่น การตั้งกรรมการตรวจสอบ เป็นต้น

4.4) การระดมทุนภายใน

การระดมทุนภายในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่ม ทุนจากภายนอกเป็นเพียงส่วนเสริม ศูนย์ฯ มีบทเรียนในอดีตว่าถ้าขยายกลุ่มเร็วไปโดยศูนย์ฯ เป็นผู้ให้ทุนฝ่ายเดียว เช่น ให้ทุนไปตั้งกลุ่มข้าว กลุ่มควาย ร้านค้าสหกรณ์ไปพร้อม ๆ กัน สมาชิกจะไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่รับผิดชอบต่อการแบ่งหน้าที่ ไม่สนใจติดตาม

ผล และในที่สุดกลุ่มก็ล้ม การแก้ไขก็คือสมาชิกจะต้องมีส่วนในการออกทุนกันเองก่อน จึงขอสมทบทุนจากศูนย์ฯ และถ้าจะขยายกิจกรรมใหม่ กลุ่มเดิมก็ไม่ควรใช้เงินกำไรของกลุ่ม ไปตั้งเป็นทุนใหม่ให้เลย แต่สมาชิกกลุ่มใหม่ควรร่วมออกทุนสมทบด้วย โดยวิธีนี้ทำให้บาง หมู่บ้านมีทุนอยู่เป็นจำนวนมากและสามารถขยายกิจกรรมไปเองได้มากตามความต้องการ

4.5) การติดตามประเมินผล

ต้องทำทุกระดับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ศูนย์ฯ ทั้ง 10 แห่ง ร่วมกันจัดสัมมนาประเมินผลงานในรอบ 10 ปี ในปี พ.ศ. 2526 การติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ของศูนย์อย่างสม่ำเสมอ กลุ่มต่าง ๆ ก็มีการประชุม ภายในติดตามผลการดำเนินงานอยู่เป็นประจำ เช่นในระดับกลุ่มมีการประชุมเดือนละ 1-2 ครั้ง ในระดับเขตประชุม 3 เดือนต่อครั้งโดยมีศูนย์ฯ เป็นผู้ประสานงาน ส่วนที่ทำเป็นทางการ เช่น การทำการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามความก้าวหน้าของโครงการ หรือการศึกษาเพื่อติดตาม ผลให้องค์กรทุน เป็นต้น

4.6) การตรวจสอบด้านการเงิน บัญชี

โดยทั่วไปแหล่งทุนต่างประเทศจะมีเงื่อนไขให้ผู้รับทุนต้องส่งรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานพร้อมรายงานการเงินทุก 6 เดือนหรือ 1 ปี และต้องมีผู้ตรวจสอบบัญชี (Auditor) ที่มีใบอนุญาตตามกฎหมายลงลายมือชื่อรับรองด้วยก่อนที่จะโอนเงินงวดต่อไปให้ ซึ่ง สำนักเลขาฯ และศูนย์สังคมนานาชาติบางแห่ง(ขึ้นอยู่กับความพร้อม) ได้ว่าจ้างผู้ตรวจสอบ บัญชีมาตรวจสอบเป็นประจำทุกปี สำหรับบางศูนย์ฯ ที่ยังไม่พร้อมก็จะขอให้สำนักเลขาฯ ช่วยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการจัดทำและจัดหาผู้ตรวจสอบบัญชีให้ ในระดับชุมชนมีบาง แห่งได้เพิ่มอำนาจให้สมาชิกกลุ่มทำการตรวจสอบการเงินได้เอง โดยตั้งเป็นคณะกรรมการ ตรวจสอบการทำงานของประธานและกรรมการอีกชั้นหนึ่ง ถ้าพบปัญหาก็คจะใช้วิธีทางสังคม (Pressure group) แก้ปัญหาก่อนทันที

7. สรุปภาพรวมที่ได้จากสัมภาษณ์

ดังได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า ส่วนใหญ่เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของศูนย์สังคมนานาชาติมีน้อยมากโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวเลขการบริหารโครงการต่าง ๆ ทำให้ต้องใช้วิธีการ สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อสืบย้อนไปถึงแนวทางการทำงานในอดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์มีสาระสำคัญที่น่าสนใจหลายประการ คือ

7.1 ในระดับผู้บริหาร ทำให้เห็นถึงภาพรวมดังนี้คือ

1) ได้รับทราบถึงวิวัฒนาการแนวคิดในการทำงานพัฒนาสังคมและแนวทางการบริหาร งาน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา รวมถึงที่มาของแหล่งทุน ที่บริหารในปัจจุบัน

- 2) ได้รับทราบมุมมองของนักบริหารต่อปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานของหน่วยงานระดับภูมิภาคและองค์กรรวม โดยเฉพาะสถานการณ์ปัจจุบันที่ความช่วยเหลือจากแหล่งทุนจากต่างประเทศซึ่งเป็นแหล่งทุนหลักกำลังจะยุติลงภายในปี 2000 นี้แล้ว
- 3) ได้รับทราบถึงแนวโน้มนโยบายที่จะปรับตัวหลังจากแหล่งทุนเดิมยุติความช่วยเหลือ นโยบายที่น่าสนใจก็คือ

- 3.1) การใช้นโยบายปรับลดกำลังคนลงบางส่วน และกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ที่มาจากท้องถิ่นกลับเข้าสู่ชุมชนเดิมของตน และเป็นกำลังส่วนหนึ่งของชุมชนในการพัฒนาชุมชนต่อไป
- 3.2) ในด้านงบประมาณดำเนินงาน ให้ขอการสนับสนุนจากสังคมพลท้องถิ่นในขณะเดียวกับที่สำนักเลขาฯ จะเป็นคนกลางในการติดต่อหาแหล่งทุนใหม่ต่อไป
- 3.3) ในระดับชุมชน มีการเร่งเตรียมความพร้อมให้ชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนที่มีอยู่อย่างเต็มที่ โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการเครือข่ายต่าง ๆ (เช่นการจัดประชุมร่วมกันโดยให้บทบาทคณะกรรมการเครือข่ายดำเนินการจัดประชุมเอง เจ้าหน้าที่จะคอยให้คำปรึกษาเมื่อได้รับการร้องขอเท่านั้น การจัดอบรมเรื่องการจัดการด้านบัญชีการเงิน เป็นต้น)

7.2 ในระดับผู้ปฏิบัติงาน

ได้เข้าใจถึงนโยบายขององค์กรในการรับคนเข้าทำงานรุ่นแรก ๆ ที่ไม่เน้นเรื่องวุฒิการศึกษา แต่เน้นเรื่องจิตใจเสียสละ โดยมองเห็นถึงความเข้มแข็ง เอาใจจริงเอาใจของผู้ปฏิบัติงานทุกคนโดยเฉพาะผู้ปฏิบัติงานที่มาจากท้องถิ่น ผู้ปฏิบัติงานกว่าครึ่งหนึ่งทำงานมานานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป และเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ปฏิบัติงานรุ่นน้องทั้งด้านแนวคิดและการปฏิบัติในการทำงานกับชุมชน ผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่มีอายุงานตั้งแต่ 6 เดือนถึง 5 ปี องค์กรเปิดช่องว่างที่เกิดจากความแตกต่างในด้านประสบการณ์ความรู้ในการทำงาน ด้วยการจัดการสัมมนาและอบรมในหมู่ผู้ปฏิบัติงานเป็นการภายในและเพื่อกระชับความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เรียกว่า "Staff in Training" ซึ่งจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง

ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ว่า คิดว่ากลุ่มต่าง ๆ ที่ศูนย์ฯ ให้การสนับสนุนอยู่ในปัจจุบันว่ามีความก้าวหน้าไปในระดับใดบ้างใน 5 ระดับ จากความคิดเห็นของแต่ละคน โดยให้เสนอเกณฑ์การจัดระดับให้กลุ่มประกอบด้วย ซึ่งอาจจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่ม องค์กรชาวบ้านในขณะนี้ค่อนข้างกว้าง ๆ ว่าเป็นเช่นไร สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัญหา -ระดับ1.ชุมชนเพิ่งเริ่มได้รับการศึกษาอบรมการวิเคราะห์สังคมและการรวมกลุ่มแก้

- ระดับ 2. สมาชิกชุมชนมีประสบการณ์ทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาตนเอง

- ระดับ 3. ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรภายในและภายนอกให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มของ

ตน

-ระดับ4: มีการสร้างเครือข่ายหลายระดับเชื่อมโยงกัน โดยชุมชนสามารถพัฒนากองทุน
ให้ขอกยได้ สมาชิกเข้าใจและเห็นความสำคัญของระเบียบกติกากลุ่ม

- ระดับ 5.ชุมชนเข้มแข็ง มีกองทุนท้องถิ่นและการบริหารจัดการที่ดี รู้จักการแก้ปัญหา
ด้วยตนเอง และสามารถติดต่อแหล่งทรัพยากรภายนอกชุมชนที่จะเอื้อประโยชน์ในการแก้
ไขปัญหาของชุมชน

จากการตอบคำถามดังกล่าว ผู้ตอบคำถามได้แสดงความคิดเห็นต่อระดับการ
ทำงานของกลุ่มชาวบ้านที่ทำงานด้วยแตกต่างกันไป ซึ่งสรุปได้ว่าส่วนใหญ่กลุ่มต่าง ๆ อยู่
ในระดับ 3 มีบางกลุ่มที่อยู่ในระดับ 1, 2 หรือ 4

7.3 ในระดับชุมชน

ได้รับทราบข้อเท็จจริงจากการบอกเล่าของคนรุ่นเก่า ถึงสภาพปัญหาเดิมของชุม
ชนและการดิ้นรนต่อสู้แก้ปัญหาก่อนที่จะศูนย์ฯ จะเข้าไปดำเนินงาน กับการเปลี่ยนแปลง
หลังจากมีเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ เข้าไป โดยภาพรวมชุมชนส่วนใหญ่ได้รู้จักการรวมกลุ่มแก้
ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจจากหน่วยงานของรัฐก่อนที่จะได้ร่วมงานกับศูนย์ฯ แล้ว และเคย
ประสบปัญหาในการดำเนินงานกลุ่มมาก่อนโดยเฉพาะเรื่องเงิน เช่นเดียวกับการเริ่มงาน
กับศูนย์ฯ ระยะแรกที่ชาวบ้านมักคิดว่ายืมเงินไปแล้วไม่คืนก็ได้ แต่เมื่อศูนย์ฯ ปรับแนว
ทางการทำงานหลังปี พ.ศ.2526 ศูนย์ฯ เน้นเรื่องการเตรียมความพร้อมด้านความคิด จิต
ใจในการทำงานกลุ่มและกระตุ้นให้เกิดการออมจากทุนภายในชุมชนเป็นหลัก ทำให้ชุม
ชนมีการปรับกระบวนการทำงานใหม่ มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เกิดขึ้นเกือบทุกชุมชน
และขยายเป็นกิจกรรมที่มีเครือข่าย เช่นเดียวกับกิจกรรมด้านอื่น เช่น กลุ่มข้าว กลุ่มปุย

เหตุการณ์ที่น่าสนใจอย่างหนึ่งในชุมชนก็คือการตื่นตัวของกลุ่มแม่บ้าน ในการตั้ง
กลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเอง ซึ่งกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน เช่นที่กลุ่มจอมทอง
จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มบ้านหนองไม้งาม จังหวัดชัยภูมิ (ศูนย์ฯ นครราชสีมา) เป็นต้น และ
มีหลายชุมชนที่ได้ขยายผลการดำเนินงานไปสู่การช่วยเหลือคนนอกกลุ่ม หรือสมาชิกใน
ชุมชนของตนด้วย เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่นุตรหลานสมาชิก การให้สิทธิ์ซื้อปุ๋ย หรือ
เมล็ดพันธุ์พืชในราคาถูก การบริจาคเงิน ซื้อสิ่งของช่วยเหลือกิจกรรมของวัดโรงเรียน
ตลอดจนการช่วยเหลือสงเคราะห์แก่คนชรา เด็กกำพร้า หญิงหม้ายที่ยากจน เป็นต้น

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีความมั่นใจในการใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนสานต่อกับกิจกรรมกลุ่มอีกด้วย เช่น การจัดงานทอดผ้าป่าข้าวหรืองานทานข้าวล้นบาตร เพื่อนำเงินไปช่วยสมทบกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น สมทบการตั้งธนาคารข้าวเปลือก/ข้าวสาร ที่ศูนย์ฯ จันทบุรี การจัดงานผ้าป่าข้าวหมุนเวียนระดับภาคเพื่อสมทบการจัดตั้ง “กองทุนรวม” ของเครือข่ายผู้นำเกษตรกร หรือการสมทบการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน (ส.ง.ช.) ที่ศูนย์ฯ พะเยา เป็นต้น

ประเด็นการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับภาพรวมการจัดการบริหารทุน จำแนกตามลักษณะเฉพาะของผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้ง 3 กลุ่ม (ดูในภาคผนวก 2) ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1: สำนักเลขาธิการฯ (สนลช.)

1. สนลช. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการทำงานพัฒนาสังคมอย่างไร (อดีต ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่)
2. กลุ่มเป้าหมายในการทำงานพัฒนาสังคมของ สนลช. คือใคร (อดีต ปัจจุบัน)
3. สนลช. มีงบประมาณเพื่องานพัฒนาสังคมเฉลี่ยปีละประมาณเท่าใด คิดเป็นร้อยละเท่าใดกับงบประมาณสำนักงาน
4. แหล่งทุนใดบ้างเป็นผู้ให้การสนับสนุน สนลช. ในการทำงานพัฒนาสังคมและงานบริหารสำนักงาน (ทั้งจากภายนอกประเทศและภายในประเทศ) แต่ละแหล่งให้การสนับสนุนในเรื่องอะไร มีเงื่อนไขอะไร (เช่น เฉพาะที่สคทพ. เป็นสมาชิกหรือแหล่งทุนอื่นด้วย สนลช. ต้องออกทุนสมทบในแต่ละกิจกรรม ต้องส่งรายงานใดบ้าง ฯลฯ) มีการสนับสนุนต่อเนื่องแค่ไหน (ระยะเวลาเมื่อไหร่ถึงเมื่อไหร่) และเป็นจำนวนเงินเท่าใดในแต่ละปี มีพัฒนาการอย่างไร
 - ยุคเริ่มต้น (เมื่อเริ่มทำงานพัฒนาสังคมใหม่ๆ)
 - ยุคกลาง (เมื่อเริ่มมีแนวคิดงานพัฒนาส่งเสริมการรวมกลุ่ม)
 - ยุคปัจจุบัน (เมื่อเริ่มใช้แนวศาสนาและวัฒนธรรม)
5. สนลช. มีวิธีการขอรับการสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ อย่างไร เช่น ต้องทำแผนงบประมาณเสนอเป็นรายปี หรือเป็นงวดๆ ต้องจัดทำรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานและรายงานการเงิน
6. เมื่อได้ทุนมาแล้ว สนลช. นำไปให้ใครใช้ มีกติกาหรือไม่ อย่างไร
7. สนลช. มีกลไก (เครื่องมือ เช่น เจ้าหน้าที่สนามกี่คน แบ่งหน้าที่กันอย่างไร ฯลฯ) และวิธีการบริหารทุน (รูปแบบ กติกา การฝึกอบรม ฯลฯ) ที่ได้มาอย่างไร เพื่อสนับสนุนให้ศูนย์สามารถทำงานพัฒนาสังคมได้เต็มที่ และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองได้
8. หลังจากการทำงานของสนลช. ศูนย์ฯ ดำเนินกิจกรรมใดบ้าง (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน) ที่เป็นที่ยอมรับว่าศูนย์ฯ มีศักยภาพในการทำงานตามวัตถุประสงค์ของ สนลช.
9. การทำงานของสนลช. เพื่อสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง(ทางฮ้อม) มีปัญหา อุปสรรค ใดบ้าง (ปัจจัยภายนอก ภายใน) แก้ไขอย่างไร และสิ่งใดที่ยังแก้ไขไม่ได้ เพราะเหตุใด
10. สนลช. ต้องการการสนับสนุนในด้านใด จากใครบ้างเพื่อทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

11. ในอนาคต ถ้าไม่มีทุนภายนอกสนับสนุนแล้ว สนลช. มีแผนการจะทำงานพัฒนาสังคมต่อหรือไม่ ถ้าทำจะทำต่ออย่างไร (มีการเตรียมตัวอย่างไร)
12. เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานพัฒนาสังคมของสนลช. มีกี่ท่าน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร
13. สนลช. มีวิธีติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างไร
14. สนลช. มีวิธีติดตามและประเมินผลงานตามวัตถุประสงค์อย่างไร

วิธีการได้ข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร เช่น แผนงานและงบประมาณ (ปัจจุบันและย้อนหลังเพื่อดูพัฒนาการ) รายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงิน เอกสารสรุปบทเรียนการทำงาน ผลการศึกษาวิจัย เฉพาะเรื่องที่มีผู้ทำไว้เดิม เป็นต้น
2. สัมภาษณ์เลขาธิการ สนลช.
3. สัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

กลุ่มที่ 2: เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนา

1. ศูนย์ฯ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการทำงานพัฒนาสังคมอย่างไร (อดีต ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่)
2. กลุ่มเป้าหมายในการทำงานพัฒนาสังคมของศูนย์ฯ. คือใคร (อดีต ปัจจุบัน)
3. ศูนย์ฯ มีงบประมาณเพื่องานพัฒนาสังคมเฉลี่ยปีละประมาณเท่าใด คิดเป็นร้อยละเท่าใดกับงบประมาณสำนักงาน
4. แหล่งทุนใดบ้างเป็นผู้ให้การสนับสนุนศูนย์ฯ ในการทำงานพัฒนาสังคมและงานบริหารสำนักงาน (ทั้งจากภายนอกประเทศและภายในประเทศ) แต่ละแหล่งให้การสนับสนุนในเรื่องอะไร มีเงื่อนไขอะไร (เช่นเฉพาะที่สคทพ.เป็นสมาชิกหรือแหล่งทุนอื่นด้วย ศูนย์ฯ ต้องออกทุนสมทบในแต่ละกิจกรรม ต้องส่งรายงานใดบ้าง ฯลฯ) มีการสนับสนุนต่อเนื่องแค่ไหน (ระยะเวลาเมื่อไหร่ถึงเมื่อไหร่) และเป็นจำนวนเงินเท่าใดในแต่ละปี มีพัฒนาการอย่างไร
 - ยุคเริ่มต้น (เมื่อเริ่มทำงานพัฒนาสังคมใหม่ๆ)
 - ยุคกลาง (เมื่อเริ่มมีแนวคิดงานพัฒนาส่งเสริมการรวมกลุ่ม)
 - ยุคปัจจุบัน (เมื่อเริ่มใช้แนวศาสนาและวัฒนธรรม)
5. ศูนย์ฯ มีวิธีการขอรับการสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ อย่างไร เช่น ต้องทำแผนงบประมาณเสนอเป็นรายปี หรือเป็นงวดๆ ต้องจัดทำรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานและรายงานการเงิน
6. เมื่อได้ทุนมาแล้ว ศูนย์ฯ นำไปให้ใครใช้ มีกติกาหรือไม่ อย่างไร

7. ศูนย์ฯ มีกลไก (เครื่องมือ เช่น เจ้าหน้าที่สนามกี่คน แบ่งหน้าที่กันอย่างไร ฯลฯ) และวิธีการบริหารทุน (รูปแบบ กติกา การฝึกอบรม ฯลฯ) ที่ได้มาอย่างไร เพื่อสนับสนุนให้ศูนย์ฯสามารถทำงานพัฒนาสังคมได้เต็มที่ และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองได้
8. หลังจากการทำงานของศูนย์ฯ ชุมชนหรือท้องถิ่นเกิดกิจกรรมใดบ้าง(ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน) และกิจกรรมใดที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการบริหารทุนโดยตนเองได้ในระยะยาว และกิจกรรมนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร
9. ในการดำเนินงานพัฒนาสังคม ศูนย์ฯ พบว่ามีปัญหา อุปสรรค ใดบ้าง (ปัจจัยภายนอก ภายใน) แก้อะไรอย่างไร และสิ่งใดที่ยังแก้ไขไม่ได้ เพราะเหตุใด
10. ศูนย์ฯ / เจ้าหน้าที่ที่ต้องการการสนับสนุนในด้านใด (จากหน่วยเหนือ – สคทพ., จากหน่วยงานภายนอก) บ้างเพื่อทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ทุน วิชาการ ฯลฯ)
11. ในอนาคต ถ้าไม่มีทุนภายนอกสนับสนุนแล้วศูนย์ฯ มีแผนการทำงานพัฒนาสังคมต่อหรือไม่ ถ้าทำจะทำต่ออย่างไร (มีการเตรียมตัวอย่างไร)
12. เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานพัฒนาสังคมของศูนย์ฯ มีกี่ท่าน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร
13. ท่านคิดว่าชุมชนที่ท่านทำงานอยู่ด้วยมีความต้องการ “เงินทุน” เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
14. ท่านมีวิธีติดตามผลความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของกลุ่มกิจกรรมอย่างไร
15. ศูนย์ฯ มีวิธีติดตามและประเมินผลงานตามวัตถุประสงค์อย่างไร

วิธีการได้ข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร เช่น แผนงานและงบประมาณ (ปัจจุบันและย้อนหลังเพื่อดูพัฒนาการ) รายงานความก้าวหน้าและรายงานการเงิน เอกสารสรุปบทเรียนการทำงาน ผลการศึกษาวิจัย เฉพาะเรื่องที่มีผู้ทำไว้เดิม เป็นต้น
2. สัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์สังคมพัฒนาภาคละ 1 ศูนย์ฯ (ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ(กลาง) ศูนย์ฯ นครราชสีมา(อีสาน) ศูนย์ฯ เชียงใหม่(เหนือ) ศูนย์ฯ จันทบุรี (ตะวันออก) ศูนย์ฯ ราชบุรี (ใต้)
3. สัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

กลุ่มที่ 3 : ผู้นำชุมชน / กลุ่มกิจกรรม

1. ชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากการทำงานของศูนย์ฯ มีประชากรกี่คน อาชีพอะไรบ้าง เป็นชุมชนเก่าหรือใหม่ นับถือศาสนาใดบ้าง
2. กลุ่มกิจกรรมเดิมของชุมชนก่อนที่ศูนย์ฯ จะเข้าไปมีอะไรบ้าง

3. ชุมชนมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก (ราชการ เอกชนอื่น) อย่างไร
4. ปัญหาของชุมชนคืออะไรและชุมชนได้แก้ปัญหาของตนเองแล้วอย่างไร
5. ชุมชนเริ่มรู้จักศูนย์ฯ เมื่อใด และได้รับการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาชุมชนอย่างไร
6. กลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของศูนย์ฯ มีอะไรบ้าง และกิจกรรมใดที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด (เรียงตามลำดับมาก-น้อย)
7. ศูนย์ฯ ให้การสนับสนุนชุมชน/กลุ่มกิจกรรมในด้านใดบ้าง เช่น เงินทุนเท่าใด ความรู้อะไรและอย่างไร
8. ศูนย์ฯ ระบุเงื่อนไขการช่วยเหลือกลุ่ม/ชุมชนอะไรบ้าง
9. กิจกรรมที่ชุมชน/ชาวบ้านได้ดำเนินการต่อไปเองโดยไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากศูนย์ฯ มีหรือไม่ อะไรบ้าง
10. กิจกรรมใดที่ทำแล้วหยุดชะงักไป เพราะเหตุใด เหลือกิจกรรมใดที่ยังคงดำเนินการอยู่
11. กิจกรรมใดที่คาดว่าจะดำเนินการต่อไปได้ในระยะยาว แม้ศูนย์ฯ จะหยุดการสนับสนุนแล้ว
12. การที่ชาวบ้านต้องบริหารเงินทุนที่ศูนย์ฯ สนับสนุนมาทำให้เกิดรูปแบบการจัดการใหม่ (เช่น กรรมการระดับกลุ่ม ระดับเขต ระดับภาค ฯลฯ) หรือไม่ อะไรบ้าง
13. กิจกรรมใดบ้าง ที่ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านมีทักษะในการบริหารทุน/ทรัพยากรโดยตนเองได้ หรือรู้จักประสานประโยชน์จากทรัพยากรใน-นอกชุมชนได้
14. ชาวบ้านมีวิธีเพิ่มทุนนอกจากที่ได้รับจากศูนย์ฯ ให้ขยายโตขึ้นหรือไม่ อย่างไร (มีวิธีระดมทุนภายในชุมชนหรือไม่) มีจำนวนชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร
15. กลุ่มมองอนาคตของตัวเองอย่างไร หากในอนาคตศูนย์ฯ ไม่มีเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนแล้ว กลุ่มจะอย่างไร เงินทุนที่มีอยู่จะหมดไปหรือไม่
16. การดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมที่ศูนย์ฯ สนับสนุนเป็นประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในชุมชนหรือไม่ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหมู่บ้านโดยรวมหรือไม่อย่างไร
17. กลุ่มมีความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสมาชิกในชุมชนของตนเองอย่างไร และมีความคาดหวังต่อหน่วยงานภายนอก (ราชการ/เอกชน) อย่างไร
18. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีความต้องการ "เงินทุน" เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

วิธีการได้ข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร เช่น แผนงานและงบประมาณประจำปี (ปัจจุบันและย้อนหลังเพื่อดูพัฒนาการ) รายงานการประชุม (ถ้ามี) รายงานการเงิน สมุดบันทึกบัญชี เป็นต้น
2. สัมภาษณ์รวมกรรมการกลุ่มระดับภาคหรือเขต หรือกลุ่ม ศูนย์ฯ ละ 1 กลุ่ม

ภาคผนวก 2

รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

ภาคผนวก 2

รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1: สัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กร (In-depth Interview) มีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่	วันที่/เวลา	ผู้ถูกสัมภาษณ์	สถานที่
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 1	20/6/43 13.00 ถึง 17.00	บาทหลวงสมชัย พงศ์ศิริพัฒน์ ผู้อำนวยการศูนย์สังคัมพัฒนา นครราชสีมา	สำนักงาน ศูนย์สังคัมพัฒนา นครราชสีมา
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 2	23/6/43 9.30 ถึง 12.00	บาทหลวงประสิทธิ์ รุจิรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์สังคัมพัฒนา ราชบุรี	สำนักงานศูนย์สังคัมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 3	27/6/43 10.00 ถึง 17.00	บาทหลวงณรงค์ชัย ห่มนศึกษา ผู้อำนวยการศูนย์สังคัมพัฒนา เชียงใหม่	สำนักงาน ศูนย์สังคัมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 4	26/8/43 15.00 ถึง 16.00	บาทหลวงพิบูลย์ วิสิฐนนทชัย อดีตผู้อำนวยการศูนย์สังคัมพัฒนา กรุงเทพฯ	สำนักงานย่อย เขตคลองเตย
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 5	12/9/43 13.00 ถึง 17.00	บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร และคณะกรรมการศูนย์วิจัยและพัฒนาแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม	สำนักงานศูนย์วิจัยและพัฒนาฯ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 6	21/10/43	บาทหลวงณรงค์ชัย ห่มนศึกษา ผู้อำนวยการศูนย์สังคัมพัฒนา เชียงใหม่	สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 7	27/10/43 15.00-17.30 31/10/43 15.00-18.00	บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ เลขาธิการสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา	สำนักเลขาธิการ หอวังหลวง กรุงเทพฯ
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 8	11/11/43 14.00 ถึง 12.00	พระคุณเจ้าบุญเลื่อน ห่มนทรัพย์ ประธานสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา	ห้องประชุมโรงเรียนเซนต์ยอแซฟอุปถัมภ์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

กลุ่มที่ 2: สัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานชุมชน

ครั้งที่	วันที่	ผู้ถูกสัมภาษณ์	สถานที่
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 1	26/6/43 13.00 ถึง 17.00 น.	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จันทบุรี 1. บาทหลวงเศกสม กิจมงคล ผู้อำนวยการศูนย์ฯ 2. นายสุเทพ กิจเต่ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและภาคสนาม 3. นายสมชาย โพธิ์ศรี เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและภาคสนาม 4. นายพันทิวา มัจฉาชีพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและภาคสนาม 5. คุณศิริลักษณ์ หลีกทรัพย์ เลขานุการฝ่ายการศึกษา-ภาคสนาม 6.คุณกรรณิการ์ ยั่งยืน เจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีและการเงิน 7. คุณชาคริต อานาภรณ์ เจ้าหน้าที่โครงการรณรงค์จิตตารมณ์มหาพรต 8. คุณอังคาร สุวรรณสุทธิ เลขานุการเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ นครราชสีมา	สำนักงานศูนย์ฯ จันทบุรี
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 2	3/7/43 10.00 ถึง 14.00 น.	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ นครราชสีมา 3 คน 1.คุณจันทร์ ทาชัย เจ้าหน้าที่ประสานงานเขตชัยภูมิ 2.คุณสวัสดิ์ พิขสิงห์ เจ้าหน้าที่ประสานงานเขตนครราชสีมา 3.คุณวันเพ็ญ ช่อนพะไล เจ้าหน้าที่ประสานงานเขตบุรีรัมย์ 4.คุณอัจฉรา สรรเสริญสุข เลขานุการบัญชี-การเงิน	สำนักงานศูนย์ฯ นครราชสีมา อำเภอเมือง
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 9	24/7/43 9.30 ถึง 12.00 น.	นายณรงค์ จันทานนท์ ผู้ประสานงานทั่วไป ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ	สำนักงานศูนย์ฯ กรุงเทพฯ ยาน นาวา
สัมภาษณ์	2/8/43	นายชาญวิทย์ โพธิ์ขาว เจ้าหน้าที่ชุมชน	สำนักงานศูนย์ฯ

เจาะลึก ครั้งที่ 10	13.00 ถึง 16.30	เมืองศูนย์ฯ กรุงเทพฯ	กรุงเทพฯ ยาน นาวา
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 3	11/8/43 9.30 ถึง 14.30 น.	ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการ 1.บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ 2.เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล 3.เจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนและบริหาร	ที่ทำการสำนัก เลขาธิการ เขต ห้วยขวาง
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 11	26/8/43 16.00 ถึง 18.30	สัมภาษณ์นายอมร สามีภักดิ์ เจ้าหน้าที่ชุม ชนเมือง ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ เขตคลองเตย	สำนักงานย่อย เขตคลองเตย
สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 12	13/9/43 9.30 ถึง 17.00	นายลิเก วงศ์จอมพร เจ้าหน้าที่ประสาน งาน เขตป่าเกะฉนอ ศูนย์ฯ เชียงใหม่	สำนักงานศูนย์ฯ เชียงใหม่
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 4	14/9/43 13.00 ถึง 17.30	เจ้าหน้าที่ประสานงาน ศูนย์ฯ เชียงใหม่ 2 คน 1.นายศรชัย วิจิตรพร เจ้าหน้าที่บริหารงาน และประสานงานเขตอำเภอจอมทอง 2.นายอุดม ไชยบุรีรักษ์ เจ้าหน้าที่ประสาน งานเขตอำเภอพร้าว	สำนักงานศูนย์ฯ เชียงใหม่
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 5	12/11/43 16.30 ถึง 19.00	เจ้าหน้าที่ประสานงานชนบท ศูนย์ฯ กรุงเทพฯ 2 คน 1. นายครรชิต อยู่ปาน 2. นายสมโภชน์ ประเสริฐศรี	โรงเรียนเรนต์ยอ แ ชฟ อู ป ด้ ม ภ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

กลุ่มที่ 3: สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนที่ร่วมงานกับศูนย์สังคมพัฒนา (Focus Group Interview)

วัน/เวลา	กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 6 4/7/43 19.00 ถึง 23.00	คณะกรรมการออมทรัพย์บ้านหนองไม้งาม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 1) คุณสมชาย มาดีสุสถิตย์ สมาชิก อ. บ.ต. ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง 2) นางสาวนีย์ จงกลณี กรรมการ 3) นางดาหวัน นางสาวนอก กรรมการ	บ้านหนองไม้ งามตำบลห้วย บง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ	ศูนย์ สังคม พัฒนา จังหวัด นครราชสีมา

	และเหรียญก		
	4) นางวิไล จีเพชร ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ฝ่ายตรวจสอบบัญชีเครือข่าย และฝ่ายพิจารณาเงินกู้ออมทรัพย์เขต		
	5) นางสองสา ไสยราม ประธานกลุ่มแม่บ้าน และกรรมการกลุ่มออมทรัพย์		
	6) นางดอกจันทร์ ฉายใหญ่ กรรมการ		
	7) นายอมรรัตน์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์ เขตชัยภูมิ และเป็นรองประธานกลุ่มเครือข่ายที่โคราช		
สัมภาษณ์ เจาะลึกครั้งที่ 13 4/7/43 23.00 ถึง 5/7/43 03.00	1) คุณครูจรัสศรี มาติสุขสถิตย์ อาสาสมัครชุมชน ตำบลหนองไม้งาม ศูนย์ฯ นครราชสีมา (ครูโรงเรียนประถมศึกษาบ้านห้วยบงได้ และที่ปรึกษา อ.บ.ต.ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ)	บ้านพักคุณครู ที่บ้านหนองไม้ งาม ต.ห้วยบง	
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 7 11/7/43 13.00 ถึง 17.00	คณะกรรมการเครือข่าย เขต อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 1) นายทองอาน ประบุรี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโพธิ์ทองหมู่ 8 ต.วังใหม่ กิ่ง อ.วัง สมบูรณ์ จ.สระแก้ว 2) นายชูชาติ มุ่งเครือกลาง ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้าน บ้านท่าผักสี หมู่ที่ 6 อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว 3) นายฮวด บุญเรือ บ้านเพชรสำราญ หมู่ 11 ต.วังน้ำเย็น อ.เมือง จ.สระแก้ว 4) นายไสว โสมมณี บ้านกระทิงทอง อ. สอยดาว จ.สระแก้ว 5) นายสวัสดิ์ อินทกาโล อ.วังน้ำเย็น จ. สระแก้ว	ห้องประชุม ศูนย์ฯ จันทบุรี ตำบลเขา ฉกรรจ์ อำเภอ เมือง จังหวัด สระแก้ว	ศูนย์ฯ สังคม พัฒนา จันทบุรี ที่ตำบลเขา ฉกรรจ์จังหวัด สระแก้ว

สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 8 24/9/43 13.30 ถึง 17.30	6) นายประถม ชูศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสระแก้ว อ.เมือง จ.สระแก้ว (ประธานผู้นำเกษตรกรระดับภาค) 7) นายใบ พลเสน บ้านวังน้ำเย็น อ.วัง น้ำเย็น จ.สระแก้ว (ประธานเขต 2) 8) นายประดิษฐ์ สุขสะอาด ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้าน บ้านเนินตะแบก จ.สระแก้ว 9) นายยวนรี ลุนศรี บ้านคลองมะละกอ จ.สระแก้ว ผู้นำชุมชนเขตป่าเกาะญอ จังหวัด เชียงใหม่ 1. นายเกษม จรัสพรธำรง บ้านห้วยขมิ้น ใน ต.แม่ณาจร อ.แม่แจ่ม 2. นางแอะลี บุญลือ บ้านห้วยตอง ต.แม่ วิน อ.แม่วาง (รองประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านห้วยตอง พ.ศ.2531-ปัจจุบัน) 3. นางมอเอ ลาสวัสดิ์ บ้านห้วยตอง ต.แม่ วิน อ.แม่วาง (ประธานกลุ่มแม่บ้านบ้าน ห้วยตอง พ.ศ.2531 /รองประธานกลุ่มแม่ บ้านตำบลแม่วิน พ.ศ.2536/ และ กรรมการกลุ่มแม่บ้านของอำเภอ พ.ศ.2541) 4. นายกำพล ลาโรจน์ บ้านขุนอมลอง ต. แม่สอ อ.เสมิง ครูคำสอนเขตห้วยบง 5. นายพงษ์ชัย ชูลีกรเมตตา ผู้ใหญ่บ้าน (พ.ศ.2543) บ้านขุนแปะ ต.บ้านแปะ อ. จอมทอง (เคยเป็นพนักงานศูนย์ฯ เขตแม่ ปอน พ.ศ.2528 ปัจจุบันเป็นผู้มีบทบาทใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการ ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน 6. นายณรงค์ชัย วอมือ บ้านผาหม่อน ต.	สำนักงานศูนย์ ฯ เชียงใหม่	ศูนย์ สังคม พัฒนา เชียงใหม่
---	--	--------------------------------------	--

สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 9 25/9/43 13.30 ถึง 17.00	บ้านหลวง อ.จอมทอง (ครุคำสอน เขตแม่ ปอน พ.ศ.2520) ผู้นำชุมชนเขตอำเภอจอมทอง 1 นายศร เทพแก้ว อดีตเหรียญก เขต บ้านวังสะแกมมือ กิ่ง อ.เวียงหนอง ล่อง จ.ลำพูน (อดีตกรรมการหมู่บ้าน อ.ส. ม. และกรรมการศึกษา) 2. นายแก้ว กันทวงศ์ ประธานเขต / กรรมการหมู่บ้าน /กรรมการศึกษา บ้าน สันป่าขางบน ม.11 ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ อายุ 62 ปี 3.นายบัน กันทศร ประธานกลุ่มออมทรัพย์ / กรรมการผู้สูงอายุ บ้านทุ่งน้อย ม.4 ต. ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ อายุ 64 ปี 4.นายนวล สุรินดีะ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ / กรรมการข้าวเขต บ้านสันป่าขาง 1 ต. ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ อายุ 60 ปี 5. นายบุญรัตน์ ใจปิน ประธานกลุ่ม ออมทรัพย์ / อดีตกรรมการเขต บ้านอังก รักษ์ 1 ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 6. นายแก้ว สมศักดิ์ อดีตประธานเขต จอมทอง 2 ปี / ไวยาวัจกรวัด / ที่ปรึกษา กลุ่ม / เหรียญกษมรมผู้สูงอายุ / กรรมการ สุขาภิบาล 3 สมัย บ้านช่วงเปา ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 7. นายอินโสน ตื้อจุมภู เลขา/บัญชีกลุ่ม ออมทรัพย์ อังครักษ์ 1 1 ต.ช่วงเปา อ. จอมทอง จ.เชียงใหม่ อายุ 36 ปี 8.นายสมบุญ อุ่นจินใจ เหรียญกษม กลุ่ม ออมทรัพย์ อายุ 47 ปี	ศาลาเอนก ประสงค์อำเภอ สันกำแพง	ศูนย์สังค พัฒนา เชียงใหม่
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 10	ประธานและกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ 1.นายคำแดง อาชัย ประธานกลุ่มออม	บ้านบ้านหาด แดง อำเภอศรี สวัสดิ์ จังหวัด	ศูนย์สังค พัฒนาราชบุรี

24/10/43 14.00 ถึง 18.00	ทรัพย์หมู่บ้านหาดแดงและออมทรัพย์เขต สมาชิก อ.บ.ต.ตำบลแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ 2. นายเอกสิทธิ์ ทรงศรี รองประธานกลุ่ม ออมทรัพย์บ้านหาดแดง	กาญจนบุรี	
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 11	ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการกลุ่มกิจกรรมและ สมาชิกบ้านแม่กระบุง	ศาลาประชาคม บ้านแม่กระบุง (ม.2)อำเภอศรี สวัสดิ์ จังหวัด	
24/10/43 19.00 ถึง 23.00	1.นายแมเกิน สวัสดิ์ตันทีทอง ผู้ใหญ่บ้าน (ม.2) ประธานโครงการ กขคจ. สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มฉาปนกิจ 2.นายวุฒินัย สวัสดิ์เรงชัย เลขาฯ อ.บ.ต. สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กรรมการ SIF สมาชิกกลุ่มสมุนไพรร กรรมการศึกษา 3.นายม่วงจิรชา ไปยกัก ประธานเงินกู้ กลุ่มออมทรัพย์ กรรมการหมู่บ้าน 4.นายสุกคาร สวัสดิ์กรกร รองประธาน กลุ่มออมทรัพย์ กรรมการหมู่บ้าน 5.นางสุดวารี สิงขร เลขานุการธนาคาร ข้าว สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่ม แม่บ้าน 6.นายชนะ สิงขร กรรมการวัด กรรมการ หมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 7.นายพุดอง ไปยกัก กรรมการธนาคาร ข้าว สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 8.รายจำปา ทองผาแสงสี สมาชิกอพ.ป. กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ 9.นางกิตติยา ไปยกัก กรรมการกลุ่มแม่บ้าน เหรียญกกลุ่มออมทรัพย์ อ.ส.ม. 10.นางพิทยา สมนึก อสม. เลขาฯกลุ่มแม่ บ้าน 11.นางวิไล แดงสิงห์ เหรียญกกลุ่มแม่ บ้าน เลขานุการกลุ่มออมทรัพย์	กาญจนบุรี	

สัมภาษณ์ เจาะลึก ครั้งที่ 14 12/11/43	12.นายไม้ง สิว น กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่ม สมุนไพร ประธานกลุ่มออมทรัพย์	ศาลา เอนก ประสงค์ชุมชน เพชรเกษม 108	ฝ่ายชุมชนเมือง ศูนย์ ฯ กรุงเทพฯ
สัมภาษณ์ กลุ่มครั้งที่ 12 16/11/43 19.30 ถึง 23.00	สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลบ้านรุน อำเภอมือ กลุ่มผู้นำชุมชน ตำบลบ้านรุน อำเภอมือ จังหวัดอยุธยา 1.นายสำรวม พงศ์ทอง (อายุ 60 ปี) สมาชิกทำนากกลุ่ม 1 บ้านรุน หมู่ 3 2.นายแฉล้ม วัชรวิทย์ (อายุ 65 ปี) สมาชิก ทำนากกลุ่ม 1 บ้านรุน หมู่ 3 3.นางเจ็ญ ศิริแพทย์ (อายุ 64 ปี) สมาชิก ทำนากกลุ่ม 1 บ้านรุน หมู่ 3 4.นางฉลวย ภาคสามสี (อายุ 47 ปี) สมาชิกทำนาก กลุ่ม 1 บ้านรุน หมู่ 3 5.นายเจ็ญ รามะสัง (อายุ 67 ปี) ประธาน กลุ่มทำนาก บ้านรุน หมู่ 3 6.นายเล็ก สุขศรีไพศาล (อายุ 52 ปี) เหรัญญิกทำนากกลุ่ม 1 หมู่ 4 7.นางอุดม วงศ์สิงห์ (อายุ 46 ปี) ประธาน กลุ่มทำนากบ้านรุน กลุ่ม 2 หมู่ 4 8.นางพรรณิพา เรืองดาว (อายุ 37 ปี) สมาชิก กลุ่มทำนากบ้านรุน กลุ่ม 2 หมู่ 3 9.นางชะลอ สว่างใจ (อายุ 47 ปี) ประธาน กลุ่มทำนากบ้านกั้ง ต.บางปะแดง อ.บาง ปะอิน จ.อยุธยา 10.นางสมนึก สุขศรีไพศาล (อายุ 40 ปี) ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านรุน กลุ่ม 2 หมู่ 4 11. คุณครูสมพงษ์ คล้ายใจ อาสาสมัคร ชุมชน จังหวัดอยุธยา	ห้อง ประชุม สภาตำบลบ้าน รุน	ฝ่ายชนบทศูนย์ ฯ กรุงเทพฯ
สัมภาษณ์		บ้านพัก หมู่ 11	

เจาะลึก ครั้งที่ 15 17/11/43 24.00 ถึง 03.00	1. คุณครูสมพงษ์ คล้ายใจ อาสาสมัครชุมชน จังหวัดอยุธยา	ต. ลำเพาหล่ม อ. ำเภ อ. พระนครศรีอยุธยา	
--	--	--	--

สรุป 1) จำนวนครั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก มี 15 ครั้ง แบ่งเป็นสัมภาษณ์ผู้บริหาร 8 คน
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน 4 คน อาสาสมัครชุมชน 2 คน

2) จำนวนครั้งการสัมภาษณ์กลุ่ม มี 12 ครั้ง แบ่งเป็นสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคม
พัฒนา 5 ครั้ง ผู้นำกลุ่ม 7 ครั้ง(กลุ่ม)

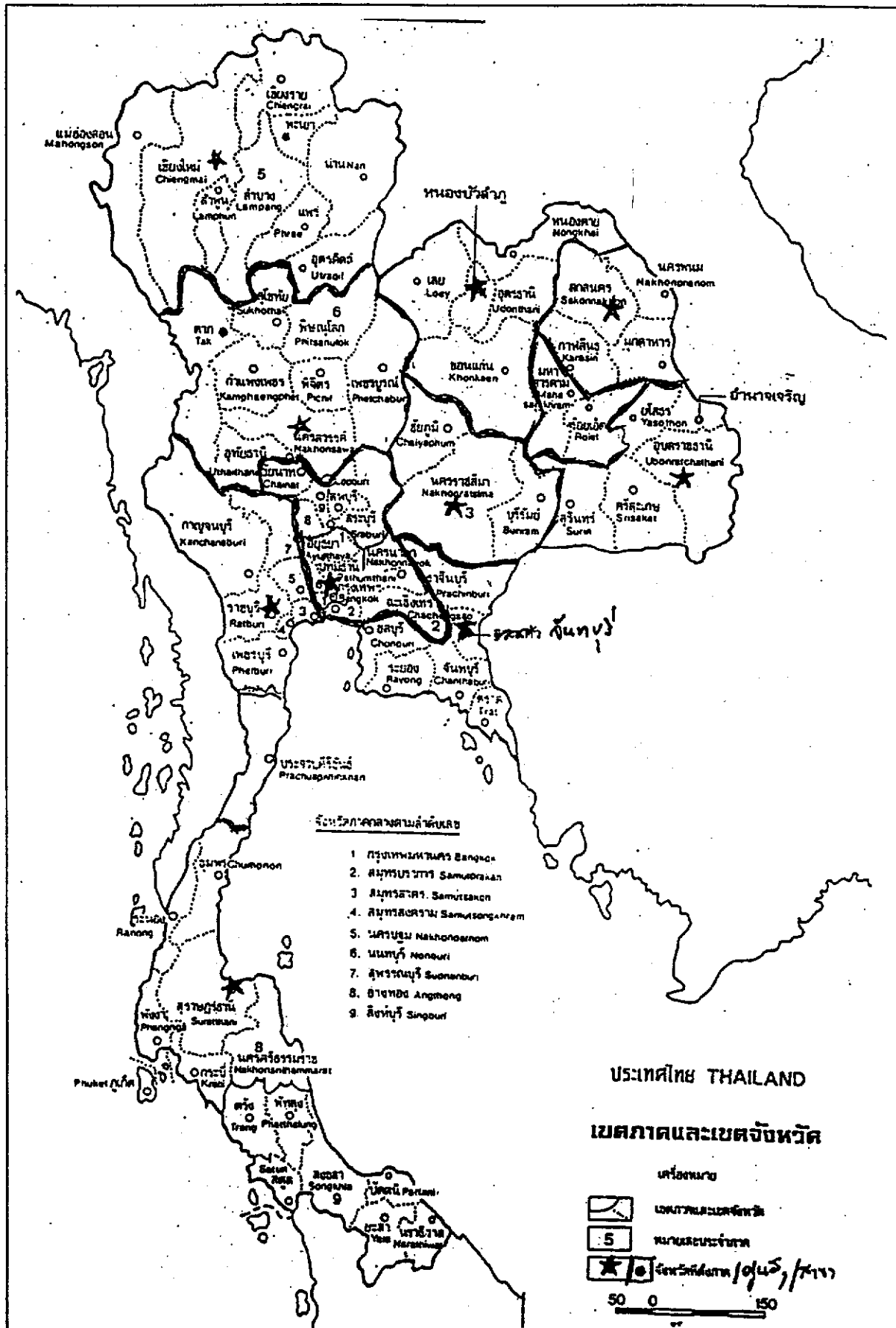
.....

สัมภาษณ์และบันทึกโดย :

1. นางฤดี นาครวาจา (นักวิจัย)
2. ตูลานราพัลลตร์ ลุประสงค์ (ผู้ช่วยนักวิจัย)

ภาคผนวก 3

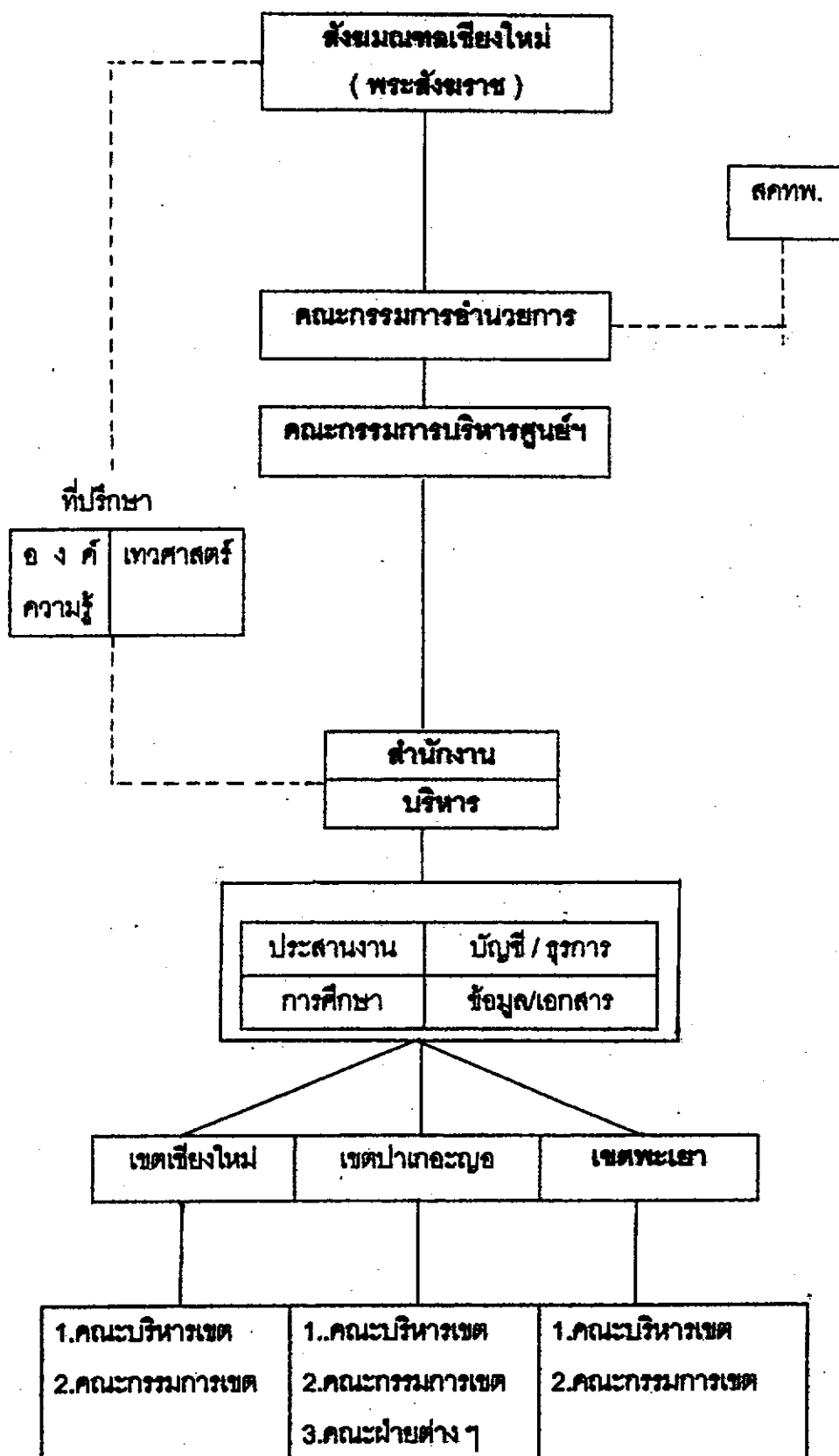
แผนที่การแบ่งเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน
ของศูนย์สังคมพัฒนา

แผนที่แบ่งเขตพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์สังคมพัฒนา

ภาคผนวก 4

**โครงสร้างการบริหารงาน
ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่**

โครงสร้างการบริหารงานศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่

ภาคผนวก 5

สรุปข้อมูล 5 ศูนย์สังคมพัฒนา
ที่ไม่ได้ทำการศึกษา

สรุปข้อมูลของ 5 ศูนย์สังคมพัฒนาที่ไม่ได้ทำการศึกษา

ศูนย์สังคมพัฒนา อีก 5 แห่งที่ไม่ได้ทำการศึกษาในเอกสารนี้ สรุปได้ดังนี้

(ที่มาของข้อมูล : วารสารสังคมพัฒนา ปีที่ 26 ฉบับที่ 1/2541)

1. ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลอุดรธานี

- 1.1 การก่อตั้ง : สถาปนาเป็นสังฆมณฑล พ.ศ.2508 เริ่มทำงานสงเคราะห์ผู้ลี้ภัยชาวลาวตั้งแต่ พ.ศ.2516 และจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ.2520
- 1.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน : 5 จังหวัด คือ อุดรธานี (อ.บ้านผือ อ.บ้านดุง อ.วังสามหมอ และ อ.เมือง) ขอนแก่น(อ.เมือง อ.พระยืน) หนองคาย (อ.โพนพิสัย อ.โซ่พิสัย อ.เซกา อ.บึงกาฬ อ.บุ่งคล้า อ.เมือง) เลย (เชียงคาน อ.ภูเรือ) หนองบัวลำภู (อ.โนนสัง อ.ศรีบุญเรือง)
- 1.3 กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว: ด้านการศึกษา (การสัมมนาชาวบ้านในระดับเขต การสัมมนาผู้นำกลุ่มประจำปี) พัฒนาศักยภาพพนักงาน โครงการด้านเศรษฐกิจ เช่น โครงการข้าว ไร่ ควบวย เกษตรหมุนเวียน แหล่งน้ำ การเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด-ไก่- หมู ปลูกไม้ผล ฯลฯ

2. ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑลอุบลราชธานี

- 2.1 เริ่มก่อตั้ง : สถาปนาเป็นสังฆมณฑล พ.ศ.2508 เริ่มงานด้านการสงเคราะห์ตั้งแต่ พ.ศ.2518 จัดตั้งเป็นศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ. 2522
- 2.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน : 7 จังหวัด คือ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม สุรินทร์ ศรีสะเกษ จำนวนคาทอลิก: 23,590 คน
- 2.3 กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว: ระยะแรกเป็นงานสงเคราะห์ เช่น ซื้อควายให้คนจนเลี้ยง จัดทำกองทุนปุ๋ยหมู่บ้าน สร้างทำนบ สะพาน ถนนเข้าหมู่บ้าน และการรักษาพยาบาล ปี พ.ศ.2526 เริ่มปรับแนวคิดการทำงาน โดยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเอง ศูนย์ทำหน้าที่ประสานงาน มีคณะกรรมการบริหารเป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการต่าง ๆ ร่วมกับผู้อำนวยการ โครงการด้านเศรษฐกิจมีธนาคารข้าว 55 กลุ่ม ธนาคารวัว/ควาย 23 กลุ่ม ธนาคารปุ๋ย 49 กลุ่ม โครงการปรับที่นา สานจ้อ ทอผ้า สร้างห้องน้ำ จัดทำแหล่งน้ำ แจกมุ้ง-ผ้าห่มนอน และทำกิจกรรมด้านมหาพรต เพื่อรวบรวมทุนสมบัติจากท้องถิ่นสำหรับการสงเคราะห์และสนับสนุนโครงการที่เหมาะสม

3. ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง

- 3.1 การก่อตั้ง : เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2425 สถาปนาเป็นสังฆมณฑล พ.ศ. 2508 และจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ. 2518
- 3.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน : 4 จังหวัด คือ สกลนคร นครพนม มุกดาหาร กาฬสินธุ์ แบ่งการทำงานเป็น 5 เขต มีหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการ 68 หมู่บ้าน ชาวบ้าน 3,219 ครอบครัว จำนวนคาทอลิก: 46,774 คน

3.3 กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว : ส่งเสริมอาชีพ ธนาคารวัว ธนาคารควาย ร้านค้าสหกรณ์
ธนาคารข้าว ธนาคารปุ๋ย จัดทำจดหมายข่าว “รุ่งอรุณ”

4. ศูนย์สังคมพัฒนา สัมมณฑลนครสวรรค์

4.1 การก่อตั้ง สถาปนาเป็นสัมมณฑล พ.ศ.2510 เริ่มจัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ.2511

4.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน 13 จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร ชัยนาท ตาก พิจิตร พิษณุโลก
เพชรบูรณ์ ลพบุรี สิงห์บุรี สระบุรี สุโขทัย อุทัยธานี อุดรดิตถ์ การทำงานแบ่งเป็นเขตบน
ดอย ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดตาก เพชรบูรณ์ และเขตพื้นราบ จำนวนคาทอลิก: 9,537 คน

4.3 กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ในระยะเริ่มต้นกิจกรรมที่ทำคือ กลุ่มเครดิตยูเนียน จัดทำแหล่ง
น้ำ ธนาคารข้าว ธนาคารควาย โครงการสงเคราะห์ และโครงการฝึกอบรมผู้นำชุมชน
โครงการสำรวจชุมชน ปัจจุบันแบ่งเขตกิจกรรมเป็นบนดอย ทำโครงการเศรษฐกิจ เช่น
เบิกที่นา ธนาคารข้าว เลี้ยงสัตว์ ปลูกกล้วย พื้นราบจัดกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำ เลี้ยงหมู
ส่งเสริมอาชีพสตรี

5. ศูนย์สังคมพัฒนา สัมมณฑลสุราษฎร์ธานี

5.1 การก่อตั้ง ;เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2493 สถาปนาเป็นสัมมณฑล พ.ศ. 2512 จัดตั้ง
ศูนย์สังคมพัฒนา พ.ศ. 2518

5.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน :15 จังหวัด คือสุราษฎร์ธานี กระบี่ ชุมพร ตรัง ปัตตานี ประจวบคีรีขันธ์
นครศรีธรรมราช นราธิวาส พังงา พัทลุง ภูเก็ต ระนอง จำนวนคาทอลิก: 6,682 คน

5.3 กิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว :ระยะแรกส่งเสริม กลุ่มกาแฟ กลุ่มเครดิตยูเนียน กลุ่มปุ๋ย-ยา
ฆ่าแมลง กลุ่มพัฒนาแหล่งน้ำ กลุ่มปลูกผัก กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มวัว ปัจจุบันมีการติดตาม
เรื่องการเงินของชุมชน การขยายตลาดผลผลิตทางการเกษตร และรณรงค์กิจกรรมมหา
พรตโดยชาวบ้านเอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือ

- CCTD secretariat, WHO DEVELOPED WHOM?: The learning process of CCTD in the first decade of development work., May 1985.
- กาญจนา แก้วเทพ, กนกศักดิ์ แก้วเทพ, "การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท", สภา
คาทอลิก ฯ, กรกฎาคม 2530
- กาญจนา แก้วเทพ, บทความเรื่อง "การวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทย : แนววัฒนธรรมชุมชน",
วารสารวิจัยสังคม ฉบับพิเศษครบรอบ 10 ปี (2521-2530) : การเคลื่อนไหว
สังคมและทางเลือกการพัฒนาในอนาคต, 2530..
- กาญจนา แก้วเทพ, การเข้าใจสังคม คู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานและนักพัฒนาสังคม, เอกสาร
ประกอบการบรรยายโครงการสืบทอดและพัฒนาบุคคลากรระดับบริหาร วันที่
ที่ 3-4 กรกฎาคม 2532.
- กาญจนา แก้วเทพ (เรียบเรียง), มรกดทางวัฒนธรรมและศาสนา, พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท,
สำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิกฯ, มีนาคม 2530.
- กาญจนา แก้วเทพ, ดร.,(เรียบเรียง), เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน (น.57-102), จัด
พิมพ์โดย สภาคาทอลิกฯ , มกราคม 2538.
- กาญจนา แก้วเทพ, ดร.,(เรียบเรียง), การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยเถื่อนมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
(น.10-28), สภาคาทอลิกฯ , กันยายน 2538.
- คณะกรรมการศึกษาวัฒนธรรมอีสาน, ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีอีสาน (น.44-73),
กันยายน 2535.
- คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย(ยส.), สันติภาพและความยุติธรรมนำโลกงดงาม
: 20 ปี คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย(ยส.) น.52-56
- มีคาแอล บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์, แนวคิดของ "คน" ที่สนใจ "คน", จัดพิมพ์โดย สภาคาทอลิกฯ,
มกราคม 2000.
- ชมรมนักบวชหญิง(แปลและเรียบเรียง), ศาสนจักรในเอเชียกับการพัฒนา (น.4-6), สาส์นของที่
ประชุมและเอกสารประกอบการประชุม สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย
(FABC) ครั้งที่ 6, 10-19 มกราคม 1995 ณ กรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์, จัด
พิมพ์โดย สำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิกฯ , ตุลาคม 2538.
- ดร.เจริญ อาทิตยา, ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์, อ.ฐลสิทธิ์ ชูชาติ, ดร.พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ,
ผศ.นงเยาว์ เนาวรัตน์, ประสบการณ์การพัฒนา แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม,
จัดพิมพ์โดยศูนย์ฯสังคมพัฒนาเชียงใหม่, สิงหาคม 2540

- วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ โยธิน แสงวดี, การสนทนากลุ่ม:เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ, สมาคมวิจัย
เชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พฤษภาคม 2536.
- ศูนย์สังคมพัฒนา 4 มิสซังอีสาน และศูนย์ฝึกอบรมอาชีพชนบทหนองคาย, คู่มือการอบรมงาน
พัฒนาตามแนวทางของเรา (น.13-49), จัดพิมพ์โดยคณะที่ปรึกษา คณะ
ทำงานพนักงาน, กรกฎาคม 2543
- สภาคหอลิกฯ, แนวทางของเรา, 2530
- สำนักเลขาธิการ สภาคหอลิกฯ และองค์กรเชเบโม, รายงานการวิจัย "การดำรงอยู่ของชุมชน
กระบวนการต่อสู้และพัฒนา" : กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทอง
ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่, พฤษภาคม 2533.
- สำนักเลขาธิการ สภาคหอลิกฯ, ชีวิตข้าว ชีวิตคน "ธนาคารข้าว", ธันวาคม 2533
- สภาคหอลิกฯ คำสอนด้านสังคมของคหอลิก โดยคณะอูร์สุลินร่วมกับสภาคหอลิก,
ผู้แปล : รุ่งโรจน์ ตั้งสุริยกิจ, กรกฎาคม 1991
- สำนักเลขาธิการ สภาคหอลิกฯ, "คนกับควาย ทำนาประสาชีวิต", เรียบเรียงโดย วันเพ็ญ ศิริโชติ
บัณฑิต, มกราคม 2535
- สภาคหอลิกฯ, "เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน", เรียบเรียงโดย ดร.กาญจนา แก้ว
เทพ, มกราคม 2538.
- สภาคหอลิกฯ, วารสาร "สังคมพัฒนา" ฉบับแนวทางของเรา, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1/2541
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ข้าว: บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน, พฤศจิกายน 2542
- สำนักเลขาธิการ สภาคหอลิกฯ, ศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่, กำปูลอนหลาน : สืบทอดสู่รุ่นลูก
หลาน, 2534.
- สภาคหอลิกฯ การพัฒนาประชาชาติ, เมษายน 2521.
- สภาคหอลิกฯ พระสมณสาส์น ความห่วงใยเรื่องสังคม, ธันวาคม 2532.
- สื่อมวลชนสภาคหอลิกฯ แผนการพิมพ์, ศาสนาคหอลิกกับงานพัฒนาสังคม.
- สุภาภค์ จันทวานิช, วิจัยเชิงคุณภาพ, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่
ที่ 8, มิถุนายน 2542
- อารียา เสวตามร์, ผ้าป่าข้าว : บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน (น.133-156), สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.), กันยายน 2542
- อมรา พงศาพิชญ์ และนิตยา กัทธิตะพันธ์, องค์กรให้ทุนเพื่อประชาสังคมในประเทศไทย,
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ธันวาคม 2541

เอกสารรายงานขององค์กร

• สำนักเลขาธิการ

1. รายงาน การสัมมนาผู้นำเกษตรกรระดับภาค ครั้งที่ 1, 20-24 กันยายน 2542 ณ ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพชนบท จังหวัดหนองคาย, จัดโดยสภาคาทอลิก ฯ
2. รายงาน การสัมมนาผู้นำเกษตรกรระดับภาค ครั้งที่ 2, 25-29 เมษายน 2542 ณ ที่ทำการศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลจันทบุรี ต.คลองหินปูน อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว, จัดโดย 5 ศูนย์สังคมพัฒนา (กรุงเทพฯ จันทบุรี ราชบุรี สุราษฎร์ธานี นครสวรรค์) และสำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิก ฯ
3. รายงาน การสัมมนาผู้นำเกษตรกรระดับภาค ครั้งที่ 3, 24-28 เมษายน 2543 ณ บ้านห้วยกระทิง หมู่ 4 ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเข่มาด จังหวัดตาก จัดโดย 5 ศูนย์สังคมพัฒนาฯ (กรุงเทพฯ จันทบุรี ราชบุรี นครสวรรค์ สุราษฎร์ธานี) และ สำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิก ฯ
4. รายงานการสัมมนา เกษตรกรไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์, สำนักเลขาธิการ สภาคาทอลิก ฯ, 7-8 มิถุนายน 2543 ณ สำนักงานกลางนักเรียนคริสเตียน กรุงเทพฯ
5. รายงานสัมมนา "ผู้นำเกษตร 4 ศูนย์ฯ" (ศูนย์ฯ จันทบุรี ราชบุรี กรุงเทพฯ สุราษฎร์ฯ), 4-6 พฤศจิกายน 2540 ณ บ้านเทเรซา ชะอำ.
6. สรุปรายงานประจำปี 2542 โครงการในการสนับสนุนของ APHD
7. CCTD Development Program Annual Evaluation Report Projects in APHD's Financial Support 1998

• ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลเชียงใหม่

8. รายงานการรณรงค์ผ้าป่าข้าวเปลือก ณ บ้านปงใหม่ กิ่งอำเภอกู่ช้าง จังหวัดพะเยา, 5 เมษายน 2541, ศูนย์สังคมพัฒนา ฯ พะเยา
9. Progress Report of Building Construction for the Community's Fund Institution", Project No. 328-006 / 036, Supported by MISEREOR, Period of Implementation : April 1998 – February 1999, Reported by Committee of Community Fund's Institution
10. สรุปประเมินผลกิจกรรมกองทุนข้าวตั้งแต่ปี 2532-2542, ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลเชียงใหม่ เขตกะเหรี่ยง
11. โครงการสนับสนุนเครือข่ายกองทุนข้าว
12. เอกสารเกี่ยวกับศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลเชียงใหม่

• ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลจันทบุรี

13. แผนแม่บท 3 ปี (1995-1997), ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑล จันทบุรี
14. กฎระเบียบโครงการข้าวเพื่อการพึ่งตนเอง และกฎระเบียบโครงการธนาคารข้าวสาร ของศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลจันทบุรี

15. แผนงานและกิจกรรม "การศึกษาเพื่อการพัฒนา"(ต่อเนื่อง) ประจำปี พ.ศ. 2541-2543 (ค.ศ. 1998-2000) ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบทจันทบุรี.
16. Report on Progress of Activities; January-June, 1999 & July-December, 1999; Submitted to BILANCE THE NETHERLANDS by Diocesan Social Action Centre of CHANTHABURI (DISACC), SAKAEO, THAILAND.
- **ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบทนครราชสีมา**
17. การสัมมนาคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์, 18-20 มกราคม 2542 ณ ไรวณานุรักษ์ อ.วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
18. รายงานกิจกรรม ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบทนครราชสีมา ระหว่างเดือน มกราคม-ธันวาคม 2542 (1999).
19. รายงานสรุปงานปี 32 ศูนย์สังคมพัฒนา นครราชสีมา ณ. หุ่นก้าม
20. สรุปงาน 3 ปี (2529-2531), เมื่อวันที่ 23-26 พฤษภาคม 2532
21. สรุปงาน 6 เดือน (ม.ค.-มิ.ย.2534) DISACN, เมื่อวันที่ 31 ก.ค. – 2 ส.ค. 2534 ณ ไรวณานุรักษ์
22. แผนกิจกรรม 3 ปี (1991-1993) ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบทนครราชสีมา
23. Continuation of the development work of the Dioceses of Nakhon Ratchasima (1999-2000), Project No. 328-8/6 E ZG2024.
24. Semi-annual Report (January-June 1998, DISACN.
- **ศูนย์สังคมพัฒนาอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ**
25. สรุปรายงานกิจกรรม (กรกฎาคม – ธันวาคม 2542) ศูนย์สังคมพัฒนาฯ กรุงเทพฯ
26. Progress Report and Financial Report (July – December 1999), Social Action Centre archdiocese of Bangkok.
27. บัญชีสรุปงบสิ้นปี กลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตร กลุ่มแม่บ้าน พื้นที่วัดนักบุญยอแซฟอยุธยา สิ้นสุดเดือนเมษายน 2543 จัดทำโดย นายสมพงษ์ คล้ายใจ อาสาสมัครพื้นที่วัดนักบุญยอแซฟอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
28. แผนงาน 3 ปี(ฉบับร่าง) 1998-2000, ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เสนอ องค์การ Misereor.
- **ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบทราชบุรี**
29. รายงานกิจกรรมในรอบ 6 เดือน (ก.ย.2542-ก.พ.2543)